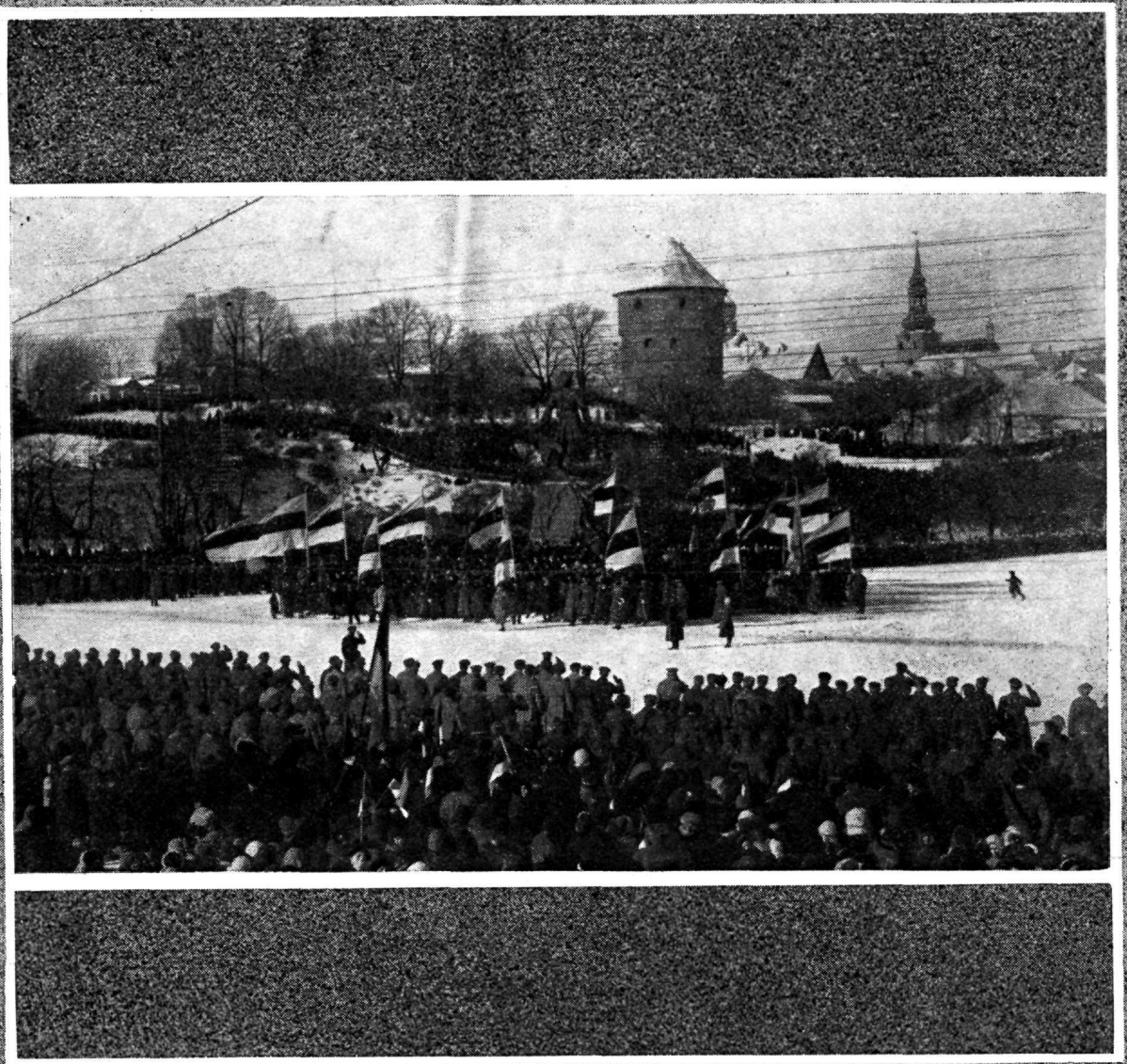

SODUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 7-8 — 1938.

Sisustik:	Lk.	Sommaire:	Pages
Iseseisvuse taassünni 20. aastapäevaks . . .	180	A propos du 20-me anniversaire de la renaissance de l'indépendance	180
Major A. Luts: Eesti sõjavägi minevikus ja kaasajal	180	Commandant A. Luts: L'armée estonienne du passé et d'aujourd' hui	180
Kolonel A. Traksmaa: Itaalia-Abessiinia sõda. Mõtteid ja järeldusi	187	Colonel A. Traksmaa: La guerre italo-éthiopienne. Réflexions et conséquences	187
H: Rindepapaganda	197	Ho: La propagande sur les fronts	197
TAKTIKA ALALT:		TACTIQUE:	
— kapten H. Roots: Lahingutegevus asulate pärast	202	— capitaine H. Roots: Combats dans les localités	202
— Taktikalise ülesande nr. 1 lahendus	212	— Solution du problème tactique No 1	212
— Leitnant P. Vellema: Taktikalise ülesande nr. 1 võimalikke lahendusi	216	— Lieut. P. Vellema: Solutions possibles du problème tactique No 1.	216
Major E. Ein: Sööbegaaside mõju lihale ja tapaloomadele	219	Commandant E. Ein: Action des gaz corrosifs sur la viande et sur le bétail	219
Kapten A. Nõmm: Mõnda saksa väljasuurtükiväest	225	Capitaine A. Nõmm: De l'artillerie de campagne allemande	225
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
A. L.: Pimendamine ja passiivne õhukaitse Šveitsis	229	A. L.: Obscurcissement et défense passive antiaérienne en Suisse	229
— m.: Helgimõõtjad	231	— m.: Appareils de repérage par observation terrestre	231
— Poola: „Bellona“, mai-august 1937.	232	— Pologne: „Bellona“, mai-août 1937.	232
— Saksamaa: „Militär-Wochenblatt“ nr. 27 — 1937, nr. 28 ja 29 1938.	235	— Allemagne: „Militär-Wochenblatt“ Nos 27—28, 1937/38.	235
Ametlik osa	238	Partie officielle	238
Sport sõjaväes	239	Les sports dans l'armée	239
Juriidilisi küsimusi	240	Questions juridiques	240

Kaanepilt: Paraad Vabariigi esimesel aastapäeval Tallinnas.

Vastutavtoimetaja major A. LUTS.
Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten E. SAIDRA.
Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid
iga päev k. 0800—1200.
Talitus avat. iga päev kella
0800—1500 ja laupäeviti
0800—1300.
Telefon — Sõjaväe 163.
Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsi-
kirju alal ei hoita.

„SÕDUR“ TELLIMISE HIND:

Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:

Lehekülg — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

Nr. 7-8.

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

22. 02. 1938.

XX AASTAKÄIK

Riigihoidja K. Päts VR I/1 ja III/1

Eesti Vabariigi väljakuulutamisel 24. II 1918. a. Eesti Päästekomitee liige.

Iseseisvuse taassünni

20. aastapäevaks.

24. veebruaril Eesti pühitseb oma iseseisvuse taassünni 20-dat aastapäeva. 20-dat korda lehvivad sel päeval Eesti sini-must-valged lipud praeguse iseseisvuse väljakuulutamise päeva mälestamiseks.

Aeg tõttab palavikulise kiirusega ja ei anna suuri võimalusi tagasi vaadata. Uued sündmused, uued ülesanded tõusevad, vanad vaibuvad unustusse. Kuid nagu iga inimene, nii ka iga rahva ja riigi elus on sündmusi, mis on ununenatud, mis jätavad sügava mulje kogu rahvasse, mida rahvas mälestab ja põlvest põlve edasi jutustab. Üheks selliseks suursündmuseks meile on Eesti iseseisvuse uuestisünni päev. Ikka ja jälle tuleb sellel suurpäeval ära märkida, eriti noorema generatsiooni suhtes, kel puuduvad muljed ja elamused võõra võimu all, seda paremust ja tähtsust, mida omab üks rahvas elades iseseisvat elu.

Riigid sünnivad peamiselt relvastatud jõu abil, elavad ja arenevad relvastatud jõu kaitsel ning varisevad kokku, kui hävib relvastatud jõud. See on aksioom, mis ei vaja tõestust. Ka meie praegune iseseisvus ja sõjavägi on oma sünnilt ja arengult seotud teineteisega lugemata arvu nähtavate ja nägemata sidemetega. Kuid vähe on ainult relvastatud jõu tugevusest. Suurte ürituste läbiviimiseks ja arendamiseks on vaja ka suuri juhte. Eestile õnneks leidis otsustaval hetkel juhte, kes olid suutelised selles möllus, kus poliitilised ja rahvuslikud kired olid lõõnud lõkkele, kus kees alaline pinev poliitiline võitlus, kus sündmused vaheldusid kaleidoskoobiliselt, rajama Eesti riiki ja tema sõjaväge.

Selliseid juhte oli hulk, nagu selges taevaski särab hulk tähti. Kuid nagu osa tähtede sära on tugevam, nii ka juhtide hulgas ühed oma suuremate teenete ja võimete tõttu säravad võimsamalt ja on nagu lähedasemad meile. Selles tähtede säras torkavad eriti silma meie riigi esimene kodanik Riigihoidja K. Päts ja Sõjavägede Ülemjuhataja kindralleitnant J. Laidoner, kellede nimed on lahutamatult seotud mitte ainult meie iseseisvuse taassünniga, vaid kogu Eesti riigi ja sõjaväe arenguga, ja kellede teeneid meie ei suuda praegu veel õieti hinnatagi.

Meie sõjaväe rahuagne areng ja ühes sellega Eesti riigi julgeolek on lahutamatult seotud ka praeguse Sõjaministri kindralmajor P. Lill'e ja Sõjavägede Staabi ülema kindralmajor N. Reek'i nimedega, kes mitte ainult vastutavatel kohtadel pole juhtinud meie Vabadussõja saatust, vaid rahuajal 18 aasta jooksul on pidevalt ja suure tööinnuga andnud oma parima meie sõjaväe võitlusvõime tõstmisele ja arendamisele.

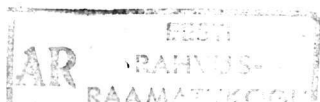
Iseseisvuse 20. aastapäeval peame tänutundega meelde tuletama kõigi nende tööd, kes on kaasa aidanud Eesti riigi loomisele ja ülesehitamisele, samuti oma kangelaslikku sõjaväge, kes rajas ja kaitses Eesti iseseisvust ja ka tulevikus selle iseseisvuse eest valvel seisab, omades võimsa vaimu ja muistsetelt esiisadelt päritud võidutahte.

Eesti sõjavägi minevikus ja kaasajal.

Major A. Luts.

Sõjaväe tugevus peitub eeskätt vaimus, mis teda kannab ka raskemates võitlustes. Seepärast, pühitsedes meie riikliku iseseisvuse 20. aastapäeva, heidame põgusa pilgu meie sõjaväe minevikule ja kaasajale, et paremini mõista seda vaimu, mis on seni tiivustanud ja kandnud meie sõjaväge kaugest minevikust tänapäevani ja mis ka tulevikus jääb meie sõjaväe tugevuse põhialuseks.

Kuigi ajaloolastel pole veel seni korda läinud kergitada mineviku loori selle aja sündmustikult, kus eestlased soomesugu rahvaste eelpostina ja eesvõitlejatena asusid Läänemere idakallastele, s. o. praegusesse asukohta, on siiski tõenäoline, et siia asumine pidi olema ühenduses raskete võitlustega. Asetsesid ju eestlastelt vallutatud maa-alad mere ääres, mis võib-olla juba tol ajal moo-

*Kindralleitnant J. Laidoner VR 1/1 ja III/1
Sõjavägede Ülemjuhataja*

dustas ühe tähtsa lüli sellest teest, mida hiljemini Skandinaavia sõjakad ja seiklus-
himulised viikingid kasutasid oma sõjalisil
röövretkil Sarmaatiasse ja kaugetesse ida-
maadesse. Ei ole kahtlust selles, et muist-
sed eestlased, asetsedes paljude rahvaste hu-
vide ristlemiskohal, suutsid püsida ja alal
hoida oma vabadust ja iseseisvust ainult tä-
nu oma vapratele malevatele. Vara-ajaloo-
lised allikad sageli iseloomustavadki eestlasi
kui üht Läänemere ranniku ettevõtlikumat
ja võitlushimulisemat rahvast. Pärast seda,
kui Skandinaavia viikinglik ekspansioon

vaibus (XI s.), algas Läänemere viikingi-
aeg, mille lähtekohaks polnud enam Skandi-
naavia, vaid Eesti rannik ja saarestik. Eesti
viikingid olid tollal Läänemere tõelisteks
peremeesteks. Rohked ja võidurikkad retked
ning sõjakäigud, mida Eesti viikingid teos-
tasid nii oma lähemate kui kaugemate naab-
rite vastu, tõendavad seda, et eestlane sõja-
mehena omas suure võitlustahte, julguse
ning vaprust. Tolleaegne eestlaste sõjavägi
oli rahvavägi selle sõna otsemas mõttes. Sõ-
jakäikudest ja maakaitsest võtsid osa hari-
likult kõik need, kes suutsid relva kanda.

Kindralmajor P. Lill VR 1/2
Sõjaminister

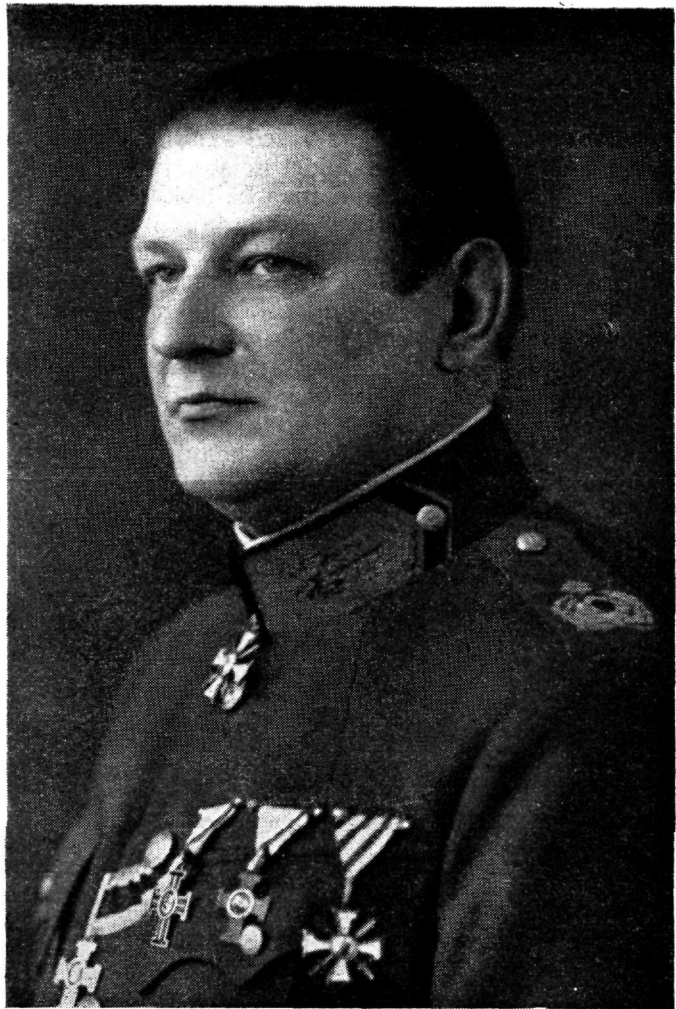
Eestlased viikingiajastul ei moodustanud veel rahvusriiklikku tervikut ja seepärast polnud neil ka alalist sõjaväge. Iga maakond, sageli aga ka kihelkond, teotses oma vanema (vürsti) juhatusel omaette. Malevad käsutati kokku tarviduse järgi. Ainult suuremaulatuslikkude sõjakäikude läbiyütmiseks koondati ühise juhatus alla ka mitmete maakondade malevad. Malevad koosnesid harilikult nii jalaväest kui ka ratsaväest; viimane moodustas sageli kuni ½ maleva koosseisust. Malevate relvastus oli tolle aja mõiste kohaselt täiesti modernne ja oli üldiselt samasugune kui Skandinaavia riikides kasutatav relvastus. Kaitseks naabrite retkede ja sõjakäikude eest oli kogu eestlaste maa kaetud suuremate ja vähemate kindlustatud punktidega ehk nn. linnustega. Need kindlustatud punktid, arvestades eestlaste naabrite tolleagset relvatehnilist taset, olid küllaltki tugevad selleks, et võimaldada nende varjul koondada tugevamaid jõude vaenlase tagasilöömiseks.

Eesti viikingite ajastul, mida tähistasid paljud suurejoonelised sõjalised ettevõtted

nii maal kui ka merel, eestlased olid üldiselt oma nii suuremate kui ka lähemate naabrite suhtes pealetungivaks pooleks. Need sõjakäigud ei omanud küll kunagi maavallutamise ilmet, küll aga võimaldasid kindlalt püsida juba kord kättevõideldud peremehelelikku seisukorda. Kõik väljaspoolt tulevad katsed eestlastelt ülevõimu Läänemerel ära kiskuda ei andnud mingisuguseid tulemusi. Muistsed eestlaste malevad ja merelaevastikud suutsid end lahinguväljadel nii korraldada, et nad võisid oma arvulisest vähesusest hoolimata teha otse imetegusid. Nii kestis see XII sajandi esimese pooleni, millal koondus rida jõude, kes tõsiselt ähvardasid eestlaste vabadust ja peremeheõigusi Läänemerel. Algas pikk võitlus elu ja surma peale tolleagse Maailmariigiga — paavstiriigiga, keda toetasid selles võitluses ka paljud teised riigid ja rahvad. Eesti malevad ja laevastikud võitlesid südilt oma maa õiguste ja vabaduse eest. See võitlus kestis hoolimata vaenlaste suurest jõulisest ülekaalust ligi 20 aastat. Vapralt ja osavasti asusid eesti malevad nii maal kui ka

Kindralmajor

*N. Reek VR I/2, II/2 ja 3
Sõjavägede Staabi Ülem*

merel oma kogenud pealike juhtimisel tagasi tõrjuma vastase üha tugevamaid kallal-letunge. Meeleheitlikult võideldes ja avaldades visamat vastupanu vaenlase üritus-tele ei kaotatud lootust lõplikusse võidusse. Võidud vaheldusid kaotustega, kuid aja jook- sul eestlaste malevate vastupanujõud hakkab raugema. Vastupanu raugemist ei põhjus- tanud mitte maale sissetunginud vaenlase parem relvastus ega ka sõdimisoskus. Ei ole kahtlust, et eestlaste sõdimiskunst oli tollal väga kõrgel järjel ja et ka relvastus polnud palju halvem ristsõjalaste relvastusest. Eesti malevate manööverdamisvõime ja -oskus, arvestades meie maa kinnist iseloomu, soid ja suuri metsaalasid, oli kindlasti suurem kui raudrüütlite oma. Kuid kestva sõja tõ- tu oli malevate verekaotus liig suur, maa oli vastase poolt rüüstatud ja sõjalised ressursid täiesti kokku kuivanud. Samal ajal aga vastaste jõud arvuliselt üha tugevnes. Kuna merel eestlaste laevastik jäi tegelikult võit- matuks, siis vallutati Eesti saarestik maa-

sõjaga. Selleks sõjakäiguks koondas vaen- lane sõjaväe, mis arvuliselt polnud palju vähem 1917. a. sügisel saarte vallutamist teostanud Saksa armeest.

Eestlaste maa allaheitmiselega lõpeb küll eesti viikingite ajastu, eestlased kaotavad küll oma rahvuslikud malevad, kuid muist- seid eesti sõjamehi iseloomustavad sõjalised omadused — vaprus, võitlusind, mee- lekindlus ja vabadusearmastus — jäid rahvusliku iseseivuse kaotanud rah- vasse püsima. Võõrastel maavallutajatel polnud kerge taltsutada eestlasi. Hoolimata ordulastelt ehitatud rohketele lossidele ja muudele kindlustatud kohtadele, nagu kloostrid, kirikud jne., teostati aeg-ajalt, jõudude kosudes, suurejoonelisi katseid selleks, et võõraid maalt välja ajada. Võitluskutse käis majast majja, sõjasarve hüüetel kogunesid uuesti kokku malevad. Võideldi vaprast käepärast olevate relvade- ga, võideldi sageli kuni viimse mehe lange- miseni ja saavutati suuri võite, kuid vaen-

lane osutus liig tugevaks. Viimane selline suurim maa vabastamiskatse leidis aset aastatel 1343—1344.

*

Võõraste valitsuse all eestlased pärismaalastena pidid osa võtma kõigist neist sõjalistest üritustest, mida võõrad maa kaitseks või kallaletungiks ette võtsid. Ordu ajal, nagu nähtub sellekohastest ajaloolistest allikatest, moodustati eestlastest omaette väesalku, peamiselt kergeratsaväe üksusi, mis pidid võitlema raskeltrelvastatud ordulastega külgkülje kõrval. Võib oletada, et nende üksuste juhtideks olid eesti päritoluga pealikud. On aga ka endastmõistetav, et eestlasist sõjameestel polnud neis võitlusis enam seda võitlusindu, mis varemalt vabadusvõitlust võideldes. Sellest hoolimata paistavad nad silma oma vapruse ja surmapõlguse poolest. Ordulaste suuremad lahingukaotused a. 1236 Saule juures ja a. 1260 Durbenil tuleb kirjutada peamiselt selle arvele, et eestlaste kergeratsaväe üksused tõrkusid leedulaste vastu võitlemast ja rüütleid abistamast.

Pärast Orduriigi kokkuvarisemist asusid eestlasi ja nende maad valitsema teised selle aja tugevamad riigid, esialgu Rootsi, Taani ja Poola ja hiljem Rootsi. Rootsi, valitsedes eestlaste maal, oli oma võimusuuruse kõrgtipul. Eestlased Rootsi riigi alamatena pidid loomulikult osa võtma ja kandma samuti kõik neid sõjaraskusi, nagu teisedki Rootsi valitsemisele kuuluvad rahvad, nagu näiteks soomlased. Võidurikka Gustav Adolphi ja tema järglaste vägedes teenis palju eestlasi, kelledest, nagu ajalugu tõendab, nii mitmedki tõusid juhtivatele kohtadele. Asjaolu, et tollal Rootsi valitsus laskis kirjutada eestikeelseid sõjaväe-eeskirju*), vihjab kindlasti sellele, et Rootsi sõjaväes leidis puhteestlastest moodustatud sõjaväeüksusi. Breitenfeldi, Lützeni, Narva j. t. kuulsates lahingutes valasid oma verd rootslaste ja soomlaste väeüksuste kõrval ka eestlastest koosnevad üksused. Suures Põhjasõjas lasus Eestimaa kaitse sel ajal, millal Karl XII oma väega oli teotsemas Poolas ja Ukrainas, peagu täielikult eestlastest moodustatud maakaitseüksuste õlul.

Rootsi valitsemisajale järgnev Vene keisririigi aeg oli viimaseid raskemaid etappe eestlaste ajaloos. Kuigi sel ajajärgul eest-

*) „Nordische Miscellaneen“ nr. 15/17 — 1788 kirjutab Aug. Willem Hupel, et tema raamatute hulgas leidub eestikeelne sõjaväe eeskiri, ja nimelt: Meie Koige Armolisemba Kunninga Soddasäduset kummade Jerrel koick Sodda rahvas peab ellama ninck ennast rascke nuchtluse ninck kachjo eest hoidma.

Eeskiri sisaldavat 141 nummerdatud artiklit.

lastel polnud omaette rahvuslikke väeüksusi, säilis eestlaste muistne viikingiaegne vaimsiiski. Raugematu püsivus, isiklik vaprus ja murdumatu tahtejõud — need olid tegurid, millede abil eestlastest nii mitmedki omandasid silmapaistva sõjaväejuhi nime. Kuid ka lihtsa sõdurina oli eestlane Vene tsaaririigi armees oma vapruse poolest tunnustatud. 1917. a., kui Vene keisririik lagunes ja tekkis võimalus ning tarvidus oma rahvuslikkude väeosade järele, hakati koondama vene sõjaväes laialipillutud eesti sõjamehi kodumaa pinnale. Lühikese aja kestel formeeriti kodumaale saabuvaist sõjameestest Eesti polgud ja diviis. Ajal, millal venelaste väeüksused oma sõjalise moraali revolutsioonikeerises peagu täielikult kaotasid, muutusid Eesti rahvuslikud väeosad järjest tugevamaks. Rahvuslikud polgud olid selleks toeks, mille najal eesti rahvas võis end uuesti sirgu ajada ning asuda aastasadu tagasi kaotatud rahvusliku isesisvuse taas kättevõitmisele.

*

24. veebruaril 1918. a. kuulutati Eesti iseseisvaks demokraatlikuks vabariigiks, mis suguse aktiga ka Eesti rahvusvägi muutus riiklikuks sõjaväeks. Esimesed iseseisvuse päevad ei olnud kerged. Peatselt oli kohal Saksa okupatsioonivägi, kelle suhtes Eesti sõjavägi luges end iseseisva erapooletu riigi relvastatud jõuks. Eesti sõjavägi saadeti peatselt okupatsioonivõimudelt koju ja sõjaväe organiseerimistöö katkestati. Kuid tegelikult valitses sõjaväelaste vahel edasi tihe side ja illegaalselt jätkus omakaitse organiseerimine.

Kui maailmasõja lõppsündmuste tagajärjel nov. 1918 Saksa okupatsiooniväed tegid ettevalmistusi meie maalt lahkumiseks ja andsid võimaluse Ajutisele Valitsusele kokkutulemiseks, siis Ajutine Valitsus kinnitas Eesti Vabariigi sõjaväe organisatsiooni kava, mis peamiselt rajanes omaaegsele rahvusvägede organisatsioonile ja sellele tööle, mis illegaalselt korda saadetud okupatsiooni ajal.

Äraminevate sakslaste kannul liikus novembris 1918 Eestile kallale punavägi. Ajutisel Valitsusel tuli otsustada — mis teha. Oli hääli, mis rääkisid selle poolt, et tuleks otsida kokkulepet enamlastega jne. Sõna võttis peaminister ja nõudis: „Kommunistidega mingisugust kompromissi, mingisuguseid läbirääkimisi. Igaühele, kes vägivallaga iseseisva Eesti pinnale tungib, vastu jõuga ja relvadega! Parem auga võitlusväljal langeda, kui enamlaste metsiku meelevalla alla sattuda ja siis niikuinii hävida. Meil

on õigus vaba rahvana vabal maal elada! Meie püha kohus on oma maad kaitsta! Kõik mehed idarajale, vastu viletsuse ja orjuse kandjaile!“ Sellega meie Vabadussõda ja seega kogu meie tuleviku saatust oli otsustatud. Selleaegseks peaministriks oli Eesti praegune Riigihoidja K. Päts. Algas Vabadussõda, kuid Eesti sõjavägi kui niisugune polnud veel sõjaks korraldatud. Seda tuli luua. Ja täie õigusega võib tähendada, et Eesti sõjavägi loodi Vabadussõjas. Sõja alates ei puudunud mitte ainult väeosad, vaid puudus ka vajalik varustus ja relvastus, ühe sõnaga kõik, mida nõuab sõjapidamine. Kuid ometigi eestlased sõdisid, võitlesid ja võitsid. Millega seda seletada? Sellele küsimusele vastust otsides tuleb kõigepealt tänada saatust, mis andis eestlastele ajaloo suurimal hetkel eelkõige suuri juhte, kes õigesti ja julgelt tegid otsuseid ning nende otsuste täitmiseks oskasid jõude rakendada. Kui sõja esimestel päevadel ebaedu puhul mõnel pool vahest kaduski usk edusse, siis olid just juhid need, kes jälle selle usu oma võimetusse

lõid ja nõrgemate usku kinnitasid. Eestlane ajas end jälle sirgu, ärkas vana esiisade vaim, vana kuulsate viikingite sõjaka vaim, kes oma vabadust üle kõige hindasid ning olid valmis ennem langema kui alistuma.

Vabadussõda viidi Sõjavägede Ülemjuhataja kindrallieutenant Juhan Laidoneri juhtimisel võidukale lõpule. Eesti sõjaväed täitsid oma ajaloolise ülesande — raskete võitlustega seati uuesti jalule Eesti rahva iseseisvus.

Pärast võidurikast Vabadussõda algas

Eestlaste vanem (vürst) viikingiajastust.

sõjaväe ümberkorraldamine ja rahuaegne sõjaväe kasvatus- ja õppetöö. 20 aasta jooksul on siin paljugi korda saadetud, kuid eriti tulemusrikkad sõjaväe korraldamise ja õpetegevuse alal olid viimased aastad.

Kõrge sõjaline vaim, mis välja kujunes juba muistsel iseseisvuse ajal ja mida karastasid Vabadussõja võitlused, on meie praeguse sõjaväe põhialuseks. See asjaolu on tagatiseks, et ka tulevikus Eesti sõjavägi suudab Eesti iseseisvust kaitsta ja on valmis võitlema selle eest viimse hingetõmbeni.

Itaalia-Abessiinia sõda.

Mõtteid ja järeldusi.

Kolonel A. Traksmaa.

Itaalia-Abessiinia sõda, kus seitsme kuu jooksul, 3. oktoobrist 1935 kuni 5. maini 1936, vallutati Addis Abeba ja sunniti põgenema maalt Etioopia ivalitseja Negus Negesti, üllatas maailma avalikkust kahekordselt. Esiteks — oma algusega ja teiseks — vahest veel tugevamalt — lõpuga.

Üllatus alguses laiematele ringkondadele oli suur seetõttu, et ei suudetud uskuda, et Mussolini julgeb tõesti, olukorras, nagu see oli kujunenud 1935. a., asuda kallaletungile Abessiiniale. Niivõrd näis üldine sõjapolitiline situatsioon olevat ebasoodus säärasele ettevõttele.

Üllatus lõpus oli veelgi suurem. Ajal, millal rõhuv enamus ajakirjandusest terves maailmas oma asjatundjate kaudu kuulutas ette mitmeaastasi võitlusi, rasket ja kurnavat sissisõda Abessiinia mägimaastikul tapva troopilise kliima tingimustes, viis marssal Badoglio oma väed mootorsõidukite ja lennukite turjal Etioopia pealinna — täpsalt seitse kuud pärast seda, kui nad olid marssinud üle Eritrea piiri. Kuid veel enne kui Itaalia väed jõudsid Addis Abebasse, oli Negus oma lähimate abilistega põgenenud maalt, võttes kaasa oma varandused, mis aegsasti olid toimetatud kindlasse kohta.

Tekib küsimus: millega on seletatav säärane kahekordne ootamatus? Teiste sõnadega, millised tegurid mõjutasid Itaalia-Abessiinia sõja algust ja lõppu sääraselt, et selle tulemused osutusid teissugusteks, kui seda üldiselt võidi arvata?

Vastuse sellele küsimusele leiame, kui analüüsime veidi lähemalt sõja ettevalmistust ja selle juhtimist — politiliselt, strateegiliselt ja materjalselt. Nüüd, millal sõjalised sündmused ise on juba vajunud mineviku hõlma, osutub see töö võimalikuks länu järjest tihenevale kirjandusele nimetatud teemal; eriti aga länu sõja tegelike juhtide — marssal Emilio de Bono ja marssal Pietro Badoglio — mälestuste ilmumisele, kus sõja ettevalmistusega ja juhtimisega seoses olevaid küsimusi valgustatakse suure avalikkusega ja küllaldase põhjalikkusega.

Meil Eestiski Itaalia-Abessiinia relvastatud konflikt leidis omal ajal laialdast tähele-

panu ja kommenteerimist. Rohkemgi. Rahvasteliidu kaudu olime koguni kistud kaasa sellesse konflikt, olles sunnitud koos teiste liikmesriikidega panema maksimaalne suguseid sanktsioone Itaalia vastu. Ainult see fakt üksinda näitab, kui võrd laialdaselt haaras Aafrika pinnal arenenud koloniaalsõda tervet kultuurmaailma. Mis ime siis, et Eestiski rõhuv enamus harilikke kodanikke osutus vahest rohkem abessiinlasiks kui suur osa etiooplasi ise.

Sõja poliitiline ettevalmistus.

1. Sisepoliitiline ja moraalne ettevalmistus. Marssal P. Badoglio lõpetab oma mälestused järgmiste mõtetega:

„Itaalia tervikuna võttis osa sõjast. Toetatud meie kuninga kõrgete läkitustega, millega ta pöördus meie poole, et tasuda meie jõupingutusi, juhitud igas meie ettevõttes Duce poolt, tundsin end lähedal kogu rahva hingejõudu. Koguni meie väikesed, meie balilad ja noored, olid meie läheduses, samuti nagu valitsus, partei, kõik riigi kõrgemad võimukandjad, kogu rahvas tervikuina.

Meie võitlust kandsid fašistliku Itaalia vaimse jõu allikad. See oli tema, kes koos meiega saavutas võidu — kiirelt ja lõplikult.“

Need mõtted kõnelevad enda eest. Itaalia rahva sees mist ettevalmistust sõjaks poliitiliselt ja moraalselt on juhtinud 15-neaasta jooksul üks inimene — Mussolini. Esimesena Lääne-Euroopa riigimeestest ta alustas süstemaatilist, kavakindlat võitlust pärast maailmasõda laialdaselt levinud sõjatüdimuse ja sõjahülgamise meeoludega, mis Itaalias olid tunginud eriti sügavale. Mäletame väga hästi neid Mussolini sõda ülistavaid ja sõda õigustavaid esinemisi paljude aastate kestusel. Kuigi kaetud rahu taotluste looriga, nad jälgisid lakkamatult ühte eesmärki — formeerida ja kujundada itaalia rahva hinge, ta arusaamist ja mõttemaailma neiks sõjalisiks võitlusiks, mis Duce juhtimisel tal seisid ees.

Nagu marssal de Bono tähendab, ei ole Itaalia rahvas ega valitsus varemalt kunagi olnud eriliselt huvitatud kolooniatest ega koloniaalsõdadest. Tal puudusid lihtsalt sihi-

kindla koloniaalpolitika kogemused ja traditsioonid. Mussolinil tuli siin küsimus atgusest peale ules tõsta ja ta tähtsus rahva tuleviku seisukohalt seigeks teha kõigile. Saanud koloniaalministriks, loeb de Bono end esimeseks, kes 1932. a. juhtis Mussolini tähelepanu sellele, et Itaalia koloniaaltulevik ei ole mitte Põhja-Aafrikas, nagu arvati senini, vaid Ida-Aafrikas. Mussolini tunnustas de Bono vaated täiesti õigeks. Pilk kaardile ütleb, et Itaalia koloniaalpolitika ümberorienteerumine Põhjast Ida-Aafrikasse võib sündida ainult ühenduses „Abessiinia probleemi radikaalse lahendamisega“, milles juba tol ajal leppisid vaikselt kokku mõlemad juhid. Itaalia-Abesiinia sõda oli seega otsustatud juba 1932. aastal. Pärast de Bono pikemat uurimisreisu Eritreas algasid kohe — esialgu ettevaatlikult ja tähelepanematult — ettevalmistused nii Itaalias kui kohapeal — kolooniates ja kogu Abessiinias.

Itaalia rahva tähelepanu suunati järkjärgult kolooniatele, koloniaalmaade tähtsusele ja tulevikule. Suuresti aitasid selleks kaasa kuninga enda külaskäigud Eritreasse ja Somaalimaale, mis teostati suure toreduuse ja efektiga.

Kõnelemata vähemaist üksikasjadest, märkime, et Mussolinilt juhitud kavakindel töö selles suunas, ühenduses rahva ja noorsoo süstemaatilise mõjutlusega, kogu ajakirjanduse ja avaliku arvamusel mobiliseerimisega, viis lõpuks tulemusteni, mida Duce ise väljendab ühes kirjas de Bonole: „Olen kindel, et tarbekorral kogu rahvas järgneb minule, toetades mind igasuguses olukorras.“ Neljakümne miljonilise rahva kollektiivse tahte ja tunnete ühendamine ühe isiku südames ja kätes loob jõuteguri, mis sõjalise aktsioonina võib saata korda suuri asju. Eriti kui seda jõutegurit kasutada osavalt ja otsustavalt, nagu seda tegi Mussolini.

Marssal de Bono tähendab, et 1933. a. ta oli pööranud Duce poole järgmise avaldusegaga: „Kuule, kui seal kord sõjaks lahti läheb, siis pead minule, kui mind loed selleks kõlvuliseks ja kohaseks, andma au seda juhtida.“ — „Kindlasti,“ oli Duce vastus, „mingisugune ajakaotus ei ole enam võimalik.“ — „Juba siis oli Duce selge,“ tähendab de Bono avameelselt, „et asi peab olema lahendatud hiljemalt 1936,“ nagu see ka tegelikult sündiski.

2. Sõja poliitiline ettevalmistus Abessiinias. Selleks esitas de Bono Mussolinile 1933. a. järgmised kaalutlused:

„Abessiinia sisepoliitilised olud on haletsemisväär. Kui poliitiliselt teotseda osavalt, ei tekita erilisi raskusi keisririiki seesmiselt laostada. Mitmeid juhtivaid „rase“, kes on keisriga ilmselt vastuolus, võib viia mässulisele vastuhakule, millega meie vahelise segamine, rippumata keisrist, võib osutada soovitavaks.“

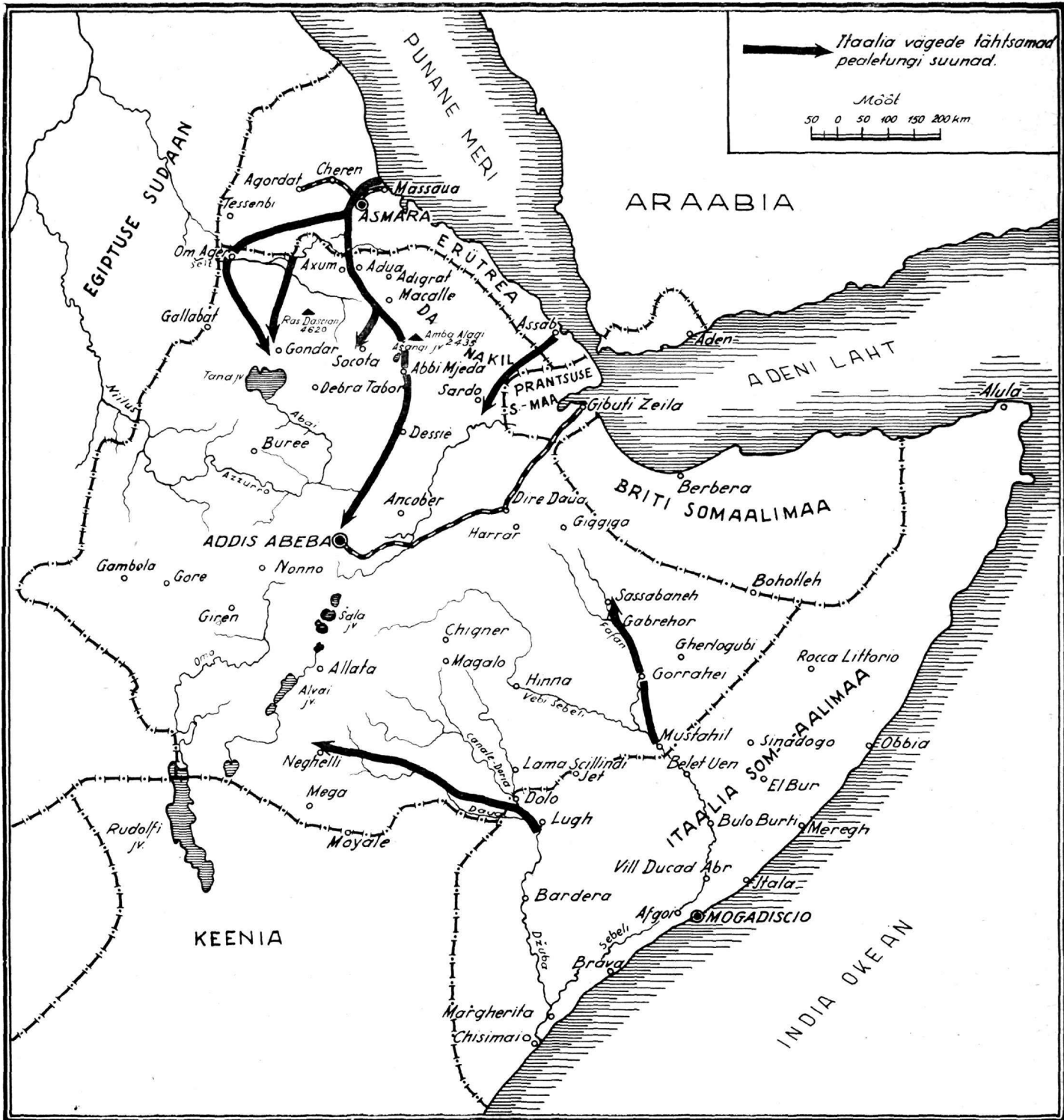
Duce nõustus nende mõtetega ja käskis asuda tööle täie energiaga. De Bono küsimusele: „Kuid raha, vajame väga palju raha,“ vastas ta: „Ka rahast ei pea mitte olema puudust.“

Siit peale algas Itaalia reaalse poliitika Abessiinias. Itaalia sõjaväe esindaja üldisel juhatusel Addis Abebas kattus Abessiinia usaldusväärse informatsioonivõrguga, kelle ülesandeks oli anda tõetruu pilt maa sisemisest seisukorrast. Saadud andmetel algas kohalike raskuste, vastuolude ja juhtidevaheliste vaenuavalduste järjekindel õhutamine ja ärakasutamine selleks, et võimalikult rohkem neist tõmmata Itaalia poole. „Abessiinia ei ole kunagi moodustanud seesmiselt ühendatud rahvuslikku ja riiklikku blokki keisri käsutuses,“ tähendab de Bono. Kultuuriliselt ja sotsiaalselt mahajäänud, valitsesid Abessiinias tegelikult keskaegse feodaalkorra alusel üksikud võimu- ja peamehed — „rasid“, kes võistlesid ja tülitseid omavahel, kusjuures enamikus provintside keisrite keisri enda võim oli ainult nominaalne. Peameeste esimeseks mureks oli rikastumine, kuna rahva sotsiaalsed ja majanduslikud hädad jäid enam-vähem kõrvale.

Säärases olukorras Itaalia kullal Abessiinias oli suur mõju, nagu seda avalikult märkib de Bono. „Pidi õhutama sisemisi tülisid ja isiklikku auahnust, andes välja palju, väga palju raha. Ostetavus on madalamate rahvaste iseärasuseks. Eriti omavad seda juhtivad kihid Abessiinias ja koptiusu vaimulikud.“

Sellelaadilisele aktiivsele poliitilisele ettevalmistusele asuti Abessiinias eriti alates 1935. aastast, millal Ülemjuhatusel juures Eritreas moodustati eriline poliitiline büroo oberst Ruggera juhatusel. Tegevus jätkus ka sõja kestusel ja ta tulemusi hindab de Bono kõigiti heaks. Kulla ja poliitilise kihutustöö tagajärjel õnnestus Itaaliale võita endale Abessiinia kahe suure provintsi — Danakil ja Haussa — juhtivate isikute poolehoidu, millega kindlustati strateegiliselt väga tähtis suund Punase mere kalda piirkonnas ja Itaalia vägede vasak tiib. Tigre'is tuli Itaalia poole üle tähtis juht Ras Gugsa koos oma vägedega, kõnelemata paljudest

Itaalia-Abessiinia sõjakaart.

teistest vähematest juhtidest. Marssal de Bono arvestab, et sisepoliitilise kihutustöö tulemusena nõrgestati Neguse armee vähemalt 200 000 mehe võrra, kõnelemata sellest,

et sel teel aidati oluliselt kaasa keisri niikuinii nõrga riikliku võimu laostamisele.

3. Välispoliitiline ettevalmistus. Kuigi sõja kandvaks aluseks on rahva ja riigi enda

elavad jõud, omavad välispoliitilised tegurid ometi määravat tähtsust. Riigi õnnetut välispoliitikat ei suudeta kompenseerida sõjaliste abinõudega, nagu seda veel kord näitas Saksamaa saatust maailmasõjas.

Itaalia välispoliitiline seisukord kallaletungi läbiviimiseks Abessiiniale ei olnud sugugi kerge. Mõlemad riigid olid teatavasti Rahvasteliidu liikmed — seega vastastikkult seotud kohustustega respektierida teineteise iseseisvust ja territoriaalset puutumatumust. Kallaletungijat poolt ähvardas pakti § 16 sanktsioonide tarvituselevõtt kõigi Rahvasteliidu liikmete poolt. On tõsi, seda paragrahvi ei oldud senini veel kunagi kasutatud. Eriti mindi sellest mööda Jaapani suhtes 1931. a., millal see riik okupeeris Mandžuuria. Kuid Mussolinile oli selge, et Lääne-Euroopa suurriigid — Inglismaa ja Prantsusmaa — on palju tõsisemalt huvitatud Abessiinia territoriaalsest puutumatumusest kui Hiina maa-aladest Mandžuurias. Peale Rahvasteliidu pakti oli Abessiinia riiklik rippumatus garanteeritud ka veel kolme suurriigi — Suur-Briti, Prantsusmaa ja Itaalia enda poolt detsembris 1906. a. sõlmitud lepinguga. Viimases määratakse muuseas: „Kuna Prantsusmaa, Suur-Briti ja Itaalia huvides on hoida alal Etioopia territoriaalset puutumatumust, siis ükski kolmest valitsusest ei astu selles suhtes mingeid samme enne kokkuleppele jõudmist teise kahe valitsusega.“ Itaalia laiutamine Abessiinia arvel Ida-Aafrikas riivas kõigepealt tõsiselt seal Suur-Briti huvisid, kelle koloniaalmaat — Sudaan, Inglise Ida-Aafrika ja Soomaalima omasid laialdasi ühiseid piire Abessiiniaga. Kõnelemata sellest, et Etioopia vallutamine Itaalia poolt tõstaks suuresti selle riigi mõju Vahemeres, mis Inglismaale hoopiski ei olnud soovitatav. Ka Prantsusmaale oli Itaalia mittesoovitatavaks rivaaliks Abessiinias kõigepealt majanduslikult — kuulus ju Etioopia ainus raudtee Addis Abebast Djibutisse Prantsuse raudteekompanile.

Säärases olukorras Itaalia välispoliitika tähtsaimaks, kuid ühtlasi raskeimaks ülesandeks oli: varjates oma tõelisi sihte võimalikult kauemini ning kasutades Ida-Aafrika küsimusest huvitatud riikide vahelisi lahkumõtteid oma huvides, lokaliseerida kallaletung Abessiiniale niiviisi, et see osutuks Itaalia-Etioopia sisemiseks asjaks. Nagu näitab sündmuste käik, Mussolini ei arvestanud mitte niivõrd Rahvasteliitu, kelle aktiivsusse ta ei uskunud, kui võrd Suur-Briti ja Prantsusmaa reaktsiooni. Mõlemate suurriikide kokkukõlase-

tatud sammud oleksid Itaalia kahtlemata sundinud loobuma oma ettevõttest. Et seda vältida, tuli eelkõige Prantsusmaa eraldada Inglismaast Abessiinia küsimuses. See saavutati osava malekäiguga, milleks osutus jaanuaris 1935 sõlmitud Itaalia-Prantsuse kokkulepe. Kokkuleppel Itaaliaga oli Prantsusmaa tol ajal tõsiselt huvitatud, et seda suurriiki tõmmata endaga kaasa koostööks Euroopas Saksamaa vastu. Sellest siis Prantsusmaa järeleandlikkus Aafrikas, mis Abessiinia suhtes läks niikaugele, et Laval ei vaieldud enam vastu Mussolinile „mõningate piiride õiendamiste“ pärast selles piirkonnas. Selle eest lubas Mussolini teetada Laval'i Austria küsimuses. Ajal, millal käisid Roomas Laval-Mussolini läbirääkimised — jaanuaris 1935 — väljus Napolist kindral de Bono, et täielise saladuse katte all sõita Eritreasse. Veel koloniaalministrina. Alles kohale jõudnud, ta pidi astuma ametisse kõigi Ida-Aafrika kolooniate kõrge komissarina, et aktiveerida kohapeal sõja materjalset ettevalmistamist. Laval'gi ise ei võinud tol ajal aimata, et Mussolini nii kiirelt ja põhjalikult ruttas kasutama ära tema vaikset nõusolekut „piiride reguleerimiseks“ Ida-Aafrikas. Neutraliseerinud oma hiljem fiktiivseks osutunud lubadustega Prantsusmaa, jäi Mussolini Abessiinia küsimuses silma vastu Suur-Britiga. Inglismaa positsioon oma huvide kaitsmisel selles küsimuses oli eriti tugev seetõttu, et ta esines avalikult Rahvasteliidu pakti nõuete teostajana, omades järelikult kõigi liikmesriikide laialdast poolehoidu ja toetust.

Itaalia seevastu oli üksinda.

Tuletame meelde, et tol ajal puudus veel Itaalia-Saksamaa koostöö. Parimal juhul võis Mussolini loota Hitlerilt ainult reserveeritud erapooletust.

Millele tugines säärasel välispoliitilises olustikus Mussolini, otsustades siiski välja astuda?

Esiteks Itaalia väejuhtide külmale, kainele, kuid ühtlasi täpsale ja kindlale reaolpoliitilisele kalkulasioonile, et Itaalia kuningriigi relvastatud jõud tol ajal olid sõjaks rohkem ette valmistatud kui Suur-Briti omad. Teiseks eeldusele, et Rahvasteliidu raske aparaat jääb nagu harilikult konfliktid puhul enam-vähem passiivseks.

Esimene neist kaalutusist, nagu näitas sündmuste käik, osutus täiesti õigeks, asjaolu, mis inglasi endid üllasti mitte vähem kui kolmandaid riike. Rahvasteliit aga valmistas Mussolinile siiski päris tõsise oota-

matuse, pannes 18. nov. 1935 Itaalia suhtes maksma piiratud majanduslikud sanktsioonid. Nagu näeme edaspidi, oli sellel sündmusel Mussolini kaudu koguni oma mõju sõja strateegilisele juhtimisele, kuigi ulatuslikumad negatiivsed tagajärjed hoiti ära tänu Vägede Ülemjuhatause kindlatele seisukohtadele.

Sõja militaarne ettevalmistus.

1. Üldmõtteid. Mussolini kuulub nende väheste riigimeeste hulka Lääne-Euroopas, kes oma võimuletuleku esimesest päevast alates on teinud kõik selleks, et oma kodumaa relvastatud jõude maal, merel ja õhus tõsta ajanõuete kõrgusele — kasvatuslikult, organisatsioonilt, juhtimiselt ja materjalset. Mängides sõja kaardiga, kuigi rahu kindlustamise tähe all, on Mussolini ühtlasi haruldase järjekindluse ja loogikaga, kõigist raskustest hoolimata, kõigi desarmeerimiste ja muude konverentside kiuste, rakendanud itaalia rahva elavad jõud sõjalise ettevalmistuse teenistusse niivõrd mitmekülgset ja täielikult, kui see üldse seal maal on mõeldav.

Paljude aastate jooksul tehtud sihikindla töö tulemuseks oli see, mida Mussolini taotles: Itaalia oli oma sõjaliselt ettevalmistuselt Vahemeres jõudnud ette oma rivvaalist seal — Inglismaast. On tõsi, Itaalia üldine sõjaline potents ei küündinud 1935. a. veel kaugeltki võistlema Suur-Britiga. Kuid seda polnud tarviski. Kaaluvaks oli küsimus — kes oli valmis astuma välja ja kes mitte. Kui inglise Great Fleet jõudis Vahemerre, siis esmakordselt pärast Trafalgar'i lahingut see ei avaldanud oma mõju — Mussolini jätkas rahulikult oma ettevõtet Abessiinias.

Itaalia relvastatud jõududele Duce esitas kaks suurt ülesannet: 1) purustades Etioopia keisri käsutuses olevad relvastatud jõud, alistada Abessiinia; 2) olles igas suhtes teotsemisvalmis, hoida ära kolmandate riikide, eriti Inglismaa relvastatud vahelesegamine. Mõlemad ülesanded täideti täpsalt ja kindlalt, mis näitab, et Mussolini ja Itaalia sõjaväe juhid olid rajanud oma sammud riigi reaalsele sõjalistele võimalustele. Vastavalt käesoleva kirjutise teemale vaatleme lühidalt esimese ülesande täitmist, s. o. kuidas valmistati ette ja juhiti Abessiinia vallutamist.

2. Materjalne ettevalmistus kolooniates. Itaalia sõjakirjanduses nimetatakse Itaalia-Abessiinia sõda kõigi aegade kõige suuremaks koloniaalsõjaks. Kui sõja suu-

ruse mõõdupuuks võtta sellest osa võtnud vägede arvu ja seal kasutatud tehniliste abinõude ja materjalide kvantumit, siis on itaallastel kahtlemata õigus. Seniavaldatud andmeil moodustas Itaalia Abessiinia vallutamiseks ümmarguselt 400 000-mehelise armee, millest ümmarguselt 300 000 toodi kodumaalt, ülejäänud mobiliseeriti kohapeal. Armeel relvastusse kuulus kuni 1000 mitmesugust suurtükki, vähemalt 300 tanki ja 11500 kuulipildujat. Armeed teenis 23000 veolooma, 7000 autot ja 500 lennukit. Armeel varustamiseks veeti Itaaliast ümmarguselt 300 000 tonni mitmesugust varustust. Kõigi nende inimeste, loomade, relvade, veokite ja materjalide transportamiseks tuli rakendada tööle 143 mitmesugust laeva, üldise tõstejõuga kuni 900 000 tonni. Sõjategevuse algusega igakuine transport tõusis 51.750 mehele, 2160 neljajalgsele ja 600 autole. Märgime, et Napolist Massauasse on ümmarguselt 4000 km, Mogadisciosse — 6000 km.

On selge, et mitte midagi lähedaltki sarnast ei ole sündinud üheski koloniaalsõjas varemalt. Kuid tõsiasi on ka, et ühegi suurema koloniaalmaal vallutamine ei ole veel lõpetatud nii ruttu kui Abessiinia okupeerimine Itaalia poolt.

Marssal Badoglio, kindraltsaabi ülemana sõja tegelik ettevalmistaja, tähendab sel puhul oma mälestustes:

„... aeg töötas meie kahjuks. Sõda, millele sündmuste paratamatu käik meid tõukas, pidi olema seepärast kiire, omades vaid ühe vääramatut eesmärgi, milleks oli Abessiinia relvastatud jõudude täieline purustamine ja Etioopia vallutamine nii ruttu kui iganes võimalik. Et sõda võita kiirelt ja täielikult, pidime endale kindlustama masendava ülekaalu elavjõududes, kasutades ühtlasi külluslikult kõiki moodsaid sõjapildamise abinõusid.“

Itaalia väejuhtide nõuded ja soovid sõja materjalise ettevalmistamise läbiviimiseks rahuldati Duce poolt tingimusteta. Seal ei olnud mingeid vastuolusid ja mõtete lahkiminekuid sõjaväe juhtide ja politikategelaste vahel, nagu see säärestel puhkudel alati olnud kombeks eriti koloniaalsõdade praktikas. Oli tähtis, et Mussolini nõustus ja andis käsu — tema korraldus oli absoluutseks seaduseks kõigile.

Olgu tähendatud, et mitte kõik ülaltoodud relvastatud jõud ei olnud Ida-Aafrikas kohal sõja alguseks, vaid kõigest ümmarguselt $\frac{3}{5}$ neist.

Marssal de Bono andmeil vastase relvastatud jõude samal ajal hinnati 300—350 000 mehele, 200 suurtükiga ja paari tuhande kuulipildujaga. Kõlblike lennukite arv ei tõusnud palju üle kümne. De Bono loeb abessiinia sõduri tugevaiks omadusiks ta suurt julgust, kehalist vastupanu, suurt liikumiskiirust ka mägedes, maastikutundmist, äärmiselt piiratud elunõudeid. Armeesõjakuks oli: praegusaja juhtimise seisukohalt täiesti kõlbmatu juhtivkader, eesotsas rasidega, sõjalise kasvatuse puudumine — seega nõrk koostöö ja distsipliin, nõrk laskeoskus, eriti suurtükiväes, väga vähe laskemoona, kiire peakaotamine ja laostumine pärast esimest kaotust.

Selo, Itaalia III korpuse tegevusväli Tembieni teise lahingu kestel.

„Olime neist kaheldamatult igas suhtes üle,“ järeltab de Bono. Nagu näha, ei seisnud ülekaal mitte arvus, vaid Itaalia ekspeditsioonikorpuse sõjalises väärtuses, millega Neguse sõjalised võimed pole üldse võrreldavad.

Kui sellele lisandada Abessiinia kui riigisisemised nõrkused, siis, arvan, sõja kiire lõpu saladus on selgitatud.

Mussolini ja ta lähemad kaastöölised tundsid oma vastast seega hästi ning selleski suhtes ehitasid oma plaanid täiesti reaalsele arvestustele.

Ettevalmistuste tegelikule läbiviimisele asuti, nagu nägime, juba 1932. a. Ida-Aafrika sõjateatrit iseloomustab kõrvetaoline tühi maastik väheste teedega ja hõreda elanikkonnaga. (Eritrea — 119 000 km², 500 000 elanikku, Somaalimaa — 490 000 km², 1,03

miljonit elanikku.) Kohapealt ei ole seega saada peagu mitte midagi, mis vajalik sõjapidamiseks. Kallaletungi organiseerimine Eritreast ja Somaalimaalt Abessiiniasse nende jõududega, mis eespool toodud, tähendas seega kõigepealt sõjateatri põhjalikku insenerilist ettevalmistust — tohutuid töid sadamate (Massaua ja Mogadiscio) laiendamise, teedevõrgu kordaseadmise ning täiesti uute autoteede ja lennuväljade ehitamise alal. Koguni vägede varustamine veega vajas laialdasi ehitusi eriliste reservuaaride, kanalite, kaevude ja basseini näol. Peale selle fortifikatsioonilised tööd, sideliinide korraldamine, ehitused staapide ja varustuse paigutamiseks.

Kuni Ual Ual konfliktini detsembris 1934 insenerilisi töid kohapeal tuli teostada ettevaatlikult kohalike tööjõududega kolooniate kaitses kõvendamise tähe all. Tööd läksid aga täie hooga käima kindral de Bono jõudmisega Eritreasse jaanuaris 1935. Asuti Itaaliast toodud tööliste massilisele kasutamisele, nii et tööarmee ise tõusis sõja lõpul ümmarguselt 100.000 inimesele.

Mussolini fikseeris ekspeditsioonikorpuse valmisoleku sõjategevuseks oktoobrikuu alguseks 1935. Selleks ajaks pidid olema lõpetatud kõik vajalikud ettevalmistustööd — Duce käsk oli raudseks seaduseks ka de Bonole.

Esimesed kindlamad andmed ekspeditsioonikorpuse suuruse ja koosseisu kohta andis Mussolini de Bonole oma kirjades 26. veebr. ja 8. märtsist, ühenduses oma üldiste sõjaliste kavatsustega.

26. veebr. 1935 Mussolini kirjutab muu- seas: „... kõigi tundemärkide ja kogutud teadete järele võib eeldada, et Negus ei kavatse mitte võtta sõja algatust enda kätte... Juhul, kui keiser ei kavatse mitte meile kallale tungida, peame meie algatuse kiskuma enda kätte. Seda võime ainult siis teha, kui Su käsutuses septembri lõpul peale kohalike mustade on 100 000 valget meest, milline arv varsti peab tõusma 200 000-le.“

8. märtsil 1935 täiendab Duce seda kirja järgnevalt: „Minu sügav veendumus on, et meie oktoobris või septembri lõpul peame enda kätte võtma operatiivse algatuse (see on asuma ise kallale tungile. A. T.). Selleks peab Sinu käsutuses olema kokku 300 000 meest, nende hulgas 100 000 musta mõlemas koloonias kokku, edasi 300—500 lennukit ja 300 tanki. Ilma säärase relvastatud jõuta ei ole meie pealetungil küllaldast löögijõudu ja seega ka vajalikku energilist rütmi. Nõua Sina ainult 3 diviisi oktoobrikuu lõpuks; minul on kavatsus Sulle saata kümme, kordan — kümme: viis regulaardiviisi ja viis hoolega valitud ja õpetatud diviisi vabatahtlikest mustsärklastest. Mustsärklaste diviisid toovad Sulle tunnistuse selle kohta, et ettevõtte omab kogu rahva toetuse.“

Hoolimata valitsuse juhi täielisest toetusest märgib de Bono, et tegelike tööde läbi viimisel kohapeal tuli ette palju arusaamatusi, raskusi, viivitusi, mis levides kodumaal tekitasid ärevaid kuulujutte, kahtlustusi ja parastamisi, mürgitades ja rikkudes meeleolu. Säärsed nähted on möödapääsmatud iga suure ettevõtte juures, mille suhtes alati leidub kõhklejaid ja kahtlejaid.

Kolooniatesse jõudnud vägedega teostati energiliselt õppusi ja harjutusi, et täiendada nende ettevalmistust. Mobiliseeritud olid reservistid 23—24 aasta vanuses, seega noored aastakäigud.

Sõja strateegiline juhtimine.

1. Üldaluseid. Sõja tegeliku ettevalmistaja ja võitja marssal Badoglio mõtted selles küsimuses võib lühidalt resümeerida järgmiselt:

Lahutatud teineteisest linnulennult 1300-km maa-alaga, moodustavad Eritrea ja Somaalimaa kumbki omaette sõjateatri. Tähtsam neist on Eritrea, kuhu seega suunati rõhuv enamik sõjalisi jõude. Sõjavägede Ülemjuhataja kolooniates, kuigi temale allusid mõlemad sõjateatrid, juhtis tegelikult vahetult vägesid põhjateatril. Vägede juhataja Somaalimaal kindral Grazia-

ni omas tegevuses suurt iseseisvust. Vägede pealetungis suund Eritreast Abessiiniasse määrati: Adua, Makallé, Ascianghi järv, Dessié, millele vastavalt vägede koondamise lähtekohaks kujunes Mareb jõgi piiril. See suund viis kõige soodsamas sihis Abessiinia südamesse ja oli oodata, et ka vastane koondab selle kaitseks oma pealetungid. Eeldused selle kohta täitsid täpsalt.

Organisatsioonilt Eritreas asuvad väed koosnesid I ja II armeekorpusest ja ühest koloniaalkorpusest. I ja II armeekorpuse (AK) koosseisu kuulus kummaski: 1 jalaväediviis, 1 vabatahtl. mustsärklaste diviis, 2 koloniaalpataljoni, 2 motoriseeritud suurtükiväe gruppi kal. 77 ja 105 mm, 1 grupp tanke, 1 lennuväe eskaader, tugevad pioneri- ja sideosad, eriti rikkalikult varustatud raadioga.

Koloniaalkorpuse (KK) koosseisu kuulus: 2 koloniaaldiviisi, 1 vabatahtlike mustsärklaste diviis, koloniaal-ratsavägi, 1 motoriseeritud suurtükiväe grupp kal. 77, 1 grupp tanke, 1 lennuväe eskaader, tugevad pioneri- ja sideosad, eriti rikkalikult varustatud raadioga.

Nagu näha, moodustab armeekorpus segakoondise kõigist väelikeidest, seega võimeline teotsema iseseisvalt. I ja II AK koosseisu on antud ka vähemal määral koloniaalüksusi — luureks ja julgestusteenistuseks. Korpused rühmitati pealetungiks: I ja II AK — tiibadele, KK — keskele, rindel, mis esialgselt ei ületanud 50 km, laienes aga pealetungi arenedes 200—250 km, nõudes seega uute vägede juurdetoomist.

Iga korpuse käsutuses oli vähemalt üks kordaseatud kõlblik tee. Strateegilise rinde tiibasid kaitsesid à 2 iseseisvat koloniaalpataljoni mitmesuguste muude vähemate koloniaalosadega.

Ülemjuhataja käsutuses teotsev lennuvägi moodustas omaette lennubrigaadi, kuhu kuulusid luure-, pommitus- ja hävituseskadrillid ja üks vesilennukite rühm.

2. Pealetungi algus. Septembri lõpul, millal kõik ettevalmistused olid jõudmas lõpule, de Bono telegrafeeris Mussolinile: „Pea aegsasti teadma, kas järgneb sõjakulutus. Kui jah, kas antakse vägedele käsk pealetungiks kuninga poolt, Sinult või teen ma seda ise.“ Duce vastas kohe: „Peaasi on talitada kiirelt ja kallale minna jõuliselt... Ei mingit sõjakulutust. Käsin sind pealetungi alustada 3. oktoobri varahommikul. Ütlen — alus-

tada 3. oktoobril. Ootan viivitamatut tõestust.“

De Bono ise oli pealetungi alguse kavatsenud 5. oktoobriks. „Kaks päeva ette lükata pole mingi naljaasi,“ märgib ta sel puhul. Käsk täideti siiski täpsalt.

Teotsemisviisi kohta telegrafeeris Mussolini 30. septembril: „Vääramatu otsustavus kõigi relvastatud vastaste suhtes, kuid tähelepanu ja inimsus sõjariistata rahva vastu.“

Tegevuse alates oli de Bonol teada, et vastane oli mobilisatsiooni kuulutanud välja 15. septembriks. Abessiinia vägede koondamine oktoobri alguseks ei olnud aga veel kaugeltki lõppenud, mispärast ta ei oodanud nende poolt tõsisemat vastupanu. Alustanud liikumist 3. okt., jõudsid Itaalia väed 8.—9. okt. oma esimesele märgile — Adua—Enticcio—Adigrat, tehes kuni 40 km viie päeva jooksul.

Kuna vastase maa-alal puudusid teed, siis algas viivitamatult nende ehitamine, sildeliinide korraldamine, varustusladude edasitoimetamine ja kodanliku valitsuse korraldamine. Kõik see sundis armee ajutisele peatumisele — vähemalt kuni oktoobri lõpuni. Peatusega nõustus ka Mussolini. 16. okt. jõudis Eritreasse ka marssal Badoglio, et tutvuda seisukorraga. Mõlemad juhid jõudsid täiesti ühistele arusaamistele kõigis operatsiooni juhtimist puutuvais küsimustes, mida tõendab nende ühine telegramm 18. 10. Mussolinile.

3. Juhtimise kriis. Operatsiooni järgnevas eesmärgiks oli Makallé, mille vallutamist kiirustas Mussolini oma telegrammis 20. 10.: „Enne novembri keskpaigaks määratud uusi inglise valimisi ei ole Euroopas enam karta komplikatsioone. Selleks ajaks peab terve Tigre provintsi kuni Makalléni ja edasi kuuluma meile... Ka on minu kohus Sulle tulelata meelde, et embargo kaotamisega voolavad Abessiiniasse suured relvade hulgad, nii et aeg töötab meie kahjuks. Ka võib Makallé hilinenud vallutamine vaenlast muuta julturnuks ja üllatada meie sõpru.“

De Bono teatele, et ta on 10. nov. valmis marssima Makallé peale, vastas Mussolini 25. 10.: „... vaata järgi, kas Sa seda

mida kavatsed võtta ette kümnenal, ei või teostada 5. novembril. Olen kindel, et see õnnestub, kui pingutad selleks kogu oma jõu.“ Sellele järgnes 29. 10. veel järgmine lühike korraldus: „... et sõjalist tegevust kokkukõlastada poliitiliste nõuetega, käsin Sind alustada pealetungi Makallé — Tacazzé vallumiseks 3. novembril. 3. oktoobril läks hästi, nüüd läheb veel paremini. Vasta.“

De Bono püüab Mussolinile selgitada ajutise viivituse paratamatust ja selle põhjusi. Nii telegrafeerib ta 28. okt. muuseas:

„... Strateegiliselt ja taktikaliselt on järgnev edasitung otsekohe läbiviidav, ta ei ole aga seda mitte varustuse mõttes. Kõige suurem puudus on veoloomadest. Kohalolevaist eeslitest jätkuks, kuid $\frac{1}{3}$ neist on haigetena laatsarettides, osalt seetõttu, et loomad olid liiga nõrgad, osalt sadulate kõlbmatuse ja muudel põhjustel. Pean laskma pikendada oma autoteed. Aga kui oma etapiliini pikendan 90 km võrra kuni Makalléni, siis vajab intendant 2 uut autokolonni, mis tõstab jälle bensiinikulu. ... Oleme jõudnud oma leidlikkuse viimse tipuni. Mõtte juures tagada varustamist nii pikal ühendusteel, nagu seda on Asmarast Makallésse (vähemalt 180 km), mis pealegi on ohustatud paremalt tiivalt, tõusevad püsti juuksed — kellel need veel olemas.“

Kuna Mussolini jäi oma nõudmise juurde, siis tegi de Bono ettepaneku Makallé vallutada nende jõududega, mis selleks olid kiirelt kasutatavad. Ülejäänud suuremad jõud järgnesid aga pikaldasemalt ning sa-

Tee ehitamine Abessiinias.

mal ajal jätkus teede ehitamine. Mussolini nõustus sellega ja 8. nov. marssis 1. AK Makallésse sisse.

Ülaltoodud telegrammide vahetus iseloomustab kujukalt seisukorda, kus valitsuse juht 4000 km kauguselt dikteerib Vägede Ülemjuhatajale päev-päevalt ette, mida see peab tegema. Dikteerib, väljudes poliitilistest kaalutlustest, sest Genf oli läinud aktiivseks, oli karta sanktsioonide maksmapanekul, mis tegelikult sündiski 18. novembril. Pöördes kogu tähelepanu poliitilistele sündmustele, ignoreeris aga Mussolini täielikult sõjategevuse lahingulise juhtimise põhinoodeid. Sellega oli sõja poliitilises ja strateegilises juhtimises tekkinud terav vastuolu, mille tulemusena Itaalia I AK Makallés osutus kaugele ettenihutatuks. Eraldatud üldisest strateegilisest rindest, tärpripus õhus — avatud vasaku tiivaga ja ühendusteedita. Vähegi aktiivne ja euroopalisiselt juhitud vaenlane oleks selle seisukorra kaheldamatult võinud kasutada ära kallaletungiks I AK-le.

Mussolini ei piirdu aga veel sellega. Saanud teatise Makallé vallutamisest, ta telegraferib 11. novembril de Bonole:

„Lase II AK paremal tiival koonduda Tacazzé jõe piirkonnas ja marsi koloniaalkorpusega viivitamatult Amba Alagi peale (mägede grupp Makallést kuni 70 km lõuna pool. A. T), kuna itaalia diviisid jäävad Makallé — Seclicot üldjoonele. Vasta minule.“

Selle telegrammi puhul tähendab de Bono: „Seekord mul osutus võimatuks täita Duce soovi. Oleksin ma seda teinud, siis oleksin osutunud halvast seisukorras, mida pidime vältima igal tingimusel.“ Pikemas telegrammis püüdis de Bono Mussolinile põhjendada, mispärast ta on sunnitud ajutiselt peatuma ning ei saa kohe asuda Amba Alagi vallutamisele. Telegramm lõpeb sõnadega: „Arvan, et sõjaline seisukord antud silmapilgul kaalub üles kõik muud argumendid.“ Mussolini nõustus küll hetkeks kogenud juhi mõtetega, leidis aga siiski varsti vajalikuks asendada kindral de Bono marssal Badoglioga, millega lõppes tegelikult vägede juhtimise kriis Ida-Aafrikas. De Bono kõrgeandati marssaliks.

4. Pealetungi tempo. Itaalia õnneks marssal Badoglio osutus juhiks, kes suutis tekkinud seisukorda hinnata niisama kainelt kui de Bono. Makallé kiirendatud vallutamisega loodud situatsiooni Badoglio loeb delikaatseks, mis võis muutuda väga tõsiseks, kui vaenlane oleks asunud vastu-

pealetungile. Ta esimesed telegraafilised korraldused veel enne kohalejõudmist suundusid seepärast Makallésse koondunud vägede kõvendamisele, ühenduses positsioonide kindlustamisega ja ühendusteedita korraldamisega. Jõudnud kohale ja tutvunud seisukorraga, marssal Badoglio telegraferis Mussolinile muu hulgas: „... Kõsimus seisab eelkõige selles, et end organiseerida tõsiselt, et mitte osutada õhus, nagu seda oleme praegu; alles siis võime asuda operatsioonide läbiviimisele. Peab Teie Ekstsellentsile ja kogu rahvale vältima üllatust.“

Et Mussolini nõustus marssal Badoglio väidetega, de Bono omadega aga mitte, see näitab ainult, et kindralstaabi ülemana esimene omast tema silmis autoriteeti, mida de Bono nähtavasti ei olnud küllaldaselt määranud.

Marssal Badoglio oma tähtsaima juhtimise põhimõtte väljendab järgmiselt:

„Olla piinlikult ettevaatlik ettevalmistuses, et võida esineda võimsalt ja otsustavalt täitmisel.“

Sellele põhimõttele jäi marssal truuks ka Abessiinia vallutamisel.

Tema juhatusel itaalia vägede ettevalmistamine uueks pealetungiks ja kaitsetegevus Makallé — Tacazzé üldjoonel väljas tervelt kolm kuud — 8. nov. 1935. a. kuni 11. veebr. 1936. a. Selle aja kestusel Badoglio:

— täiendas järjest oma armeed, formeerides juurde kaks uut armeekorpus — III AK ja IV AK, uusi lennuväe ja muid üksusi;

— organiseeris oma kaitsepositsioone;

— ehitas ja täiendas tagalat, milles kõige suurem töö kuulus teede ehitamisele. Teid ehitasid mitte ainult töölisel, vaid koguni terved diviisid korraga;

— õppis põhjalikult tundma oma vastast — ta nõrkusi ja puudusi, kuid ka ta sõjategevuse plaane ja nende täitmise võimalusi. Viimane osutus võimalikuks eriti seetõttu, et Negus, koondanud oma armee Põhja-Abessiiniasse, läks, alates 15. detsembrist, ise üle vastupealetungile. Energilised, hoogsad kallaletungid, teostatud sagedasti tihedalt massides, tihetepeale ainult terarelvade kaasabil, näitasid, et abessiinia sõdur võitles julgelt ja surmapõlgavalt. Kuid ta relvad olid puudulikud, mis aga peaasi — ta vanemal juhtidel — rasidel — puudus igasugune ajakohane arusaamine väeosade ja väeliikide koostööst, üksteise abistamisest, sõjaväe distsipliinist ja alistumisest kõrgema

juhi korraldustele — ühe sõnaga sõjaväelisest juhtimisest selle sõna praegusaja mõttes. Varustatud raadiojaamadega sidepidamiseks omavahel ja Negusega, vastase rasid oma raadiogrammidega osutasid eelkõige suurepäraseiks teadetekogumise allikaiks Badogliole, kes nende abil oli alaliselt informeeritud vastase kavatsustist.

Lõõnud raskete kaotustega tagasi vastase kallaletungid, marssal Badoglio jaanuaris 1936 leidis, et aeg on küps minna üle üldisele pealetungile. Selleks ta koostas oma — Itaalias juba kuulsaks saanud — strateegilise manöövri, mille eesmärgiks oli tema ees vasakult paremale asuvate Ras Mulugheta, Ras Cassa, Ras Sejumi

ja Ras Immeru vägruppide järk-järguline purustamine, nagu seda näitab järgnev skeem.

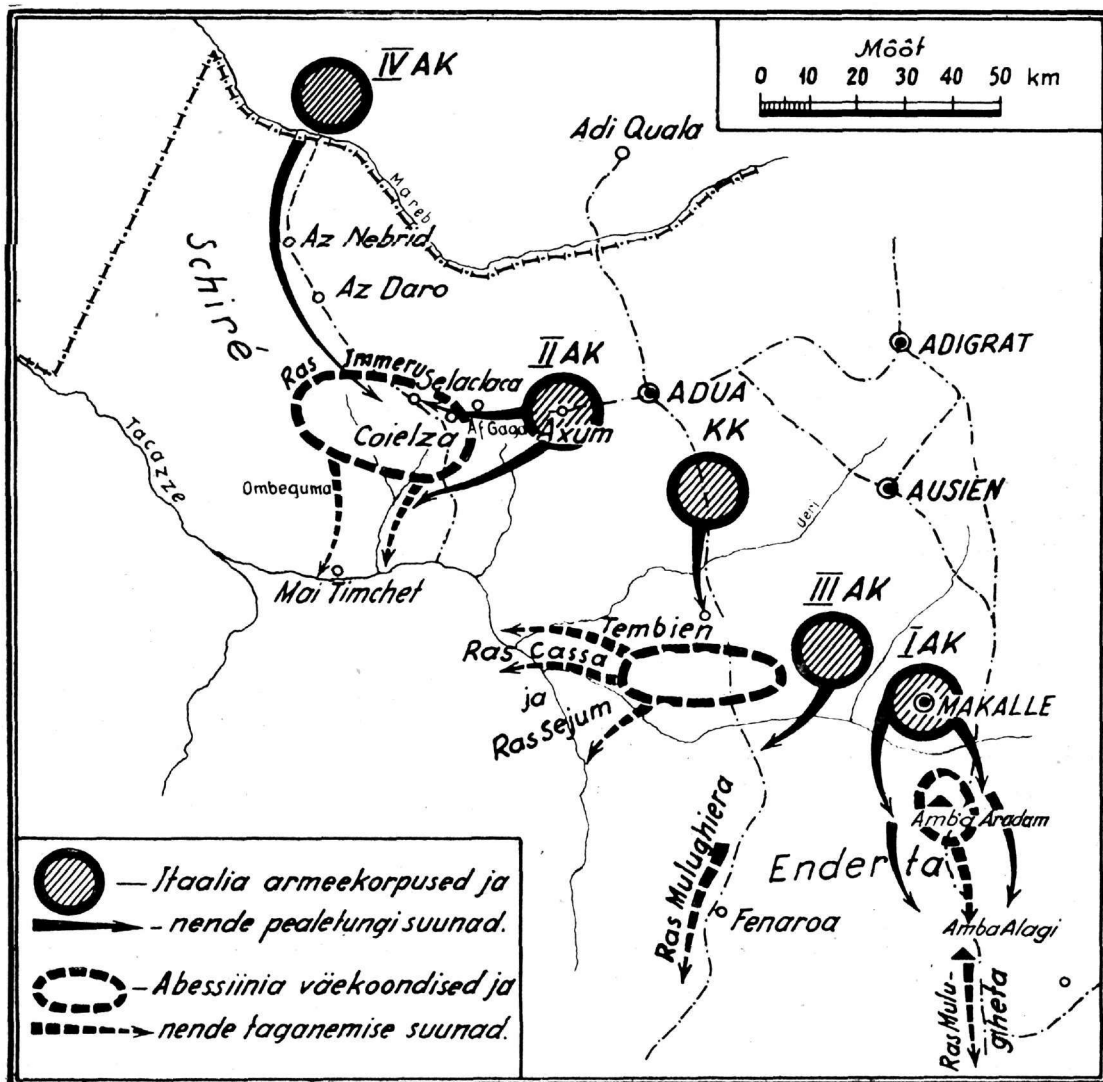
Esimese operatsiooniga Ender-tas I AK, toetatud III AK poolt, haaras 11. kuni 27. veebr. Ras Mulugheta vägrupi paremalt ja vasakult Amba Aradam ja Amba Alagi juures 2700—3200 m kõrgusel, purustades ta.

Teise operatsiooniga Tembienis 27.—29. veebruarini purustati samal viisil Ras Kassa ja Ras Sejum III AK ja KK kahepoolse haardega idast ja läänest.

Kolmanda operatsiooniga Schirés 29. veebr. kuni 3. märtsini purustati II AK ja IV AK haarava tegevusega Ras Immeru.

Purustatud vägruppe jälitas energiliselt

Marsal Badoglio strateegiline manööver Abessiinia vägede purustamiseks veebruaris 1936.

Itaalia lennuvägi, pillates nad täielikult laiali.

Kõik rasid lasksid end hävitada ükshaaval, oodates vaenlast passiivselt oma kohal. Neguse käske ignoreeriti harilikult. Kadedad ja vaenulikud omavahel, tundsid rasid koguni rõõmu oma rivaali õnnetusest, kuni teda ennast tabas samasugune saatus. Negusele anti tihtipeale päris fantastilisi andmeid nii oma seisukorrast kui vastase tegevusest. Kõik see iseloomustab Abessiinia vanemate juhtide täielist võimetust juhtimises, millega oma loomult liikuva abessiinia väehulga immobiliseeriti läielikult. Ainuüksi sellega on seletatav Abessiinia vägede häving vähem kui kuu aja jooksul.

Mida kartis tol ajal kõige rohkem nende vastane marssal Badoglio? Nagu ta ise tähendab — seda, kui abessiinlased peaksid õigeaegselt tõmbuma tagasi, sundides teda sellega organiseerima uut suurt pealetungi.

Löödud raskelt itaallaste poolt, tegi Negus strateegiliselt järgneva suure vea sellega, et otsustas oma üldvaruga — keisri kaardiväega — märtsikuu lõpul iserünnata kaitsel asuvat vaenlast, pealegi olukorras, kus kallaletungi algus sai teatavaks itaallastele keisri raadiogrammist keisrinnaele. Seda kallaletungi Badoglio iseloomustab järgmiselt:

„Seekord terve keisri kaardivägi, toetatud elavalt tulega, marssis meie positsioonide peale, lähenedes hüpetega, kasutades maastikku; meeste meelekindlus ja väljajõpe, nagu surmapõlguski, olid tähelepanuväärsed.

Meie tuledemass mattis ta enese alla ja kallaletung varises kokku.“ Itaalia lennuvägi jälitas vastast ja pillas ta laiali.

Avanud endale tee Abessiinia südamesse, marssal Badoglio otsustas teotseda julgelt ja resoluutselt, et alistada Negus täielikult. Aegsasti oli valmistatud ette ühe suurema motoriseeritud kolonni suunamine Asmarast Condarisse — Tana järve piirkonna alistamiseks, mille poliitiline ümbertötamine Itaalia kasuks oli andnud häid tagajärgi. Condar okupeeriti 1. aprillil. Dancalia tähtsaimasse keskusse — Sardosse — saadeti kolonn koloniaalüksustest, kes jõudis kohale 12. märtsil. Vaenlase jälitamiseks liikumise peasuunas — Dessie — Addis Abeba peale saadeti koloniaalkorpus. Kõigi nende kolonnide varustamine sündis lennuväe poolt, kes iga päev heitis maha kuni 250 tonni toiduaineid. Koloniaalkorpus 7 päeva

jooksul jõudis edasi 250 km ja oli 15. aprillil Dessies, kus asus varemalt Neguse peakorter. 20. aprillil 12 suurel lennukil jõudis sinna marssal Badoglio oma staabiga.

Kuna Dessiest Addis Abebasse läks juba kuidagi viisi kasutatav autotee, siis otsustas marssal Badoglio kiirendada Etioopia pealinna vallutamist sel teel, et seda teostada moto-mehhaniseeritud jõududega. Kolonn, mis moodustati, nagu märgib Badoglio, 1725 mitmetüüpiseks, koondus Dessiesse 21. ja 25. aprilli vahel. Peale selle moodustati kaks jalaväe kolonni sama eesmärgiga. Badoglio luges vajalikuks näidata etiooplastele oma jõudu taäies hiilguses, mis oli vajalik ka kõigi tähtsamate punktide oma käes hoidmiseks pärast Addis Abeba vallutamist. Kolonnide kogujõud: 10 000 itaalia ja 10 000 koloniaalsõdurit, 11 patareid, 1 kiirtankide eskadron ja 1725 autoveokit. Moto-mehhaniseeritud kolonn väljus Dessiest 26. aprillil ja jõudis 5. mai hommikul Addis Abebasse, tehes 9 päevaga 400 km väga halva teega, mida sagedasti tuli parandada.

Addis Abeba vallutamiseiga Itaalia-Abessiinia sõda oli tegelikult lõpetatud.

Kokkuvõte.

1. Itaalia-Abessiinia sõda oli Mussolinilt juhitud itaalia rahva ekspansioonina, suunatud tol ajal kõige vähema vastupanu sihis. Vastamisi osutusid eelkõige kaks juhti: Mussolini ja Negus. Üks oli oma rahva vaimsed ja majanduslikud jõuallikad pika aja jooksul organiseerinud ja sõjaliselt ette valmistanud selleks, et poliitiliselt soodsal hetkel need visata võidu vaekausile. Teise loov töö oma riigi ja rahva kultuuriliseks, majanduslikuks ja poliitiliseks organiseerimiseks ja sõjaliseks ettevalmistamiseks oli rohkem illusoorne kui reaalne. Kuid uhke oma mineviku traditsioonidele ja jäädess lootma teiste toetusele — Negus astub Mussolinile vastu.

Ühelt poolt osutus sõda sihikindlaks reaalpoliitiliseks sammuks, teisalt — avantüüriliseks ettevõtteks, kuigi väga õilsa eesmärgiga — kaitsla oma iseseisvust.

Et riigi julgeolu pandiks on eelkõige mitte kolmandate riikide toetus, eriti kui see toetus väljendub säärase raskepärase aparadi kaudu nagu Rahvasteliit, vaid rahva enda organiseeritud vastupanu, ta patriotism ja tahe elada koos iseseisvana — seda tõde möödunud sõda demonstreeris veel kord kõigile rahvastele.

2. Rahva elavate jõudude organiseerijaks kõigil aladel on ta juhtkond — patrioos-

tiline, aktiivne, orgaaniliselt kokku kasvanud rahvaga, ajanõuete kõrgusel seisev. Etioopia puudus säärane juhtkond täielikult mitte ainult sõjaväes, vaid riigis üldse. Lahinguväljal Abessiinia armee purustati nii hõlpsalt ja kiirelt eeskätt seetõttu, etta üldse ei olnud juhitud selle sõna praegusaja mõttes. Itaalia poolel kõige aktiivsemaks ja liikuvamaks, julgeks ja energiliseks osutus koloniaalkorpus, mis koosnes oma enamikus mustadest sõduritest. See on parim tõendus, et Abessiinia armee euroopaliselt juhitud oleks osutunud nii de Bonole kui Badogliole tõsi-seks vastaseks.

3. Sõjas politika määrab eesmärgi ja annab abinõud ta saavutamiseks; kuidas sellele eesmärgile jõuda ja antud abinõusid kasutada — see on strateegia ülesanne, mille lahendamisel sõjavägede ülemjuhatus peab omama vajalikku iseseisvust. Selle algtõe suurt tähtsust ja elulisust näitas Itaalia-Abessiinia sõda veel kord rõhuga.

4. Mõõdunud sõda arenes olustikus, kus

ühel poolel olid kõik moodsad sõjapidamise abinõud, teisel need puudusid aga suurelt jaolt täielikult või ei osatud neid kasutada küllalt tõhusalt. Moodsa tehnika mõju säära-ses olukorras osutus masendavalt suureks, mida peab eriti rõhutama massilise suurtükiväe ja lennuväe kohta.

5. Itaalia-Abessiinia sõja üldine vältus oli 7 kuud. See aeg jagunes järgmiselt:

- lahinguiks — kuni 1½ kuud;
- edasiliikumisteks — kuni 2 kuud;
- organiseerimistöodeks kohapeal — kuni 3½ kuud.

Sõjategevuse tempo määras seega mitte niivõrd vaenlase vastupanu, kuivõrd maastikulised raskused, eriti teedevõrgu chitamise vajadus, kuigi lennuväe laialdane kasutamine varustamisülesannete täitmiseks hõlbustas tunduvalt järelevedu teedel.

Järgnevalt vaatleme lähemalt huvitava- maid küsimusi lahingutegevuse alalt, nagu lennuväe kasutamine, moto-mehhaniseeritud jõudude kasutamine ja väeliikide koostöö lahingus.

Rindepropaganda.

Maailmasõda ei otsustanud tangid, nagu väidavad mõned sõjakirjanikud, ega marsal Foch'i strateegia, nagu kinnitavad teised, niisamuti ka mitte propaganda, olgu rindel või veel enam tagalas, nagu tõendavad paljud sakslased. Rohkesti oli mitmekesiseid tegureid, mis liitlastele võidu tõid, ja oma osa neis tegureis on ka propaganda, mitte ainult tagalas, vaid ka rindel.

Muidugi oleneb nüüdisaja sõda palju suuremal määral tagalast kui endiste aegade sõda. Nii kaua kui tagala rinnet vajaliselt toidab — aineliselt ja kõlbliselt —, peab rinne vastu, kui just vastane jõuliselt liiga ülekaalus ei ole. Kuid ei saa peale muu lasta silmast, et nüüdisaja sõda, rahvasõda, rinnet tagalaga väga lähedalt seob ja seepärast mitte ainult tagala rindele, vaid ka rinne tagalale mõju avaldab. See nähtus tuleb ka rindepropaganda juures ilmsiks.

Propaganda on sõjas juba ammust ajast tarvitusel. Nii kirjutati kolmekümneaastase sõja ajal, et rootslased olevat osavad omaenda kasuks ja vaenlase kahjuks „ihren Krieg sehr durch die Feder disponieren und prosequiren“.

Ometi sai alles maailmasõjas propaganda sellise leviku, nagu mitte iial varem. Teda ei ole mitte iial varem nii laialdaselt, otstarbekalt ja tõhusalt korraldatud nagu maailmasõja ajal, eriti mis puutub otse rindepropagandasse.

Propaganda tõhusus oleneb mitmesugustest asjaoludest. Ta mõju on sõja algajal, kui väed on alles värsked, hästi toidetud ja varustatud ning sõjavaimustus suur, loomulikult väike. Mida pikemale sõda venib, mida rohkem end mitmekesised sõjaraskused rindel kui ka tagalas tunda annavad, seda tugevamaks muutub propaganda mõju. Ainult erakordselt tugev, eriti vaimselt karastatud ja moodsast kultuurist hellitamata ning hästidistsiplineeritud üksmeelne rahvas on propaganda suhtes vähem tundlik.

Eriti soodsa seisundi rindepropagandale annab kaevikusõda oma suhtelise ühe-tonilisusega, kus sõjaväeteated sageli pikemate aegade kestes ei saa muud ütelda kui „rindel seisukord muutmata“. Liikumissõda oma vaheldustega ei anna sõja-

meestele nii palju võimalust juurdlemiseks kui kaevikusõda.

Sakslased tegid rindepropaganda katseid juba novembrikuus 1914. aastal, kuna teised sõjaväed selle võitlusvahendi umbes aasta hiljem tarvitusele võtsid. Need katsed, mis ei olnud algul ühtlaselt korraldatud, vaid enam-vähem juhuslikud, olid enamasti kaunis abitud, tihti naljakad, iseäranis keele suhtes, kuna vastase keeleoskus oli sageli õige puudulik. Nii koostas üks inglise kapten 1915. a. detsembris lendlehe, mis vastasolevasse sakslaste kaevikusse visati. Selle lendlehe saksa keel oli aga niisugune, et ta võis saksa sõduritele ainult nalja teha. Muuseas ütles inglise kapten: „Ich weisz sie sind Soldaten das sind sehr fleiszig. Wir kannen mutig soldaten sehr leiden, aber sie mussen jetzt wissen das der seig (Sieg!) ist unsere... Warum wollen sie Krieg mochten wann sie der Friede haben. Jeden Deutscher soldat (order soldaten) das Kommen zu unsere Zitte (Seite!) wollen haben en recht gut Englische Grusze. Sie wollen nach England fahren und haben da viel zu essen. Wenn das Krieg ist fertig, sie kannen nach Deutschland zurückfahren ganz frie. Wir wollen jaden soldat 125 Marks geben... Ich quarantiere sie alle das ich habe hier geschrieben.“

Hoopis õnnelikum on üks austerlaste propagandakatse. Nimelt viskasid austria lendurid vene kaevikute kohale lendlehe, mille igale nurgale oli vene 7 rubla kirjutatud ja mille sisu oli järgmine:

„7 rubla maksab Austria sõjaväevalitsus iga vene püssi eest ja 1 kopika iga padrundi eest, mis Austria ametiasutustesse tuuakse.“

Märkusena oli alla tähendatud: „Sõjavange toidetakse ja koheldakse Austrias hästi.“

1916. aasta algusest peale hakati kõigil rinnetel kavakindlalt propagandat korraldama ja see muutus õige hoogsaks, eriti inglaste juures. Sõja viimastel kuudel uputasid liitlased Saksa läänerrinde ja selle lähema tagala propagandamaterjaliga otse üle.

Algul jäi lendlehtede levitamine lennukite hoolde. Lennati vaenlase kaevikute kohale ja visati seal lendlehti alla. Eriti hästi korraldasid seda lendlehtede levitamise viisi inglased. Nad ilmusid ajalehekandjate korrapärasusega Saksa kaevikute kohale, et oma lendlehti alla visata. Saksa sõjaväe juhatusele näis selline teguviis nii palju muret valmistavat, et ta selle vastu väga otsustavalt, kuigi omapäraselt välja astus. Nimelt seletas ta, et iga vaenlase lendur,

kes propagandamaterjali levitamisel tabatakse, ilma pikema jututa maha lastakse. Väidetakse, et kahe inglise lenduriga olvatki nii talitatud, kuigi sakslased omalt poolt kinnitavad, et see jutt olevat vaid „Lügenmärchen“.

Kuidas lugu olekski, inglased piirasid kohe tunduvalt lendlehtede levitamist lennukite kaudu, et teisi kohaseid ja vähem hädaohtlikke vahendeid selleks otstarbeks leida.

Kõigepealt konstrueeriti selleks propaganda käsi- ja püssigranaate. Kahjuks puudus siin suurem hajuvus, mis lendlehtede levitamist õige palju raskendas.

Siis hakati kaevikumüüsrtega paberipomme vaenlasele heitma, kuid seegi talitusviis oli mitmeti puudulik.

Viimaks leiti õige süsteem: õhupall.

Selline väike õhupall oli valmistatud paberist umbes kahekümnejalalise ümbermõõduga, kaksteistkümmend tolli pika õli-tatud siidist kaelaga, ja ta oli täidetud seisukorras umbes kaheksa jalga kõrge. Pall tehti värnitsa või värvi abil tihedaks ja lasti õhku, kui ta umbes 90 kuupjalga vesiniku-gaasi sisaldas. Selline õhupall viibis isegi 36 tundi õhus, liikus kuni 600 kilomeetri kauguseni, niisiis ka kaugele rinde taha, lendas kuni 1800 meetri kõrgusel ja võttis 500—1000 lendlehte kaasa. Lendlehtede levitamine pallilt sündis väga kavalalt, nimelt sel viisil, et hõõguv süütenöör lendlehtede kinnihoiunööri läbi põletas. Õhupallide väljasaatmisel pidasid inglased silmas tuule suunda. Kui tuul puhus idasse, siis olid lendlehed saksakeelsed, kui aga põhja poole, Belgia sihis, siis olid lendlehed määratud belglastele ja seetõttu prantsusningi flaamikeelsed.

Kuid juhtus, et need õhupallid isegi kaugemaid maakohti inglise propagandamaterjaliga tutvustasid. Nii jõudis üks pall Stettini, teine Prahasse ja kolmas Genuasse. Muidugi sattusid need õhupallid vahel ka Hollandisse ja Šveitsi, kuna need maad sõjavälja läheduses asusid. Kord juhtus ka nii, et üks õhupall, mis oli Elsass-Lotringi jaoks määratud, jõudis Kenti Inglismaal!

Sõja lõpupoole kavatseti võtta tarvitusele suuremaid õhupalle, mis oleksid kuni 10 000 lendlehte kaasa võtnud ja kuni 1000 kilomeetrini lennanud. Õieti oli see ameeriklaste kava, kes on harjunud suurte mõõtu-dega. Kuid saabuv vaheerahu jättis selle omapärase võitlusvahendi põhjalikuma katsetamise järgmiste sõdade ülesandeks.

Kolonelleitnant

Eduard Putmaker 50-aastane.

23. veebruaril s. a. saab Sõjaväe Varustusvalitsuse Raha-Arveosakonna ülem kolonelleitnant Eduard Putmaker 50-aastaseks.

Juubilar on pärit Virumaalt Vao vallast, sündinud 23. veebr. 1888. Üldhariduse sai Rakvere linnakoolis, pedagoogilistel ja erakesekooli kursustel. Kuni 1914. aastani teotses õpetajana Väike-Maarjas, Narva-Jõesuus ja Paides, võttes ühtlasi elavalt osa seltskonnategevusest.

Maailmasõja puhkedes mobiliseeriti endise Vene sõjaväkke, mille koosseisus võttis osa sõjakäikudest Poolas, Galiitsias ja Riia rindel. Sõja ajal lõpetas Tšugujevi sõjakooli ja ülendati lipnikuks. Eesti rahvusväeosade loomisest võttis osa 2. Eesti Polgu ja 4. Eesti Polgu koosseisus. Vabadussõjast võttis osa, teenides Varustusvalitsuses ja Kaitseliidus.

Kõrgendatud n.-leitnandiks 1918. a., kolonelleitnandiks 24. 02. 1931. Kaadriohvitseri kutse omandas vastavatel kursustel Tondil 1921. a. Kõrgema sõjalise hariduse sai Eesti Kindralstaabi Kursustel 1921—1923. a. ja kõrgema sõjamajandusliku hariduse — Prantsuse Kõrgemas Intendandi koolis 1928—1930. a.

Rahuajal teeninud sõjaväes mitmetel vastavatel ametikohtadel rivi-, staabiteenistuse, õppe- ja sõjamajanduse aladel, olles Sv. Varustusvalitsuse Intendantuuri-osakonna ülemaks 01. 10. 1931. a. — 16. 02. 1937. a., mil määrati

Kolonelleitnant E. Putmaker

Sv. Varval. Rah-Arve-osak. ülemaks. Alates 1934. a. novembrist täitnud ühtlasi Kõrgema Sõjakooli ülema abi kohuseid sõjamajanduse haru alal, olles selle õppeharu organiseerijaid.

Omab Kotkaristi III klassi teenetemärgi.

Kolonelleitnant Putmaker'it tuntakse kui mitmekülgse ettevalmistusega, suure töövõime ja laialiste kogemustega ohvitseri, õiglast ja vastutulelikku inimest ning usaldusväärset kaaslast.

Soovime juubilarile tema 50. hällipäeva puhul palju õnne ja tervist ning head edu nii teenistuses kui ka eraelus.

Arvatakse, et liitlased levitasid sõja kesksaksa kaevikutes ja tagalas üldiselt umbes 65 miljonit lendlehte. Kui võtta arvesse, et sakslasi oli läänerindel kõige enam 3,7 miljonit meest, siis tuleb ühe mehe kohta üsna hea koguke lendlehti, seda enam, et üht lendlehte luges sageli enam kui üks inimene. Siiski tuleb seejuures silmas pidades, et suur hulk lendlehti läks teel ilma kasuta kaduma ja osa sattus tagalasse, muidugi, kus nad ka oma ülesande täitsid.

Nagu tähendatud, kõige suurem oli lendlehtede levik sõja viimasel aastal, nimelt juunis 1,7 miljonit, juulis 2,1 miljonit, augustis 3,9 miljonit, septembris 3,7 milj. ja oktoobris 5,3 miljonit eksemplari.

Omajagu on huvitav ära märkida, kui palju nendest lendlehtedest hiljem ametlikult välja tuli. 1918. aasta maikuus andsid saksa sõdurid oma ülemuse kätte 84 000 vaenlase lendlehte, juunis 120 000, juulis 294 000 ja septembris 803 700 lendlehte. Kui palju nendest enne ülemusele edasiandmist läbi loeti ja kui palju üldse ära andmata jäi, on muidugi võimatu teada. Kuid arvestades saksa sõjaväelaste meeoleolu sõja lõpu- ja arvestades ka inimeste harilikku külgesündinud uudishimu, võib arvata, et liitlaste lendlehtede sisu, mis nüüd muidugi palju tõsisem ja asjalikum oli kui sõja algul, väga paljudele saksa sõduritele tuttavaks sai. On loomulik, et ta nii mõnegi

neist väsinud, kurnatud ja sõjast tüdinud meestest mõtlema pani ja võitlusinnu tõstmiseks just kaasa ei mõjunud.

Kuid ka sakslased ei maganud, vaid tegid ka omalt poolt, mis suutsid. Nii levitasid nad 1918. aasta jooksul õhupallide abil oma tuntud propagandaaajalehte „Gazette des Ardennes“ 2½ miljonit eksemplari. Kuna aga sakslased hakkasid lendlehtede levitamise küsimusse tõsisemalt suhtuma alles 1918. aasta augustikuus, siis ei saanud nad selles asjas eriti palju ära teha ega liitlastega võistelda. Siiski pildusid nad lennukitelt kuni 5. oktoobrini Prantsuse ja Inglise kaevikutesse 876 169 lendlehte.

Nagu juba tähendatud, olid inglased propaganda-lendlehtede asjas meistrid mitte ainult nende levitamises, vaid ka valmistamises. Nendel oli kaht liiki lendlehti — kiireid ja mittekiireid. Esimesed jõudsid harilikult juba 48 tundi pärast nende koostamist saksa kaevikutesse. Sakslased olid selles suhtes palju pikaldasemad.

Mis puutub lendlehtede sisusse ja toonisse, siis muutus seegi liitlaste juures — osalt muidugi ka sakslaste juures — ühes sõja kestusega järk-järgult. Sakslaste usk oma võidusse oli ju niihästi rahva keskel kui ka sõjaväes kaua aega kaljukindel, ja seepärast pidid ka lendlehed algul ettevaatlikud olema, mitte liialdama ega üleliia soolama, kuna lendlehed oleksid sellisel juhul saksa sõduritesse võinud vastupidiselt mõjuda kui sooviti. Aga sedamööda, kuidas vangide ülekuulamisest, kinnipüütud kirjadest ja saksa ajakirjanduse hoolsast jälgimisest saksa rahva ja sõjaväe meeolu halvenemise kohta vajalisi andmeid saadi, muutus liitlaste lendlehtede sisu ja toon hästi pealekäivamaks. Võttes aluseks ilmsikstuleva rahulolematuse Saksamaal, koostasid liitlased ka oma lendlehed vastavalt, nii et need olid üsna heas ja õiges kokkukõlas saksa sõdurite meeoluga. Huvitav on ära märkida, et eespool tähendatud andmete põhjal valmistas Ameerika peastaabi „psühholoogiline sektsioon“ alaliselt peetava tabeli, millel saksa moraal oli graafiliselt ära tähendatud, nagu haige inimese palaviku kurv. Seda kurvi olevat Ameerika sõjaminister hoolega jälginud, ja kindlasti oli tal selleks küllalt põhjust, kui pidada silmas, millist suurt osa moraal sõjas etendab.

Nagu võis näha liitlaste lendlehtedest, tundsid sealsed propagandistid põhjalikult Saksamaa olusid, sakslaste meeolu ja nende iseloomu. Sakslased väidavad, et lendlehtede koostajad, eeskätt prantsuse lendlehtede, ei olnud prantslased, vaid saksa

oma ülejoosikud, kes Šveitsis elasid, nagu endine „Morgenposti“ toimetaja dr. Rösemeier, Berliini majaomanik dr. Grelling, kes muuseas koostas propagandaraamatu „J'accuse“, mis mitmesse keelde tõlgiti ja liitlaste poolt kogu maailmas levitati; siis endine Saksa konsul Belgradis dr. Schlieben, romaanikirjanik dr. Stilgebauer, üks endisi Kruppi vabriku direktoreid dr. Muehlon ja terve rida juute. Sakslased ei seleta lähemalt, miks need doktorid Saksamaa ärandjateks said, igatahes näib, et mõned, eeskätt Rösemeier, tegid seda vaid raha pärast, mõned teised osalt ka muudel põhjustel.

Lendlehed olid osalt tekstiga, osalt illustreeritud. Viimastest oleksid eriti mõned Prantsuse omad näitena nimetada.

Lendleht „Lõbus lesk“, varustatud luuletisega, näitab, kuidas Saksa keiser kroonimisriietuses üles giljotiinile astub. Lendleht „Kuuess sõjalaen“ näitab kerjust ümbritsetuna saksa paberrahadest.

Propaganda tarvis kasutati ka mitmesuguseid muid vahendeid, näiteks ajakirjanduse võltsingut. Nii pildusid prantslased alla „Frankfurter Zeitung“, mis aga tõepoolest oli Bernis ilmuv „Freie Zeitung“, mille pea ümber muudetud. Võltsiti muidki saksa lehti, nagu „Leipziger Volkszeitung“, „Militär-Wochenblatt“, „Strassburger Post“ jne. Huvitav on, et prantslased hakkasid ka sakslaste propagandalehte „Gazette des Ardennes“ võltsima, milline asjaolu näis sakslasi kaunis kõvasti pahandavat.

Eriti osavaks ja teravmeelseks peavad sakslased inglise rindepropagandat, kus ei jätetud ühtki vähegi sobivat vahendit kasutamata. Nii lasksid inglise sõdurid Itaalia rindel tšehhi väeosade vastu seistes gramofone mängida tšehhi rahvushümni ja muid tšehhi laule. Suurtele isamaalastele, kes pealegi on temperamentsed inimesed, nagu seda on tšehhid, võis see omajagu mõju avaldada.

On teadmata, kas saksa sõjavange kõikjal Inglismaal ülihästi toideti ja koheldi. Mõnes kohas tehti seda küll, ja kui sakslased saatsid koju oma vangipõlvest ülistavaid kirju, paljundasid inglased neid ja levitasid rindel.

Nagu tähendatud, oli teiste riikide, ka Saksamaa, rindepropaganda liitlaste, eeskätt inglaste, osalt ka prantslaste omast tunduvalt nõrgem, kuid ka nemad ei jätnud seda võitlusvahendit ta mitmekesisest võimalustest kasutamata.

Nagu juba märgitud, püüdis liitlaste rindepropaganda poliitilisele seisukorrale kohandada. Sellelt seisukohalt pöördus ta 1918. a.

alates eriti Saksa väejuhatuse vastu, kõigepealt Ludendorffi ja staabiohviteride, hiljem ka üldse ohviteride vastu. Lendlehed kihutasid saksa sõdureid vägivallategudele oma ohviteride vastu, ja 1918. a. suvel ning sügisel soovitati järjest innukamalt Saksamaal riigipööret toime panna. Ühtlasi, eriti pärast seda, kui ameeriklased sõjast osa võtma hakkasid, kujutasid liitlaste lendlehed õige elavates värvides, kui lootusetu sakslaste seisukord on. Lakkamatult toonitasid nad liitlaste jõu suurenemist. Nii seletati lendlehtedes muu seas, et Ameerikast maabus Euroopasse minutis 7, tunnis 420, päevas 10 800 ja kuus 300 000 meest. Kui 1918. a. jooksul Saksamaal revolutsiooniline propaganda hoogu võttis, siis kasutas liitlaste rindepaganda ka selle osavasti ära ja toetas seda omalt poolt tugevasti.

Niikaua kui sakslaste seisukord rindel ja tagalas rahuldav oli, ei näinud liitlaste propaganda suuremat mõju avaldavat. 1917. a. maikuu lõpul teatas I armee vastuluureohviter, et propaganda mõju sõduritele ei tohitaks alahinnata. Sellesama aasta lõpupoole selgus liitlastele, et nende propaganda hakkas juba omajagu mõju avaldama. Peale muu leiti vangilangenud sakslaste juures nüüd õige sageli liitlaste lendlehti.

Vähehaaval hakkasid Saksa võimud ka märkama, et puhkusele fastud sõdurid viisid lendlehti koju kaasa või sõdurid kirjutasid lendlehtede sisust koju ja tuttavatele. Nii viisi tungis lendlehti järjest enam tagalassegi.

1918. aasta jooksul kasvas liitlaste selline tegevus tunduvalt ja ühes sellega ka ta mõju. 1918. aasta septembrikuus näiteks kirjutas kolonel Heye peakorterisse: „Vaenlane võitleb nüüd peagu niisama mõjuvalt sulega nagu mõõgaga.“ Siin aitas omajagu kaasa, et lendlehed olid harilikult osavasti koostatud ja nad tarvitasid hoolsasti saksa sõdurite keele väljendusi, nii et nad sõduritele omastena ja kodustena tundusid. Saksa sõjaväe valitsus mõistis propaganda hädaohtu, mida tunnistab muuseas peakorteri poolt armeedele novembri algul saadetud ringkiri, mis algab sõnadega: „Vaenlasel on kavakindla propaganda läbi õnnestunud meeolu siin ja tagalas maha suruda.“

Lendlehtede-propaganda tõrjumiseks kasutasid Saksa sõjavõimud algul ähvardusvahendit. Sõdurid olid kohustatud leitud lendlehed võimudele üle andma, kuna neid vastasel korral ootas vangistus kuni 1 aastani. Kuid see abinõu ei andnud soovitud tulemusi. Seejärel hakati üleantud lendlehtede eest tasu maksma — kuni 3 marka

esimese eksemplari eest ja 30 pfennigi iga järgmise eest ning 5 marka brošüüri eest. Septembrikuus 1918. aastal maksti kokku 277 356 marka preemiat, kusjuures korraga kõige enam sai üks sõdur 2000 eksemplari eest, nimelt 599 marka.

Kuid sellelgi süsteemil oli oma nõrk külg. Näiteks anti leitud brošüür oma naabritele väikese tasu eest lugeda ja saadi hiljem valitsuselt 5 marka. Äri on äri!

Edasi tekitas lubatud tasu sõdurites uudishimu, nii et lendlehti meelsasti loeti ja seetõttu otse vastupidine tulemus saadi, kui sooviti. Alles nüüd jõudsid sakslased õigele seisukohale, et ähvardusega ega rahaga ei ole selles asjas midagi teha, vaid vajatakse midagi väärtuslikumat — rahva seesmise jõu kõvendamist. Kuid nüüd oli juba hilja.

1917. aasta sügisel pandi käima „Vaterländischer Unterricht“, millel algul oli sihiks meeolu tõstmine ja sõjaväsimuse vastu võitlemine, hiljem aga tegeles ta eeskätt liitlaste rindepaganda mõju vähendamiseks. Tähtsamaks vahendiks olid siin rindeajalehed, niisamuti hakati 1918. a. sügisel oma sõdurite keskel levitama vastupaganda lendlehti. Kuid seda kõike oleks tulnud juba varem teha. Pealegi olid Saksa poliitilised sihid sõja lõpupoole selgusetud ja ehamäärased. Saksa rindeohviterid juhtisid sageli tähelepanu vajadusele hakata sõdurite keskel tegema poliitilist selgitustööd, kuid seda ei tahetud teha peamiselt sisepoliitilistel põhjustel, kus hakkas järjest vastuolusid ilmsiks tulema. Tarvis on kindlat ja ühtlast vaimset ja poliitilist juhatust, kui rahva tahe peab teraskõva olema ja suudab lõpmata palju välja kannatada.

Muide, sellist tööd on tarvis juba rahuajal teha. Kuid kas saavutatakse sellist sihti, kui näiteks seletatakse, et juba seal arendatakse militaristlikku vaimu, kus lastele tinasõdureid mängimiseks antakse? Sellist juttu aetakse meil aga vahel avalikult.

Võib-olla mõtlevad siiski tinasoldatite kartjad järele, kas ei ole õigus sel rootsi politikamehel, kes hiljuti ütles: „Meie ajal oleme ka väikerahvaste julgeolek suur tükki d e s t.“
Ho.

Vormiriietetööstus

R. VOIMAN

Tallinn,

Pärnu mnt. 20-3,

telef. 475-54.

*Griala: Sõjaväe- ja Kaitseliidu
vormiriided.*

Lahingutegevus asulate pärast.

Saksa, N. Vene, Poola ja Prantsuse põhimõtteid.

Kapten H. Roots.

I.

Asulad on sõjategevuses alati kõitnud võitlejate tähelepanu.

Markantsete esemetena maastikul on nad sageli mõjunud magnetina, kiskudes vastaspooli kokku ohvriterikasteks võitlusteks. Eriti tänavvõitlused kulutavad kiiresti jõude. Sealjuures tulemused võivad osutada minimaalseteks. Juba Friedrich Suur ütles: „... külade ründamine nõuab niipalju inimelusid, et ma olen võtnud otsekui reegliks neid vältida niivõrd, kui ma selleks paratamatult sunnitud ei ole, sest seejuures võidakse kaotada oma jalaväe tuum.“*) See lause on maksev ka tänapäeval. Lahingud Madridi pärast on selle väite värskemateks kinnitajateks.

Asulate vallutamiseks väiksema jõukuluga püütakse harilikult anda löök asulast mööda. On saanud tõsiasjaks, et asula saatust otsustatakse sageli lahingutelega väljaspool asulat. Jaapanlaste ottselöök Šanghaile ei andnud enne tulemusi, kui linna haarati kahest küljest ja löigati läbi Šanghai kaitsjate ühendus seljatagusega. Vaatamata jaapani laevastiku tugevale suurtükiväele ja lennukiväe pommitamistele pidas hiina sõdur vastu kolm kuud, võideldes vapralt Šanghai tänavatel käsitsivõitlustes mees mehe vastu. Niipea aga kui jaapanlased suunasid oma löögid haaravalt — Šanghaist mööda, osutus linna kaitsmine võimatuks.

Eestoodust on selge, et võitlusi asulate pärast ei peeta mitte ainult asula sisemuses, nn. tänavvõitlustena, vaid et peamine tegevus võib sageli areneda väljaspool asulat, kusjuures tänavvõitlused sellistel juhtudel kannavad vaid asula puhastamise ilmet. See pärast moodustavad tänavvõitlused vaid ühe osa lahingutegevusest asulate pärast.

Kui aga olukorra sunnil kerkib möödapäasmatu vajadus anda ottselöök asulale, siis kannavad tänavvõitlused otsustavat ilmet. Tekivad lahingud, mis nõuavad võitlejatelt tugevat moraali, suurt isete-

gevust, palju pingutusi ja erilisi tegevusviise.

Arenevad ohvriterikkad võitlused isoleeritud grupikeste vahel. Tekib olukord, kus juhtimine, sidepidamine ja koostöö on raskendatud ning vaatlus- ja tulistamisvõimalused on piiratud.

Kui kaitsja on otsustanud avaldada visa vastupanu, siis võib iga maja, eriti kivi- ja puumaja, osutada kindluseks, mille vallutamiseks tuleb sageli ette võtta korduvaid rünnakuid. Ka majade sisemuses võivad areneda võitlused majakordade, keldrite ja põõningute pärast. Peale püsside ja kuulipildujate omava sellises võitluses terarelvad, käsigranaadid, lõhkelaengud, leegiheitjad, miinipildujad ja jalaväe saatekahurid suurt tähtsust. Soomusmasinate tegevus võib anda küll suurt moraalselt efekti, kuid nende kasutamine on asulates piiratud, sest asulates on võimalik hõlpsasti ehitada tõkkeid ja takistusi soomusmasinate vastu. See on eriti tähtis tehniliselt nõrgemale, et ära kasutada asulaid aladena, kus vastase soomusmasinate kasutamine on raskendatud. Kuna ka meie oludes on soomusmasinate vastu võitlemine erilise tähtsusega, siis vajab asulate organiseerimine selleks võitluseks erilist tähelepanu.

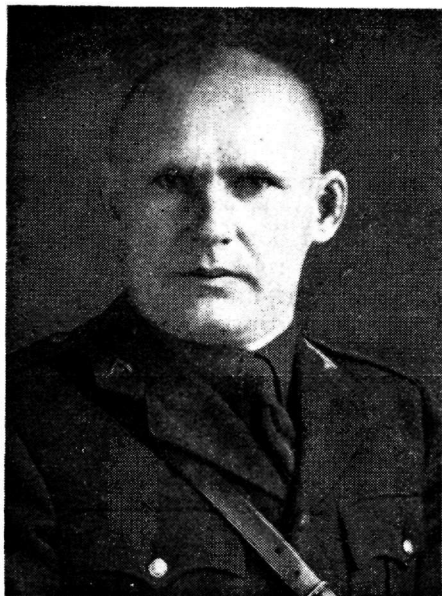
Teisest küljest on aga asulad vaenlase lennukiväele ja suurtükiväele tähtsamateks pommitamis- ja tulistamisobjektideks. Eriti on see maksev väiksemate asulate kohta, sest „nad tõmbavad endale, nagu väikesed metsad ja saladki, tugevat suurtükiväet ja muudavad seetõttu otsekui — lõksudeks“. *) Võivad puhkeda tulikahjud, paanika, korratused jne. Kõige sellega peab olema valmis astuma võitlusesse.

On selge, et lahingutegevus asulate pärast kannab erilist iseloomu, ta nõuab erilise kvaliteediga, „sisuga“ võitlejaid, kuid ta nõuab ka erilisi oskusi ja teadmisi teotsemiseks nii väljaspool asulaid, kus piltlikult öeldes „linna tornid“ kogu aeg meelitavalt kutsuvad, kui ka linna sisemuses — majade rägastikus.

*) Greiner und Uebe. Gefechte besonderer Art. Berlin 1937, lk. 80.

*) S. Smirnov. Boi v osobõh uslovijah. Moskva 1935, lk. 61.

Veltveebel A. Pungas ja kapral V. Kaio †

Veltveebel A. Pungas.

Veltveebel Artur Pungas sündis 23. oktoobril 1903. a. Soomes. Omas algkooli hariduse. Sõjaväeteenistusse astus 15. jaanuaril 1924. a. 1925. a. lõpetas Sv. Ühendatud õppeasutuste allohvitseride õpekursuse I järgus ja ühendati noorem-allohvitseriks. Võttis osa 1. detsembril 1924. a. mässukatse mahasurumisest Tallinnas. Sõjaväeteenistusest vabastati 1. okt. 1925. a.

Piirivalve teenistusse astus 1. märtsil 1927. aastal üleajateenijana ja määrati Peipsi Jaoskonda valvuri ametikohale. 24. veebruaril 1930. a. kinnitati kordonitülemaks. 1929. a. kõrgendati vanem-allohvitseriks ja 1932. a. — veltveebliks.

Veltveebel Pungas oli abielus ja kolme alaealise lapse isa. R. U.

Kapral V. Kaio.

Kapral Voldemar Kaio sündis 5. mail 1905. a. Tartumaal, Kasepää vallas. Omas algkooli hariduse. Sõjaväeteenistusse astus 1. veebruaril 1922. a. ja määrati teenistusse 7. Jalaväerügementi. 1. oktoobril 1922. a. lõpetas diviisi õppekompani ja ühendati kapraliks. Peale õppekompani lõpetamist teenis rügemendis jaoulema kohustetäitjana. Sõjaväeteenistusest vabastati 6. oktoobril 1923. a.

Piirivalve teenistusse astus üleajateenijana 1. veebruaril 1925. a. ja määrati valvuri ametikohale Peipsi Jaoskonda. Peale oma otsekoheste ülesannete võttis osa Kaitseliidu tegevusest.

Kapral Kaio oli abielus ja kolme alaealise lapse isa. R. U.

In memoriam.

08. veebruaril s. a. tapeti julmalt N. Vene piirivalvurite poolt Peipsi järvel teenistuskohuste täitmisel viibinud Piirivalve Nina kordoni ülem veltveebel Artur Pungas ja sama kordoni valvur kapral Voldemar Kaio.

Raskelt tabas saatuselöök Piirivalve peret. Kurbus ja lein asub meie hinges. Olite kohusetruud ja seltsimehelikud, millega võitsite üldise lugupidamise ja poolehoidu.

Raske on kaotus abikaasadele ja alaealistele lastele. Ootamatult varisesid hauda nende toitjad. Nende perekonda on jäänud tühimik, mida ei suuda täita ükski troost.

Teid ei ole enam meie keskel. Käidud on Teie tee, vägivaldselt on katkestatud see töö, mis oli määratud teha Teile.

Puhake selles teadmises, et kaasteenijate hinges mälestus Teist püsib. Olgu kerge Teile kodumaa muld. R. U.

Seepärast tuleb end harjutada ja ette valmistada lahingutegevuseks asulate pärast. See on parim moodus arvuliselt nõrgemale suuremate ohvrite vältimiseks.

Selle juures on vajalik tundma õppida ka neid vaateid ja tõekspidamisi, mis valitsevad teiste riikide sõjavägedes lahingutegevuse kohta asulate pärast. Need vaated ja tõekspidamised peegelduvad sõjavägede lahingueeskirjades. Seepärast leiavadki käesolevas kirjutises käsitlemist mõnede välisriikide (Saksa, N. Vene, Poola ja Prantsuse) sõjavägede lahingueeskirjade vastavad osad.

Enne kui asuda välisriikide lahingueeskirjade käsitlemisele, on vajalik kindlaks määrata asulate mõiste, et vältida väärtõlgitsemisi. Vastava määrangu leiame meil äsja ilmunud sõjatopograafia ametlikust õppe- ja käsiraamatust, kus asulaid defineeritakse järgmiselt: „Lähestikku asetsevad elamud, hooned või õued moodustavad asulaid, millede hulka kuuluvad külad, asundused, alevikud, alevid ja linnad.“*) Seega asula mõiste on lai ja ta haarab endasse näiteks niihästi küla kui ka suurlinna.

Päris selge on, et lahingutegevus küla pärast erineb oma iseloomult võitlusest suurlinnas, mistõttu ka lahingueeskirjades tehakse vahet lahingutegevuse vahel suuremate ja väiksemate asulate pärast. Samuti leiavad ka arvestamist ehitiste iseloom, asula asend, poliitiline ja administratiivne tähtsus jne.

II.

Saksa lahingueeskiri käsitleb lahingutegevust asulate pärast peatükis „Gefechte unter besonderen Verhältnissen“ pealkirja all „Ortsgefecht“. Lahingutegevuseks asulate pärast esitatakse siin peamiselt järgmisi üldisi põhimõtteid.

Võitlus asulate pärast leiab lahingus sageli aset ja see võitlus võib anda lahingutegevusele tihedalt asustatud maa-aladel erilise ilme.

Asula lahinguline tähtsus oleneb tema asendist maastikul, suurusest ja ehituslaadist. Asulate tähtsust omavad ka teatava ühtekuuluvusega ehitiste grupid ja laialdased tööstus- ning mäekaevandusrajoonid. Võitluspaikadeks võivad õsutada ka linnad ja suurlinnad.

Asulad pakuvad varju maapealse vaatluse eest ja raskendavad vaatlemist õhust. Tugeva ehituslaadiga asulad võimaldavad

leida teatavat kaitset jalaväe, kergete miinipildujate, kerge ja isegi keskmise suurtükiväe tule ja kergete lennupommide ning soomusmasinate eest. Teisest küljest tõmbavad asulad endale vaenlase tuld ja õhurünnakuid, nad on ohtlikud tulikahjude puhkemise seisukohast ja pikendavad sõjagaaside mõju.

Eriti soodsas olukorras võivad asulad moodustada endast toetuspunkte lahingus, nad võivad kujuneda võitluse tulipunktideks, kuid nad võivad ka tuua asulaid kasutavatele vägedele rohkem kahju kui kasu. Vaenlase tule piirkonnas võib asulaid läbis-tada ainult hajutatult. Tihedalt täisehitatud, kaugele nähtavad, piiratud ulatusega asulad võivad lahingulist kasutamist leida vaid nõrkade jõudude poolt. Varude paigutamiseks ei ole sellised asulad kohased.

Asulates, mis asetsevad tagalas, tuleb tarvitusele võtta ettevaatusabinõusid pommitamise, sõjagaaside ja tulikahjude vastu.

Lahingutegevus asulates kulutab kiiresti jõude, sageli ilma otsustavuse saavutamisteta. Võitlus asulates teostub lähedatel kaugustel ja tema kõik on sõltuv harilikult nooremate juhtide isetegevusest.

N. Vene lahingueeskiri käsitleb lahingutegevust asulate pärast peatükis „Deistvija v osobõh uslovijah“ pealkirja all „Boi za naselennõe punktõ“, kus tuuakse ette järgmisi üldisi põhimõtteid.

Asulad, kattes vägesid vaenlase vaatluse ja kergete relvade tule eest, tõmbavad lahingus endale suurtükitulud ja pommituslennuväe rünnakuid. Teisest küljest aga on võimalik eriti kiviehitistega asulat hõlpsasti organiseerida tõhusaks toetuspunktiks või tangitõrje-rajooniks.

Lahingu ettevalmistamisel asulate pärast leiavad arvestamist:

- asula suurus, tema plaan, ehitiste iseloom ning tugevus ja ka ümbritsev maastik;
- ühiskondlikkude ja valitsusasutiste, tööstusettevõtete, ladude (eriti sõjavaru-rustuse ladude) ja gaasivarjendite olemasolu ja
- asula transportabinõude, raudteevõrgu ja raudteejaamade olemasolu ning seisukord.

Poola lahingueeskiri käsitleb lahingutegevust asulate pärast eeskirja selles osas, kus leiab käsitlemist sõjategevus eritingimustes. Vastav peatükk kannab pealkirja „Walki o miejcowósci i bój uliczny“. Selles peatükis esitatakse järgmisi üldisi põhimõtteid.

*) Kapten V. Ugandi. Sõjatopograafia. Tallinn 1938. a., lk. 56.

Suured, tugevate ehitistega asulad mitte ainult ei varja vägesid vaenlase vaatluse eest, vaid samal ajal ka kaitsevad neid suurel määral vaenlase tule eest.

Väikesed üksikud asulad harilikult tõmbavad endale vaenlase tugeva suurtükitule ja nad ei suuda pakkuda kaitset selle tule eest.

Need asulad, kus leidub rohkesti kiviehitisi ja mis on organiseeritud kaitseks, omavad suurt vastupanuvõimet. Puuehitistega asulaid võib vaenlane hõlpsasti põlema süüdata, mistõttu sellised asulad ei ole kohased kaitse organiseerimiseks. Manöövriseõjas võidakse siiski ka puuehitistega asulaid edukalt kasutada ajutiste toetuspunktidenä, eriti võitluseks vaenlase ratsaväega või oma vägede ümberpaigutuste ja koondamiste katteks.

Vastase territooriumil tuleb alati arvestada kohaliku elanikkonna vaenulikkus suhtumist; seepärast on vajalik anda karme, kuid taktilisi ja ettenägelikke korraldusi; sageli on kasulik võtta pantvangi kohaliku elanikkonna vaenulikkude väljaastumiste vältimiseks.

Peale selle leiavad Poola lahingueeskirjas üldiste põhimõtete all käsitlemist veel mõningad üldise iseloomuga põhimõtted kallalitungi, kaitse ja tänavvõitluste kohta. *Neid analüüsimine aga hiljem vastavate tegevusviiside käsitlemisel.*

Prantsuse lahingueeskiri käsitleb lahingutegevust asulate pärast eeskirja selles osas, kus leiab käsitlemist sõjategevus eritingimustes. Lahingutegevust asulate pärast käsitletakse siin ühises peatükis lahingutegevusega metsades ja vastav peatükk kannab pealkirja „Bois et localités“. Selles peatükis antakse järgimisi üldisi põhimõtteid lahingutegevuseks asulate pärast.

Asulad võimaldavad varjata vägede ümberpaiknemisi (eriti lähenemist, lähtealusele asumist, lahingu katkestamist) ja asetust vaenlase maapealse ja õhuvaatluse eest. Teatava määranä kaitsevad nad ka vaenlase tule eest ja võimaldavad suurema jõukuluta ehitada varjendeid ja takistusi.

Teisest küljest aga asulad lõhuvad väekoondiste ja -osade sisemist sidet; nad teataval määral raskendavad mitmesuguste võitlusvahendite kasutamist ning koostööd. Eriti soomusmasinate võimsaks kasutamiseks on nad ebasoodsad, sest puuduvad küllaldased läbipääsu võimalused ja takistuste ehitamine on hõlpus.

Teatav sarnasus Prantsuse lahingueeskirjaga on Jaapani vastaval eeskir-

jal, kus asulaid samuti iseloomustatakse metsadele sarnaste esemetena ja kus lahingutegevus asulate pärast leiab käsitlemist koos lahingutegevusega metsades.

Kokkuvõttes eestoodud üldisi põhimõtteid lahingutegevuseks asulate pärast, mis leiavad käsitlemist välisriikide lahingueeskirjades, selgub, et:

- kõik nimetatud lahingueeskirjad iseloomustavad asulaid kui esemeid, mis ühelt poolt varjavad vägesid vaenlase vaatluse eest ja kaitsevad neid teataval määral ka tule eest, kuid teisest küljest tõmbavad endale vaenlase tuld ja õhurünnakuid;
- Saksa ja Poola eeskirjades rõhutatakse ka tulikahjude tekkimise võimalusi, mis eriti tähtis on puuehitistega asulate suhtes, nagu seda on meie asulate enamik;
- Saksa lahingueeskirjas juhitakse tähelepanu ka sõjagaasidele ja nende pikaldasele mõjule asulates; seda asjaolu tuleb kaasajal tõsiselt arvestada ja vajalikke korraldusi ette näha gaasikaitseks;
- soomusmasinate kasutamist ja nende vastu võitlemist puudutavad nii Saksa, N. Vene kui ka Prantsuse lahingueeskirjad, millest selgub, et asulad on soomusmasinate suuremaulatuslikuks kasutamiseks ebasoodsad, sest nad võimaldavad leida teatavat kaitset soomusmasinate vastu ja moodustada tangitõrje-räjoone; need mõtted väärivad erilist tähelepanu soomusmasinate vastu võitlemise seisukohast;
- Saksa, N. Vene ja Poola lahingueeskirjade kohaselt võib soodsas olukorras eriti kiviehitistega asulaid hõlpsasti organiseerida tugevateks toetuspunktideks, mis omavad suurt vastupanuvõimet, kuid Saksa eeskiri lisab, et asulad võivad ka tuua neid kasutavatele vägedele rohkem kahju kui kasu;
- lahingutegevuse iseloomustamiseks asulates väidetakse, et see tegevus kuulub kiiresti jõude, sageli ilma otsustavuse saavutamisetä, ja kriipsutatakse alla nooremate juhtide isetegevuse suurt tähtsust; peale selle rõhutatakse neid raskusi, mis tekivad mitmesuguste võitlusvahendite kasutamisel ja koostööl, samuti ka väekoondiste ja -osade sisemise side alalhoidmisel.

III.

Kallaletungi kohta asulatele leiame lahingueeskirjades järgmisi põhimõtteid.

Kallaletungi suuna valikul nõutakse eeskirjades haaravaid lööke.

Nii leiame Saksa lahingueeskirjast: „Kallaletungil viiakse peajõud sageli asulast mööda. Neil juhtudel hoitakse asula tule all, neutraliseeritakse sõjagaasidega või pimestatakse kunstliku uduga. Asula vallutamist teostatakse nõrkade jõududega kas küljelt või seljatagant.“

Poola lahingueeskiri märgib: „Pealetungija harilikult püüab mööduda asulatest, püüdes anda lööke asulale tiibadelt ja seljatagant ning sidudes asulat kaitsvaid jõude rindelt. Lahingu tulemused otsustatakse harilikult väljaspool asulat.“

Prantsuse lahingueeskiri seab üles võrdlemisi kategoorilise juhtnööri ja nimelt: „Asulad reeglina ei kujuta endast pealetungiobjekte sügavusse — üldiseks reegliks on nende haaramine. Sel ajal, kui peajõud teostavad haaramist, määratakse jõud asula serva ründamiseks, mille koosseis võib olla mitmesugune. Selle järgi võib teostuda ümberpiiramine, millele järgneb asula puhastamine vaenlasest.“ Vähe sellest, Prantsuse eeskiri seab üles isegi nõude, et kiirelt *arenava ja otsustava kallaletungi korral* tuleb hoiduda asulatest.

N. Vene lahingueeskirjas ei leia haarava löögi vajadus erilist allakriipsutamist. Seda võime nimetatud eeskirjast välja lugeda vaid ridade vahelt ja nimelt: „Lahing asula sisemuses peab arenema kokkukõlas nende vägede tegevusega, kes teotsevad väljaspool asulat, kusjuures viimased möödudes asulast ründavad vastast tiibadelt ja seljatagant.“ Kuid N. Vene lahingueeskirja eelmises väljaandes (1929. a.) leidis see nõue selgesõnalisemat väljendamist. Samuti on see nõue esiplaanile nihutatud ka N. Vene muudes taktikalistes käsiraamatutes, kus rõhutatakse, et edu saavutamist tuleb otsida manöövriga väljaspool asulat.

Kuigi haaravad löögid leiavad erilist allakriipsutamist, siiski ei eitata otselöövide vajadust teatavates olukordades. Nii näiteks ütleb Prantsuse eeskiri: „Olenevalt asula mõõtudest ja asetusest võib siiski mõnikord aset leida kallaletung asulale rindelt.“ Ka teised eeskirjad käsitlevad otselööki asulale.

Millal tuleb ette võtta otsekallaletung asulale? Vastuse sellele küsimusele saame kaudselt Saksa lahingueeskirjast, kus toonitatakse, et otselöök asulale on seda raskem, mida laiem ja sügavam on asula ja mida

kauem on vaenlane organiseerinud asula kaitset. Järelikult, mida kitsam ja väiksema sügavusega on asula ja mida nõrgemini on ta kaitstud, seda hõlpsam on teda vallutada otselöögiga.

Poola lahingueeskiri kriipsutab sealjuures alla ka ootamatuse suurt tähtsust, mis annab alati suuri tulemusi. Tähendab, kui olukord võimaldab kasutada ootamatuse elementi, siis tuleb asula vallutada kiire ja ootamatu otselöögiga.

Otselöögi eel peab käima hoolas luure, mida eriliselt kriipsutavad alla Saksa ja N. Vene lahingueeskirjad. Mõlemad nimetatud eeskirjad märgivad ära ka õhufotode suurt tähtsust. N. Vene lahingueeskirjade kohaselt tuleb luurega selgitada tugeva ehitusega kiviehitiste asukohti, tänavate asetust, kaitsesüsteemi nii asula servadel kui ka sisemuses ja ettevalmistatud toetuspunktide asukohti.

Saksa lahingueeskiri seab üles nõude, et kui luure tulemused lasevad oletada visa ja sügavusse järgustatud kaitset, siis tuleb kallaletungi läbiviimiseks koostada üksik- ja ajaline kava.

Otsekallaletungi läbiviimisel on vajalik ära märkida järgmisi tähtsaid momente:

1. Kallaletungi ettevalmistus,
2. asula välisserva vallutamine.
3. võitlus asula sisemuses, s. o. tänavavõitlused,
4. väljajõudmine asula tagaservale ja
5. tegevused pärast asula vallutamist.

Kallaletungi ettevalmistamisel asulale nõutakse Saksa lahingueeskirjas asula tulistamist mahasuruva tulega neil juhtudel, kui võib oletada visa ja sügavusse järgustatud kaitset vastase poolt.

N. Vene lahingueeskirja kohaselt tuleb rünnaku ettevalmistamisel võimaluse korral purustada kõik ehitised, mis omavad tähtsust asula kaitset.

Ka Poola lahingueeskiri nõuab suurtüki ja jalaväe raskete relvade tule koondamist asula servale enne kallaletungi algust.

Asula välisserva vallutamisel nõutakse kõigepealt asula väljaulatuvate osade vallutamist, et luua flankerimise võimalusi. Sellise nõude seavad üles nii Saksa, N. Vene kui ka Poola lahingueeskirjad.

Saksa lahingueeskirja kohaselt areneb kallaletung edasi kuni asula välisservani suurtükiväe ja jalaväe raskete relvade, muu hulgas ka miinipildujate tule toetusel, mis suunatakse asula pihta. Jalaväe lähenedes asula välisservale kantakse suurtükituli eda-

Ville-en-Woëvre'i tagasivõtmine prantslaste poolt maailmasõjas.

si. Kui jalaväe rasked relvad ei osutu küllaldasteks, siis antakse jalaväele juurde üksikuid suurtükke või rühmi. Need järgnevad vahetult jalaväele ja on seda vajalikumad siis, kui edasikantud suurtükitali teataval kindlal ja vahetul kaugusel jalaväe ees puudub.

Prantsuse lahingueeskiri näeb ette ka soomusmasinate kasutamist asula serva vallutamisel koostöös jalaväega.

Kui päevased rünnakud peaksid ebaõnnestuma, siis tuleb Poola lahingueeskirjas ülesseatud vastava juhtnööri kohaselt kasutada õõpimedust, et vallutada lähemaid maju.

Kui asula välisserv on vallutatud, kandub võitlus asula sisesusse, algavad nn. tänavvõitlused.

Tänavvõitluse iseloomustamiseks esitatakse Poola lahingueeskirjas järgmist.

Tänavvõitlus algab vastase sissetungi momendiga asulasse ja seda võitlust iseloomus-

lavad äärmine visadus, ootamatus, pikk kestvus ja osade suur väsimine.

Tänavvõitlust võivad pidada ainult kõrge moraaliga väed. Võitlus asulas jaguneb harilikult reaks iseseisvateks väikesteks lahinguteks. Nooremate juhtide ja sõdurite julgus, ettevõtlikkus ja isetegevus on tähtsamateks teguriteks edu saavutamisel.

Raskused orienteerumisel ja teotsemine eraldatult võivad kergesti esile kutsuda korratasi nendes üksustes, kes on väsinud, nälgas ja demoraliseeritud. Seda tuleb alati arvestada. Kui võib oletada korralageduse puhkemist, siis on otstarbekohasem rünnakul asulatest mööda minna.

Tänavvõitluste tähtsamaks eesmärgiks peetakse raudteejaamade, elektrijaamade, veevärkide, telegraafi-telefonikontorite ja muude tähtsamate ühiskondlikkude asutiste kiiret vallutamist. See nõue leiab

allakriipsutamist N. Vene ja Poola lahingueeskirjades.

Peale selle tuleb Poola eeskirja kohaselt vallutada võimalikult kiiresti ka kõrgemaid hooned või suuremate hoonete grupe ja asuda nende kaitsele. Ka vastase sidevõrgu purustamine on nimetatud eeskirja kohaselt üheks tähtsamaks teguriks edu saavutamisel.

Jõudude jaotuse kohta tänavvõitlusteks annab Poola lahingueeskiri järgmisi juhiseid.

Kallaletungivad osad jagatakse gruppidesse, kes on võimelised pidama iseseisvat võitlust.

Rünnakkolonnid moodustatakse tavaliselt jalaväest, keda rikkalikult kõvendatakse raskete relvadega, üksikute saatesuurtükkidega (rühmadega), jalaväe müüsritega ja käsigranaatidega; peale selle antakse jalaväele juurde pionere ja soomusmasinaid (tanke, soomusautosid). Pioneride ülesanne on takistuste kõrvaldamine ja läbikäikude läbiaruumine hoonetesse.

Tänavvõitluste kõik kujuneks lahingueeskirjade kohaselt järgmiselt.

Saksa lahingueeskiri näeb ette, et jalavägi rajab endale teed terarelvadega ja käsigranaatidega. Esijärgu osad tungivad nii sügavale kui vähegi võimalik ja püüavad võimaluse korral välja jõuda kuni asula vastasservani, laskmata end kõrvale kiskuda kõrvalsuundades arenevast lahingutegevusest asula sisemuses. Sealjuures nad peavad edasi liikuma ka väljaspool tänavaid läbi aedade ja hooide.

Vastase poolt visalt kaitstud sügavas asulas võib pealetungija vaid vähehaaval edasi jõuda. Edasi tungida tuleb siin järk-järgult. Visalt kaitstavad elamud ja muud hooned tulevad enne rünnakut suurtüki- ja miinipildujatulega neutraliseerida. Väärtuslikku toetust võivad siin pakkuda pionerid lõhkeainetega ja leegiheitjatega. Tuleb hoiduda kuhjumistest.

N. Vene lahingueeskiri nõuab, et asula sisemuses teotsevate vägede peajõud peavad liikuma edasi hooide ja aedade kaudu; tänavatel teotsevad ainult väiksemad üksused. Jalaväeosi kõvendatakse jalaväe raskete relvadega, üksikute suurtükkidega, pioneridega ja varustatakse rikkalikult lõhkeainetega ja käsigranaatidega.

Poola lahingueeskirja kohaselt on soovitatav hoiduda liikumisest tänavatel. Edasi liikumiseks tuleb kasutada aedu, aedades asuvaid hooned ja ehitiste katuseid.

Väiksemate asulate vallutamisel tuleb

asulasse sissemurdnud osadel peatamatult edasi tungida kuni asula vastasservani.

Võitluses suuremate asulate pärast tuleb pärast asula osalist vallutamist tagada vallutatud osa käeshoidmist, ja alles siis jätkata kallaletungi. Selleks on vajalik tõkestada tänavaid, ehitades takistusi (barrikade) ja organiseerides ehitisi kaitseks.

Prantsuse lahingueeskirjas esitatud põhimõtted näevad ette, et pärast asula väliserva vallutamist püüab kallaletungija edasi tungida asula külgservi mööda; kui see peaks korda minema, siis tuleb asula vallutada järk-järguliste ribade kaupa. Iga järgneva riba vallutamisele võib asuda alles pärast eelmise riba puhastamist ja kallaletungivate osade korraldamist.

Edu eeltingimuseks ükskõik millises tegevuse faasis on Prantsuse eeskirja kohaselt korra alalhoidmine üksustes ja antud suunast kindlipidamine.

Mida rohkem takistusi, seda sagedamini tuleb üksusi korraldada; selleks kõige kohasemad on põiktänavad.

Lahingutegevus asulates nõuab selleks kogenud ja distsiplineeritud vägesid, sest võitlejad võivad siin kergesti sattuda eriliste muljete mõju alla. Seepärast on hädavajalik võtta tarvitusele kõik abinõud sisemise liituvuse alalhoidmiseks üksustes.

Seega Prantsuse eeskiri annab vägedele moraalsele küljele erilise tähtsuse.

Suurtükiväe kasutamise alal loetakse haubitsaid kohasemateks relvadeks tänavvõitlustes hoonete taha laskmiseks. Lameda lendjoonega kahurite tegevus on aga tänavvõitluste tingimustes piiratud.

Kergeid suurtükke kasutatakse harilikult saaterelvadena, et murda teed oma jalaväele otsese tulistamisega.

Poola lahingueeskirja kohaselt tulistab diviisi suurtükivägi teravalt erinevaid tähtsamaid märke. Diviisi suurtükiväe positsioonid asuvad reeglina väljaspool asulat. Sama eeskirja kohaselt palistatakse suurtükitulega rünnatavaid linnaosi, et takistada vaenlasele vastulöökkide ettevõtmist ja normaalset varustamist.

N. Vene eeskiri nõuab, et edu saavutamiseks tuleb vastaselt sissevõetud vastupidavaid ehitisi purustada raske suurtükiväe tulega. Tänavvõitlustes peavad raske suurtükiväe sidejaod, mis on ette nähtud sideks jalaväega (OSP), liikuma koos jalaväega.

Prantsuse lahingueeskiri näeb ette, et ribade vallutamist asulates toetatakse teatava arvu suurtükiväega, kes eriti intensiivselt tulistab väljakuid, muruplatse ja täna-

„Võitlus.“

vate ristlemiskohti. Suurtükiväe peajõude ei viida kunagi asulasse enne, kui asula vastaserv on vallutatud.

Soomusmasinate kasutamise kohta leiame Prantsuse lahingueeskirjast, et soomusmasinad võivad pärast asula väliserva vallutamist kas üksikult või väiksemate üksustena mõjuvalt toetada jalaväe edasiliikumist teedel ja tänavatel, mis tagavad õige suuna pidamist.

Lennuväe kasutamine on ette nähtud N. Vene lahingueeskirjas, mille alusel tuleb lennuväega purustada vastaselt sissevõetud vastupidavaid ehitisi.

Sõjagaaside kohta leiame Poola lahingueeskirjast, et rünnatavate linnaosade palistamisel omavad sõjagaasid suure tähtsuse, et takistada vaenlasele vastulöökidete võtmist ja normaalset varustamist..

Lõhkelaugute ja käsigranaatide kasutamine leiab eeskirjades erilist allakriipsutamist. Saksa lahingueeskiri rõhutab ka leegiheitjate suurt tähtsust tänavvõitlustes.

Varude kasutamiseks on Saksa lahingueeskirjas üles seatud lühike nõue, et tänavvõitlustes tulevad varud valmis hoida vastulöökideks. Poola lahingueeskirja kohaselt tuleb varusid hoida väljaspool lahingu vahetu mõju piirkonda. Üldine varu peab asuma väljaspool asulat. Prantsuse la-

hingueeskiri näeb ette, et varud liikudes esimese ešeloni taga võtavad oma alla põiktänavaid ja tänavate ristlemiskohti, et tagada vallutatud alade käeshoidmist ja ära hoida paanikat, mis alati võib aset leida sellistel juhtudel.

Sidepidamiseks kasutatakse N. Vene eeskirjade kohaselt raadiot, autosid, mootoring jalgrattaid ja traatsidevahendeid. Virgats-side hõlbustamiseks on nimetatud eeskirja kohaselt otstarbekohane valmistada ehituskvartaalides läbikäike. Ka Poola lahingueeskirjades leiab sideküsimus eraldi lahendamist, kusjuures toonitatakse, et sidepidamine üksuste ja juhtide vahel nõuab erilisi pingutusi. Side puudumine jala- ja suurtükiväe vahel on eriti ohtlik. Sidepidamine nõuab juhtide suurt hoolt ja naabrite alalist vastastikust informatsiooni. Eriti vajalik on side loomine vahetu ülemaga; seda hõlbustavad varjatud lähised. Suure tähtsuse omab ka telefoniside. Peale selle tuleb tõsta esikohale auto ja mootoring jalgratas.

Suurema asula vallutamisel on otstarbekohane varustada üksusi asula plaanidega ja ustavate teejuhtidega.

Pärast asula vallutamist tuleb eeskirjades ülesseatud põhimõtete kohaselt asuda selle kaitsele, puhastamisele ja põhjalikule läbiotsimisele. Saksa ja N. Vene

eeskirjad näevad ette, et need ülesanded kuuluvad täitmisele järeltulevatele osadele (järgnevatele ešelonidele ja varudele). Sealjuures Saksa eeskiri nõuab erilise tähelepanu pööramist ka peidetud lõhkelaengutele. Poola eeskiri esitab nõude, et eriti tuleb silmas pidada ka maa-aluste käikude ja ühenduste olemasolu.

IV.

Asulate kaitse kohta leiame lahingueeskirjades järgmisi põhimõtteid.

Vajadus kaitsta asulaid võib Saksa lahingueeskirja kohaselt üles kerkida eriti siis, kui need pakuvad kaitset soomusmasinate vastu ja soodustavad tangitõrjet. Poola lahingueeskiri näeb ette, et nõrgad jõud peavad organiseerima asula kaitset ainult sel juhul, kui neil on käsk visalt kaitseda asulat või kui nad peavad võitlust ratsaväega. Muudel juhtudel on väiksematel jõududel otstarbekohasem võidelda väljaspool asulat, et ära hoida haaramist vaenlase poolt. Suured jõud peavad aga kaitsma kiviehitistega asulaid, kuid puuehitistega asulad tuleb jätta vastupanupositsiooni eelserva ette või hävitada enne vastase kallal tungi algust, et ära hoida tulikahjusid. Prantsuse lahingueeskiri nõuab asulate oma alla võtmist esimeses järjekorras, sest asulad kujutavad endast nimetatud eeskirja kohaselt kaitse seisukohast looduslike toetuspunkte, võimaldades kaitsjal paigutada relvi kaitsult vaenlase soomusmasinate rünnakute eest ja varjatult maapealse ja õhuvaatluse eest. Teisest küljest aga märgitakse, et asulad on headeks märkideks vaenlase suurtükiväele ja õhujõududele; väiksemad asulad võivad osutada tõelisteks „pommide pesadeks“.

Väljaspoole asulat viiakse kaitse Prantsuse lahingueeskirja kohaselt hiljem, kui seda võimaldab inseneriväeliste tööde arenemine.

Vastupanupositsiooni eelserva ei peeta lahingueeskirjades soovitavaks valida asula servale, sest viimane võetakse tavaliselt vaenlase poolt täpsa tule alla.

Saksa lahingueeskiri nõuab vastupanupositsiooni eelserva viimist kas asula ette või selle eelserva tõmbamist läbi asula. N. Vene eeskiri peab kasulikumaks seda viia veidi sügavamale asulasse, jättes ettepoole rea hooned tangitõketena ja moondamiseks. Poola lahingueeskiri märgib, et vastupanupositsioon asula sisemuses võimaldab ära kasutada neid asula omadusi, mis soodustavad kaitset. Positsioon, mis on valitud asula välisservale, võib sattuda vaenlase

koondatud suurtükitele alla. Peale selle näeb nimetatud lahingueeskiri ette, et vastupanupositsiooni sisse arvatakse asula taktikaliselt tähtsad kohad ja lähised nendeni. Samuti tuleb arvata vastupanupositsiooni sisse või katta vastupanupositsiooniga ühis-kondlikult tähtsaid objekte (valgustus, vesi, gaas, side).

Julgestuspositsiooni kohta märgib Poola lahingueeskiri, et see nihutatakse kas asula ette või valitakse asula servale, kus on head varjumis- kui ka vaatlusvõimalused.

Asulate kaitse organiseerimise alal seatakse Saksa lahingueeskirjas üles nõue, et suuremate asulate kaitse organiseeritakse nende täies sügavuses. Üksikuid maju ja tugevaid ehitisi organiseeritakse toetuspunktideks. Väljaulatuvaid maju, aedu ja hekke kasutatakse asula serva ja takistuste flankerimiseks ja samuti tänavate sulgemiseks tulega.

N. Vene lahingueeskirja kohaselt organiseeritakse asula kaitse, analoogiliselt Saksa eeskirjale, kogu tema sügavuses. Kaitse organiseerimine peab teostuma taktikalises koostöös nende vägedega, kes teotsevad väljaspool asulat. Viimased võtavad oma alla valitsevaid kõrgendikke ja maastiku esemeid, mis katavad lähiseid asula tiibadele ja seljataha. Asula kaitseks tuleb nimetatud eeskirja kohaselt määrata küllaldasel arvul jalaväge kuulipildujatega ja pataljoni ning rügemendi-suurtükiväega. Vastupidavalt hooned, eriti tänavate ristlemiskohtadel, valmistatakse ette ringkaitseks, kui vastastikku flankerivaid toetuspunkte; põiki üle tänavate ehitatakse tõkkeid vastase tankide ja ka jalaväe edasiliikumise takistamiseks. Toetuspunktides ehitatakse esimeses järjekorras vastupidavaid varjendeid ja neid punkte varustatakse tuletõrje-abinõudega. Peale selle tuleb korraldada ka tuletõrjeteenistust kogu asulas. Asulat tuleb kaitsta lennukitõrje kahuritega või kuulipildujatega. Osa hooned tuleb kohandada gaasivarjenditeks.

Poola lahingueeskiri seab üles nõude, et asula kaitse organiseeritaks püsiva ehk positsiooni kaitse põhimõtete kohaselt.

Kogu asula jagatakse sealjuures kaitselõikudesse; iga lõik haarab endasse üks-teisega tihedas sidemes olevaid kohalikke esemeid, mis taktikaliselt moodustavad teraviku.

Iga lõigu garnison peab olema sellisel kõvendatud relvadega, et ta võiks iseseisvalt võitlust jätkata ka siis, kui naabrilõigud on langenud vaenlase kätte.

Kaitsepositsioonil peab leiduma häid vaatluspunkte.

Raskete kuulipildujate ja saatesuurtükki-de tõkkeluled organiseeritakse piki tänavaid, väljakuid, kõnniteid, aedu ja parke.

Automaatrelvadel on tuleala piiratud. Laialdast kasutamist leiavad järsu lendjoo-nega relvad. Üksikud moondatud kerged suurtükid, lastes otsese sihtimisega läheda-tele kaugustele, võivad anda hindamatut toe-tust. Käsigranaadid on tänavvõitlustes il-mtingimata vajalikud.

Mõningaid kohalikke esemeid või asula osi (eriti, mis asuvad lohkudes või orgudes) ja asula servi võib ka gaasitada.

Suurtükivägi valib harilikult positsioonid väljaspool asulat, parkidesse ja aedadesse.

Kaitsepositsioonile viivaid lähiseid, täna-vaid, kõnniteid jne. tuleb sulgeda barrikaa-didega; see on eriti vajalik siis, kui vasta-sel on kasutada soomusmasinaid.

Sageli osutub möödapääsmata vajadu-seks asetada relvi ülemistele majakordadele või katustele.

Sidepidamiseks on vajalik läbi raiuda läbikäike ehitiste seintesse.

Eriti hinnatav on maa-alune side, mille loomist kergendavad keldrid.

Prantsuse lahingueeskiri näeb ette, et asula sisemuses organiseeritaks järk-jär-gulised tulejooned ja reduiidid, et hoida tule all seljatagusesse viivad teed. Kaitse orga-niseerimisel ei tule seega teha pingutusi mitte ainult rindel, vaid ka tiibadel ja selja-taguses. Ühtlasi toonitatakse, et asulate kaitse nõuab algul hulgaliselt jalaväge. Hil-jem aga on võimalik inseneriväeliste etteval-mistustöödega luua passiivseid läbipääsma-tuid alasid ja selle tagajärjel võib vägede arvu vähendada.

Asulate kaitse läbiviimine leiab lahingueeskirjades käsitlemist järgmiselt.

Saksa lahingueeskiri nõuab, et vastase sissetungi korral asulasse tuleb kaitsta iga lõiku ja hoonet, kusjuures varud viskavad sissetunginud vaenlase tagasi. Et ära hoida vastase möödaminemist asulast ja viimase haaramist, hoitakse peale nende jõudude, kes vaenlast flankeeriva tule all hoiavad, väljaspool asulat veel lisajõude, kes asulast möödamineva vaenlase peavad tagasi lööma.

Sealjuures Saksa eeskiri kriipsutab alla, et ümberpiiratud asulad, mille kaitsjad ei ole suutelised läbi murdma või ei soovi läbimurret ette võtta, võivad sageli kaua püsida ja sünnitada vaenlasele tundu-vat kahju.

N. Vene lahingueeskiri nõuab, et kui vaenlasel õnnestub sisse murda asulasse, siis

ka need kaitsja osad, kes on ümber piira-tud, peavad võitlust iga maja pärast, et oma visa vastupanuga tagada vasturünnakute teostamise võimalusi naaberrajoonidest.

Poola lahingueeskiri seab üles nõude, et vaatamata naabriüksuse langemisele tu-leb võidelda viimse meheni.

Lihtsamaks ja kergemaks vastutegevuse viisiks tänavvõitluses peetakse Poola ees- kirjas vastulööki väikese üksusega. Vastu- kallaletung suuremate üksustega on seotud raskustega — asula killustab need üksused ja sidepidamine on raskendatud.

Neil põhjustel vastukallaletung võetakse ette harilikult väljaspool asulaid, selliselt, et antakse vastasele löök tiivale või seljatagu- sse. See nõuab tugeva varu hoidmist löö- giks väljaspool asulat, millise nõude täitmist Poola eeskirjas peetakse tingimata vajalikuks.

Ka võib asula garnison vaenlase haara- mise puhul edukalt teotseda nii tule kui ka manöövriga vastase tiivale või seljatagusesse.

Prantsuse eeskiri märgib, et haara- mistest hoidumiseks peetakse varud (mis koosnevad jalaväeosadest ja soomusmasina- test) reduiitide läheduses või seljatagustes toetuspunktides.

V.

Analüeerides ja võrreldes eestoodud põ- himõtteid Saksa, N. Vene, Poola ja Prantsuse lahingueeskirjades lahingu- tegevuse kohta asulate pärast näeme, et need on üldjoontes rajatud enam-vähem ühtedele ja samadele põhialustele. Kuid ühtlasi leia- me ka mõningaid erinevusi põhimõtetes, mistõttu nimetatud eeskirjad võimaldavad saada võrdlemisi mitmekesise ülevaate meid huvitavast küsimusest.

Ka meie „Lahingueeskirjas“ leiab lahin- gutegevus asulate pärast käsitlemist ja ni- melt peatükis, mis kannab pealkirja „La- hing asulates“.

Kõrvutades meie lahingueeskirja kõnes- olevas osas välisriikide sõjavägede lahingu- eeskirjadega ja arvestades ka meie olukorra iseäraldusi, võime öelda, et meie lahingu- eeskiri vajab täiendamist mõningate põhi- mõtetega.

Kõigepealt väärrib erilist allakriipsuta- mist, et lahingutegevuses asulate pärast on sageli otsustava tähtsusega asula ja teda ümbritseva maastiku põhjalik tundmine. On vajalik tunda asula üldist plaani, tema elulisi tsentumeid, kiviehituste rajoone ja muid esemeid, mis soodustavad või takistavad tegevust. Asula ja tema ümb- ruskonna põhjalik tundmine on üheks eel-

tingimuseks, mis võimaldab teotseda kiirelt, otsustavalt ja aktiivselt, tabades vastast tema kõige nõrgemas kohas. Seepärast on vajalik, et igal võimalikul juhul tutvunetaks asulatega ja nende ümbruskonnaga. Selleks tuleb kasutada välisõite, manöövreid, taktikalisi õppusi, ekskursioone jne. Asulate tundmaõppimisega astume sammu lähemale ka oma rahvale. Asulate tundmaõppimise hõlbustamiseks on vajalik väekoondistes ja -osades alal hoida asulate kasutamiskõblikke plaane.

Teiseks vajaks esiletõstmist asulate organiseerimine soomusmasinate vastaseks võitluseks. Meie peame oskama kujundada asulatest alasid, kust soomusmasinad läbi ei pääse, et oleks võimalik pöörata kogu tähelepanu tangitõrjele väljaspool asulat.

Rõhutada tuleks ka tuletõrje korraldamise vajadust. Tuleohust ja ka tuletõrjest ei mainita meie lahingueeskirjas üldse,

mis oletatavasti tuleb sellest, et eeskirja koostamise ajal ei tundud ega analüseeritud veel küllaldaselt meie asulaid lahingutegevuse ning tuleohu seisukohast. Meie oludes, kus asulad koosnevad peamiselt puumajadest, on tuletõrje korraldus suure tähtsusega.

Senisest suuremal määral vajaksid allakriipsutamist ka lennukitõrje ja gaasikaitse. Side korraldamise kohta puuduvad juhtnõõrid üldse; ometigi on sidepidamine üks raskemaid, kuid sealjuures sageli otsustavamaid tegureid lahingutegevuses asulate pärast.

Lahingutegevus asulate pärast on küsimus, mis väärib tähelepanu. Asulad kisivad endale paratamatult võitlejate tähelepanu juba seetõttu, et nad asuvad teede läheduses või sõlmpunktides. Seepärast tuleb lahingutegevusele asulate pärast rahuaja väljaõppes ette näha väärikas koht.

Taktikalise ülesande nr. 1 lahendus.

Pataljon öisel kallaletungil.

Kaart: 1 : 25 000 Tartu ümbrus.

A. Patül II/6. rüg olukorra lühike hinne.

I. Ülesandeks on öise kallaletungiga vallutada kõrg. 86,1 ja sellest 600 m kirdes ja kagus asuvad künkad, kust järgmisel hommikul toetada tulega III/6. rüg Kirbu küla rajooni vallutamisel.

Seega ülesanne:

1. Tegevusiseloomult öine kallaletung, mis nõuab:

- põhjalikku ettevalmistust ja luuret päeval,
- vaikset ning ettevaatlikku liikumist,
- puht-elavjõu lööki,
- manöövri lihtsust ja sirgjoonelisust ja
- valmisolekut lööki teostava üksuse raamistamiseks tuledega tiivadelt vastase võimalikkude vastulöökkide pareerimiseks.

Side alalhoidmine nõuab erilist tähelepanu.

2. Kõrgema üksuse (rügemendi) manöövri tervikus pataljoni öine kallaletung on:

a) Väljatungimine üldise asetusesjoone ette, mis toob lahtised tiivad vastase võimalikkude vastulöökkide alla ja nõuab seega:

— valmisolekut pataljoni tiibade katmiseks kallaletungi kestel aut.-relvade ja suurtükiväe tuledega;

— kallaletungi teostamist vahetult enne järgmise päeva hommikul algavat üldpealetungi, mis piirab vastasele võimalusi vastulöökkideks II/6. rüg tiibadele:

b) Järgmise päeva hommikul algaval pealetungil antava löögi toetamiseks vajalise tulebaasi loomine, mille kordaminekust on suuresti sõltuv kogu rüg kavatsetav pealetung.

3. Ruumiliselt piiratud eesmärgiga. Vallutamisele kuuluva maa-ala sügavus ca 1 km. Seega võimaldab kallaletungil pataljoni tiibade — ja kallaletungi ebaõnnestumise korral tagasitõmbumise katmist jalaväe raskete aut.-relvade tuledega relvade praegustest asukohtadest.

Vastase asetuse eelserva kaugus meie osadest — 400 m ja tema asetuse sügavus ca 600 m. Märk on vallutatav ühe löögiga.

Pealetungiriba laius ca 1,5 km nõuab rohkem kui ühe kompani asetamist esijärku.

4. Ajaliselt piiratud:

a) Kallaletungi ettevalmistamistööd piiratud saabuva pimedusega. Valget aega kella 1930—2200 (üks tund pärast päikese loojangut), seega 2,5 tundi, mis nõuab kiiret

teotsemist, et kõikide ettevalmistustega, eriti tulekatte saamiseks tiibadele, valmis saada.

- b) Kallaletungi läbiviimine on piiratud:
— pimeduse kestusega, s. o. ajavahemikuga kella 2200—0300 (üks tund pärast päikese loojangut ja üks tund enne päikese tõusu). Aega max. 5 tundi, mida piiratud ulatusega ülesande täitmiseks küllaldaselt;
— rüg kallaletungi algusega 31. 07. kell 0330, mis ajaks pataljon peab olema antud märgi vallutanud ja valmis toetama oma tuledega III/6. rüg Kirbu küla vallutamisel.

c) Ajaarvestus:

— patüli käsutuses on valget aega 2,5 tundi, millest tuleb üksustele reserveerida ettevalmistusiks vähemalt 1,5 tundi. Seega patütil aega lahinguüksuste ülematele käskude andmiseks ca 1 tund.

Kompül 4. — Patül KP — 0,5 km.

Kompül 5. — Patül KP — 0,5 km.

Kompül 6. — Patül KP — koos.

Rk kompül — Patül KP — koos

Rk rühmül IV — Patüli KP — 0,3 km.

Kokkutulek nõuaks ka 15 min. ja esialgsed korraldused nende kokkukutseks 5 min. Seega patül võiks asuda käsu andmisele ca kell 1950. Patüli jääb aega otsuse võtmiseks 20 min.

Mp.-rühmül jõuab kohale kella 2000-ks, seega käsuandmise ajal. Patüli käsk võib lõppeda kõige varemalt kell 2015.

Üpatül 16. — Patül KP — 2,5 km.

Patül III/6. rüg — Patül KP — 2,0 km.

Isiklik kokkusaamine nõuaks 9-km ringsoitu pärast käsu andmist üksuste ülematele, s. o. alates kell 2015. Kuna siis jääks naabritega kokkuleppimine pimedusele, mis ei võimalda naabritele küllaldast tulede ettevalmistust, siis tuleb saata sideohvitseridena:

— adjutant üpatül 16. juurde ja

— rk rühmül IV — patül III/6. rüg juurde.

Rk kompüli ärasaatmine ei ole võimalik. Telefoniline kõnelus võib reeta kavatsused.

— Koidik algab kell 0300. Selleks ajaks peab olema märk vallutatud. Rüg pealetung algab kell 0330.

400 m läbistamine vaenlase asetuse eelservani — 20 minutit.

600 m sügavusega vastase positsiooni vallutamine — 20 minutit.

Kallaletungiks kulub vähemalt ca 45 min. Seega, et vallutada märk umbes kella 0230, kallaletung peaks algama kell 0145.

II. Oma jõud:

1. II/6. rüg on kinni joosnud kahe kompaniga, kummalgi käsutuses 1 rk rühm, esijärgus ja ühega varus vasaku tiiva taga.

Seega eelseisvast maastikust ja vastase relvade asetusest teadlikumad on esijärgukompanid — 4. ja 5. —, keda võib rakendada ülesande täitmisele.

III rk-rühm ja tt-kahurite rühm — on juba vastasega seotud, paiknevad ptl asetuse keskkohas, ja ei ole seega suutelised võtma osa pataljoni tiibade katmisest tulega. Relvade õine ümberpaigutamine ei too kasu, sest siis puuduvad võimalused tulede ettevalmistamiseks, milleta aga ülesande täitmine pole mõeldav. IV rk-rühm on patüli varus.

Mõlemad rühmad on võimelised koos mahajäävate kompülide käsutuses olevate rk-rühmadega katma tagasitõmbumist juhtul, kui kallaletung ebaõnnestub.

Pataljoni toetavad tiibadelt naabrid à 1 rk rühmaga ja srtkv. grupp.

2. Puuduvad andmed esijärgu üksuste mORAalsest ja füüsilisest mittevastavusest eelseisvale ülesandele.

3. Laskemoona on relvade juures ja voo-*ris püssidele ja klp. vähe. Kuigi õine kallaletung ise ei nõua laskmist ja tuletoetust sel määral kui päeval, tuleb siiski täiendada laskemoona tagavarasid täisnormini, sest pataljon peab olema valmis:*

a) võitlusele ootamatuse momendi kadumisel,

b) vastase vastulöökkide pareerimisele pärast märgi vallutamist ja

c) hommikul III/6. rüg. kallaletungi toetamiseks.

4. Meeskond vajab sooja toitu kindlasti 30. 07. õhtul. 31. 07. hommikul enne kallaletungi algust toidu väljajagamist aja piirid ei võimalda.

III. Maastik.

1. Maastik tegevusrajoonis on üldiselt lahtine, lahtise otsaga meie poole pöördud hobuserauakujuline kõrgendik. Pakub seega oma kahe haru näol kaht vallutusobjekti.

2. Pakub vastasele võimalusi eelserva ette tulistamiseks ka sügavusest kõrgendiku kõverikult.

Hobuserauakujulise kõrgendiku loodepoolse haru ots on kõrgem kui kõveriku-osa, varjab seega tuled sügavusest ja soodustab meie 4. komp. kallaletungi. Eelserva ette tulistada suutvate relvade arv piiratud.

Kui tegevuse ulatus võimaldas vajaduse korral kallaletungi katmist raskete aut.-rel-

vadega nende praegusest asukohast, siis puhitmaastikuliselt reljeefi tõttu see siiski ei ole täiel määral teostatav, eriti 4. kompani suunal.

3. Juulikuu öö on küll lühike ja võrdlemisi valge, kuid pilvitus vähendab nähtavust.

Tuule suund meile soodus, ei soodusta meie ettevalmistuste kuulmist; soodustab orienteerimist.

4. Tegevusrajooni läbivad kaks vallutatava objekti taga ühinevat teed, mis pakuvad õiseks kallaletungiks soodsaid orientiire.

IV. Vaenlane.

1. Vallutamisele kuuluvat rajooni kaitseb alles täna pärast lõunat rindele jõudnud III/155. rüg, seega kaitse kavakindlalt organiseerimata, mis kergendab eelseisvat ülesannet. Vastase positsioon koosneb üksikute vastupanupesadest; traattõkkeid pole märgata. Soodustab õise kallaletungi teostamist.

2. Avastatud 3 suuremat ja 1 väiksem tulepesade grupp paiknevad kahes järgus, paarikaupa eespool märgitud teede (hobuserauakujulise kõrgendiku harudel) suundadel, moodustades seega kahele esijärguüksusele kaks järjekorralist märki.

Avastatud on 5 rk tulepesa ja 9 kk tulepesa. Seega vastasel arvatavasti umbes kompani-suurune osa ca 2 rk rühma toetusel.

3. Meie kavatsetava õise kallaletungi pareerimiseks on vastasele soodsaiks vastu löögi suundadeks:

- Kõrveküla, kõrg. 86,1 suund,
- Plaksi, Joonuse rajoonist põhja suunas ja
- Kriisa, kõrg. 86,1 suund.

B. Patül II/6. rüg otsus.

1. Muljevastasest.

Tõenäoliselt on 30.07. pärastlõunal rindele saabunud III/155. rüg võtnud kõrg. 86,1 rajooni oma alla ühe laskurikompani osaga (kõvendatud ca kahe rk rühmaga), kes asunud kaitsele rühmade toetuspunktidenä, omades seejuures ka varusid kas Kõrveküla või Kirbu rajoonis.

II. Manöövriidee.

Kaetult tiivadelt aut.-relvade tuledega pataljon vallutab kõrg. 86,1 rajooni üheaegsete löökidega teede suundades, olles valmis pareerima vastase vastulööke Soka, Kriisa ja Joonuse, Plaksi rajoonist.

III. Jõudude jaotus esi- ja teise järku endine.

— 4. kompanil — käsutuses rk rühm — tungida kallale Kilgi kõrts, Kõrveküla tee suunas, vallutada järjekorras kõrgendik (kõrg. 86,1-st 600 m kirdes) ja kõrg. 86,1.

— 5. kompanil — käsutuses rk rühm — tungida kallale Mõllatsi as., Kõrveküla tee suunas ja vallutada järjekorras kolm talu ja kõrgendik, mis Joonusest 0,5 km põhjas.

Kompanitel teostada kallaletung ühe löögiga, jätkates edasitungi esijärgu kaevikute joonelt tihedasti taandujate kannul, ja pärast märgi vallutamist asuda kruusaaugu, tee, talu (Joonuse t. 0,6 km kirdes) jonele kaitsele eesmärgiga olla valmis:

- vastulöökidete pareerimiseks Kõrvekülast või Kirbu külast ja
- III/6. rüg toetamiseks tuledega Kirbu küla vallutamisel.

— 6. kompanil teises järgus kallaletungi alates alustada liikumist metsa suunas, mis Mõllatsi as. 0,6 km loodes, ja peatuda metsas korralduseni.

— Rk kompanil pärast M vallutamist tõmbuda kiiresti:

- ühe rühmaga kõrg. 86,1 lõunalängule ja
- ühe rühmaga varukompani asukohta.

— 47 mm kahurite rühmal olla valmis paiknema kohe pärast M vallutamist üksikkahuritena kõrg. 86,1 lõunalängule ja kõrgendikule Joonuse talust 0,5 km põhjas.

— 81 mm mp rühmal valmistada ette tuled pataljoni vasaku tiiva katmiseks Joonuse, Vähjanuse rajoonile ja olla valmis ümberpaiknemiseks lohku Joonuse talust 0,7 km kirdes kohe pärast M vallutamist.

— VI k. srtkv. grupil olla valmis katma tuledega pataljoni kallaletungi, valmistades ette takistustuled:

- kahe patareiga Soka, teeristi rajooni ja
- ühe patareiga Kriisa talu võsa kirideservale.

Laskemoonaga varustada kõik allüksused täisnormini.

Kohvik ja kondiitriäri

H. Feischner & Poeg

Tallinn, Harju 48. Telef. 445-00

Soe toit välja anda 30.07. kell 2300.

Kallaletungi algus 31. 07. kell 0145.

IV. Vajalised luureandmed: kas vastasel ei ole komistustõkkeid kõrgendiku längul kõrg. 86,1-st 0,6 km kirdes ja talude ees Mõllatsi as.-st 0,5 km edelas.

C. Patül II/6. rüg korraldused.

Adjutantidile.

(Antud suuliselt).

Talu Mõllatsi metsa põhjatipus.
30. 07. kell 1930.

1. Andke üksuste ülemaile edasi käsk katkestada pealetung.
2. Kutsuge kõik üksuste ülemad ja rk rühmil IV minu juurde kella 1950-ks.

N.

Patül II/6. rüg.

Patül II/6. rüg. suuline käsk öiseks kallaletungiks.

(Kaart 1:25000 L XIII — 39).

Talu Mõllatsi metsa põhjatipus.
30. 07. kell 2015.

1. Rügement katkestas täna pealetungi ja jätkab seda homme 31. 07. kell 0330 Kõrve metsa, Kirbu rajooni vallutamiseks, andes pealöögi oma vasakult tiival I ja III ptl-ga esijärgus läbi Kirbu metsa Taidla suunas.
2. II/6. rüg. — käsutuses täiendavalt 1 mp rühm alates kell 2000 — ülesandeks on vallutada öise kallaletungiga kõrg. 86,1 ja sellest 600 m kirdes ja kagus asuvad künnad, kust toetada tulega III/6. rüg Kirbu vallutamisel.

II/6. rüg toetavad 16. üpat paremalt ja III/6. rüg vasakult à 1 rk rühmaga.

3. Otsustasin kõrgustikkude vallutamise läbi viia esijärgu-kompanite üheaegsete löökidega teede suundades, olles valmis srtkv. ja miinip. tuledega pareerima vastase vastulööke Soka, Kriisa ja Joonuse, Plaksi rajoonist.
4. 4. kompanil — käsutuses rk rühm — tungida kallale Kilgi kõrts, Kõrveküla tee suunas, vallutada järjekorras kungas kõrg. 86,1-st 600 m kirdes ja kõrg. 86,1.

5. kompanil — käsutuses rk rühm tungida kallale Mõllatsi as., Kõrveküla tee suunas ja vallutada järjekorras „kolm talu” ja kõrgendik, mis Joonuse’st 0,5 km põhjas.

Kompanitel teostada kallaletung ühe löögiga, jätkates edasitungi esijärgukaevikutel joonelt tihedasti taandujate kannul, ja pärast M vallutamist asuda kaitsele kruusaauk, tee, talu (Joonuse talust 0,6 km kirdes) joonele ülesandega olla valmis: — vastulöökide pareerimiseks Kõrvekülast või Kirbu külast ja — III/6. rüg kallaletungi toetamiseks tuledega Kirbu vallutamisel.

6. kompanil teises järgus kallaletungi alates alata liikumist metsa edela servale Mõllatsi as. loodes, kus peatuda

A. SCHEER

Trikoo-, paela- & posamenditööstus

Asutatud 1892.

Valmistab sõjaväe tressi ja paelu narmast, kõiksugu nõõre siidist ja puuvillast, kumme, õopesu-nõõpe ja topse, pidžaamagarnituure ja igasuguseid muid paela- ja posamenditööstuse artikleid — ka tellimise peale.

Tellimiste täitmine kiire ja korralik — mõõdukate hindadega.

TALLINN, Viru tänav nr. 4, kino „Helios’e” peal III k. Kõnetr. 444-82.

korralduseni ja olla valmis vastulöökideks kõrg. 86,1 ja talu suunas, mis Joonuse’st 0,5 km põhjas.

Rk kompanil pärast M vallutamist tõmbuda kiiresti:

— ühe rühmaga kõrg. 86,1 lõunalängule ja

— ühe rühmaga varukomp. asukohta.

47 mm kahurite rühmal olla valmis paiknema kohe pärast M vallutamist üksikkahuritena kõrg. 86,1 lõunalängule ja kõrgendikule Joonuse’st 0,5 km põhjas.

81 mm mp rühmal Mõllatsi as. rajoonist valmistada ette tuled pataljoni vasaku tiiva katmiseks Joonuse, Vähjanuse rajoonile ja olla valmis ümberpaiknemiseks lohku Joonuse talust 0,7 km kirdes kohe pärast M vallutamist.

5. VI k. srtkv. grupp on valmis katma pataljoni kallaletungi, valmistades ette takistus-tuled:

— kahe patareiga — Soka, teeristi rajooni ja

— ühe patareiga Kriisa talu võsa kaguservale.

6. 4. ja 5. kompanil teha luurega 30. 07. kella 2400-ks kindlaks, kas kallaletungi suunas vastasel ei ole valmistatud vastupanupositsiooni ette komistustõkkeid.

7. Minu KP kallaletungi alguseni — endine. Pärast seda — metsa edelatipp Mõllatsi as. 1 km loodes. Sirühmil kallaletungi kestel hoida alal telefoniside esijärgukompiilidega.

8. Tunnussõna „Lukk — Lehola”. Eraldustunnus valge side paremal käsi varrel.

9. Kallaletungi algus 31. 07. kell 0145. Kompüüdel koondada kompanid vahetult enne kallaletungi algust.

10. Korraldused varustamise ja evakuatsiooni kohta järgnevad.

N.

Patül II/6. rüg.

Adjutantid ja rütmü IV.

(Antud suuliselt).

Kaart 1:25000 L XIII — 39.

Talu, Mõllatsi metsa põhjatipus,
30. 07. kell 2025.

1. Adjutant — liikuge üpatül 16. KP-i Engavere voore kirdelängul ja paluge, et 16. üpatl. oleks valmis suruma maha meid toetama määratud rk rühmaga vastase tulepsi Rätsepa talus ja metsatukas talust kagus.
2. Rk rühmü IV — liikuge patül III/6. rüg KP-i sihtideristil (näitan kaardilt) ja paluge, et III/6. rüg oleks valmis suruma maha meid toetama määratud rk rühmaga vastase tulepsi Plaksi metsatukkade põhjaserval ja Joonuse talu juures.
3. Meie kallaletungi algus 31. 07. kell 0145. Tuli avada laskmise puhkedes.

N.

Patül II/6. rüg.

Patül II/6. rüg
nr. 47.

Rügül 6.

Arakiri grupül VI.

Kaart 1:25000 L XIII — 39.

Talu Mõllatsi a.s. põhjatipus,
30. 07. kell 2030.

Valmistage ette pataljoni kallaletungi katmiseks takistustuled:

— kahe patareiga — Soka, teerist rajooni ja

— ühe patareiga — Kriisa võsastiku kaguservale.

Tuli avada laskmise puhkedes kuni 31. 07. kella 0300, pärast seda vaatluse järgi.

N.

Patül II/6. rüg.

Patül II/6. rüg
nr. 48.

Nooremarsstie, majandusvoori vanemale, lahinguvoori vanemale.

Arakirjad: kõigile üksuste ülemaile.

Kaart 1:25000 L XIII — 39.

Talu, Mõllatsi metsa põhjatipus,
30. 07. kell 2100.

1. Avage ptl LP 30. 07. kella 2215-ks Kilgi talust lõunas metsatukas.

Üksustel puudub laskemoona:

püssidele — 1 TÛ ja kuulipildujatele — 1,75 TÛ.

Kompanitel varustuda laskemoonaga täisnormini 30. 07. kella 2330-ks.

2. Sooja toidu väljaandmiseks majandusvooril ilmuda 30. 07. kella 2200-ks Mõllatsi metsa põhjaservale, kuhu kompüüdel samaks ajaks saata toiduvastuvõtjad.

Pärast toidu väljajagamist majandusvooril paikneda korralduseni Arupealne küla metsa loodeservale.

3. Ptl SP kallaletungi kestel — endises asukohas. Pärast M vallutamist paikneda talu, mis Mõllatsi as. 0,5 km põhjas.

N.

Patül II/6. rüg.

Taktikalise ülesande nr. 1 võimalikke lahendusi

Kaart 1:25000 — Tartu ümbrus.

Leitnant P. Vellema.

Toimetusse saadetud taktikalise ülesande nr. 1 lahendustest osutus parimaks käesolev. Nii käesoleval lahendusel kui ka lahenduse redaktsioonilisel küljel on mõningaid puudusi, mida lugejatel on võimalik nentida võrreldes seda eestoodud toimetuse lahendusega. Sealjuures on päris selge, et ka toimetuse lahendus ei pretendeeri ainuõigusele ei käesoleva ega ka hilisemate lahenduste juures.

Toim.

A. Patül II/6. rüg. lühike olukorra hinne.

I. Pataljoni ülesanne jaguneb täitmise suhtes 3 ossa:

1. kõrg. 86,1 ja sellest 600 m kirdes ja kagus olevate küngaste õine vallutamine,
2. III/6. R. toetamine tulega Kirbu küla vallutamisel ja
3. Kõrveküla vastasest puhastamine. Esimene osa, kallaletungi eespool nimetatud küngaste vallutamiseks nõuab tea-

tud korralduste andmist juba valges, s. o. enne pimedat.

Kell on praegu 1930. Päike loojeneb kell 2054, ning pimedaks läheb kell 2230, seega on meil valget aega 3 tundi. Päike tõuseb kell 0400. Maha arvates ka 1,5 tundi valget aega (koidik) enne päikese tõusu, jääb meil järele pimedat aega 4 tundi. Et kompüüdel läheb tarvis valget aega luureks ja ülesannete andmiseks rühmülidele vähemalt 1 tund, siis peab patül tegema vastavad korraldused hiljemalt kell 2130. Tuletoetuse nõudmine naaberpatüüidelt ja VI k-grupüüilt sünnib samal ajal.

III/6. R. kallaletungi algab kell 0330. II/6. R., vallutanud hiljemalt samaks ajaks kõrg. 86,1 ja 600 m kagus olevad künkad, peab olema ka valmis tuletoetuse andmiseks III/6. R.

Vallutatava märgi kaugus on 1 km.

Võttes keskmiseks vallutamiskiiruseks

öösel 2 km tunnis, siis läheb aega selleks 30 min.

Pärast märgi vallutamist on vaja korraldada üksusi, tuua järele rasked relvad ja muud ettenägemata ajakulud. Arvestades ka seda ajakulu, saame kokku 1 tunni. Et päike tõuseb kell 0400 ja koitma hakkab umbes 0230, siis peab pataljon alustama õist kallaletungi hiljemalt kell 0130.

II. Oma jõud. Öiseks kallaletungiks peavad olema esijärgus need üksused, kes tunnevad eesolevat maastikku kõige paremini. Praegusel juhul tuleb määrata esijärku 4. ja 5. komp., sest nad on ju vastasega tihedas kontaktis. Eelmise ülesande kohaselt on esijärgu kompanid praegu kallaletungil, — tuleb teha kohe korraldus kallaletungi katkestamiseks.

Õine kallaletung sünnib tihedates rivistustes. Et meil jõud pataljoni rindel öiseks tegevuseks on valgunud laiali, siis peame pimeduse kattel nad koondama vastavalt valitud kallaletungi suundadele.

Meeskond sai süüa hommikul. Tuleb teha kohe korraldus sooja söögi väljaandmiseks ja laskemoonaga varustamiseks, sest on järel veel ainult 0,5—0,75 tü. Erilist õist puhkust ajapuudusel korraldada ei saa.

III. Maastik. Vallutatav märk kujutab endast kaarekujulist kõrgendikku. Domineerivad on kõrg. 86,1 ja sellest 500 m kagus olev kungas. Mõlemale künkale viivad: 1) Kilgi kõrts, Kõrveküla ja 2) Mõllatsi as., Kõrveküla teed. Need teed on väga head öised orientiirid.

Kahe tee vahel olev võsa, mis ulatub ribana vastase vastupanupositsiooni ette, pole küllalt hea suuna hoidmisel öösel.

Järelikult tuleb vallutada domineerivad kõrgendikud kahe löögiga: 1) Kilgi kõrts, Kõrveküla ja 2) Mõllatsi as., Kõrveküla suundades.

Kõrveküla vallutamisel ja vastasest puhastamisel võime leida vastupanu Kõrveküla veski, Ellapu joonel. Kõrveküla vallutada võib soodsamalt pataljoni parempoolses kallaletungi ribas — kõrg. 86,1-st kagus olevat nõgu mööda Kõrveküla veski suunas. Pataljoni vasakpoolne kallaletungi riba on lahtisem ja ebasoodsam. Kõrveküla vallutamiseks ja puhastamiseks on parem saata varukompani, sest 4. kompani pärast kõrg. 86,1 vallutamist nõuab enne korraldamist ja jõudude jaotust uueks ülesandeks. Pealegi ei saa kuidagi toetada varu esijärgu üksusi, sellepärast anda juba varule eriülesanne. Tuletoetuse andmine öisel kallaletungil suurtükiväe poolt jääb samuti ära.

VI. Vastane asub domineerival kõrgendikul püsival kaitsel. Tema võib segada meie ülesande täitmist:

1. Enne kallaletungi algust:
 - a) Kõrveküla, Kilgi kõrtsi,
 - b) Kõrveküla, Mõllatsi as. teede ja
 - c) nende vahel oleva võsa suundades, eesmärgiga segada puhkust ja saada vange.

Järeldusi:

- a) valvet tuleb pidada arvatavate retkede suundades;
 - b) varu tuleb tõmmata lähemale;
 - c) kallaletung tuleb hoida saladuses; hoiduda telefonilistest kõnelustest;
2. Kallaletungi ajal võib:
 - a) tõkestada meie kallaletungi oma tulestusemiga, kuna meie tuletoetust on võimalik teostada ainult sissemurde tiibadel.

Järelikult tuleb kasutada ootamatust. Tuleb murda sisse vastasega tulevahetus astumata. Isegi naabritelt tuletoetust andvad rk rühmad astuvad alles siis tegevusse, kui meie tegevust takistavad vastase flankeerivad relvad.

b) Anda vastulöögi: Univere, kõrg. 86.; Kõrveküla, kõrg. 86,1 ja Kirbu, kõrg. 86,1 suundades.

Järelikult tuleb:

- a) korraldada neile suundadele suurtükiväe vastulöögituled;
- b) kallaletungi lähtealusele tuleb jätta vastulöögi tõkestamiseks varukompani ja esijärgu kompanitest à 1 rühm.

Tuletoetust nõutakse ainult III/6. R., kuid arvestades ka parempoolset lahtist tiiba, tuleb toetada tulega ka 16. Ü. P. Rätsepa, Univeri rajooni vallutamisel. Seda peab tegema 4. komp. Pärast kõrgendikkude vallutamist tuleb järele tõmmata kõik vabad rasked relvad.

Et pärast valgenemist võib oodata tankide vastulööke, siis peab tt-kahurirühm liikuma esijärgu taga ning pärast kõrgendikkude vallutamist olema valmis võitluseks vastase soomusosadega.

B. Patül II/6. rüg. otsus kallaletungiks.

Kaart 1 : 25 000 — Tartu ümbrus.

I. Muljevastasest.

Vastane asub kõrg. 86,1 ja sellest 600 m kirdes ja kagus olevatel kungastel püsival kaitsel. Tema arvatav vastupanupositsiooni eelserv ja järgustus sügavusse — vt. skeem.

II. Manöövri idee.

Pimeduse kattel anda ootamata löök: 1) Kilgi kõrts, Kõrveküla ja 2) Mõl-

latsi as., Kõrveküla teede suundades, vallutades kõrg. 86,1 ja 600 m kagus olev kungas, kust olla valmis Kõrveküla vallutamiseks ja puhastamiseks.

III. Jõudude jaotus ja ülesanded.

1. Esijärgus alates paremalt 4. ja 5. kompani.

2. — 4. komp, käsutuses I rk rühm ja üks jagu pionere, tungida ootamatult kallale Kilgi kõrts, Kõrveküla tee suunas ja vallutada kõrg. 86,1, kust abistada 16. Ü. Pataljoni Rätsepa ja 6. komp. Kõrveküla rajooni vallutamisel. Julgestamiseks jätta üks rühm kallaletungi lähtealusele.

Pärast Kõrveküla vallutamist 6. kompani poolt koguneda kõrg. 86,1 idalängule pataljoni varru.

— 5. komp., käsutuses II rk rühm ja üks jagu pionere, tungida ootamatult kallale Möllatsi as., Kõrveküla tee suunas, ja vallutada kõrg. 86,1-st 600 m kagus olev kungas, kust abistada tulega III/6. R. kallaletungi Kirbuküla vallutamisel.

— 6. komp., käsutuses III, IV rk rühm ja 2 jagu pionere on pataljoni varus, asukoht vt. skeem, kust olla valmis kuni koidikuni tõkestama vastase arvatavaid vastulööke ja jätkama kallaletungi Kõrveküla puhastamiseks kõrg. 86,1-st kagus olevat nõgu mööda Kõrveküla veski suunas.

4. Mp-rühm, asukoht ja ülesanne vt. skeem. Pärast kõrg. 86,1 rajooni vallutamist asuda kõrg. 86,1-st 600 m idas oleva võsa servale, ülesandega olla valmis toetama tulega esijärgu üksusi.

5. Tt-kahurirühm, pärast kõrg. 86,1 ja kagus olevate kungaste vallutamist, asuda positsioonile kõrg. 86,1-st 600 m kagus olevale künkale. Vastutav ülesanne: võitlus vastase tankidega, ja kõrvalülesanne: toetada 6. komp. Kõrveküla vallutamisel.

6. 16. Ü. P. ja III/6. R. rk rühmad — asetus ja ülesanne vt. skeem.

7. Suurtükivägi katab II pataljoni kallaletungi arvatavate vastulöökkide vastu. Olla valmis vastulöögi tulede avamiseks — vt. skeem.

8. Minu KP — vt. skeem.

Kompülid KP-d alates kella 2400 — vt. skeem.

Leppemärgid:

— suurtükitule väljakutse — rida rohelisi rakette;

— suurtükitule ülekanne — rida punaseid rakette;

— tangialarm — rida suitsurakette.

9. Pataljoni LP, SP ja voorid — vt. skeem.

Meeskonnale anda soe söök 30.07 kell 2330. Kompülidel täiendada toidu- ja laske- moona tagavarad.

IV. Täitmine.

30. 07. kella 2300 koondub kumbki kompani oma kallaletungisuunda. Kompanite vahesid valvab 6. komp.

Kallaletungiks olla valmis 31. 07. kell 0130. „K“ — kell 0130.

Kallale tungida täiesti vaikselt, esijärgu osade relvad jätta laadimata.

Toetavad relvad avavad tule pärast vastase poolt tõkettulede väljakutumist.

Edasiliikumine pärast märgi vallutamist minu korraldusel.

Koloniaal-kauplus

Joh. Kärm

TALLINN, Pärnu m. 46. Tel. 470-84

Müün

võistlemata odavate hindadega igasugu saia- ja rukkijahu, kruupe, odratangu jne.

Saadaval kõik tubakasordid ja maiustused.

Müük suurel ja väikesel arvul.

O-ü. Sporleder

Tallinnas (end. B. Whishaw)

Asutatud 1880. aastal

Telegr. aadr.: Sporleder - Tallinn

Telefonid: 457-16 ja 457-17

- Speditsioon
- Süte ja koksi import
- Laevaagentuur
- Avarii komissariaat

Söobegaaside mõju lihale ja tapaloomadele.

Major E. Ein.

1. Söobegaaside mõju lihale.

Söobegaasid (ipriit, luisiit) võivad mürgitada liha ja lihasaadusi pritsmete, udu ja aurude näol.

Kõige ohtlikumad lihale on pritsmed. Mida enam mürki satub lihasse, seda ähvardavamad võivad olla mürgitamise nähted sellise liha tarvitamisel. Juba väiksemadki ipriidi ja luisiidi pritsmeid võib vilunud silm ära tunda liha pinnal. Nad kutsuvad esile muutuse liha värvis ja ipriidiga mürgitamisel moodustavad hallikaid plekke, mis erinevad liha normaalvärvingust. Luisiidiga mürgitamisel plekid omavad valkja väljanägemise.

Ipriidi pritsmed püsivad kauemat aega pinnal, kuna luisiidi pritsmed tungivad kiiremini ja sügavamale lihasse. Värvimuutus ilmneb ipriidi juures umbes 1 tunni jooksul pärast mõjutamist, kuna luisiidi juures ilmneb see juba mõnekümne minuti pärast. Värvimuutus on hästi nähtav hakitud lihal ja vähem nähtav tükkides liha juures ning vaevalt märgatav liha mürgitamisel ipriidi või luisiidi uduga. Rasvale ja pekile ipriit ja luisiit ei avalda mingit värvimuutust.

Mürgitamisele alistatavam on liha hakitud kujul. Söobegaasid mürgitavad selle kiiresti, tungivad läbi kihtide ja juba mõnekümne minuti pärast võib neid vahendeid avastada alumistes kihtides. Ipriit püsib hakitud lihas lagunemata kujul väga kaua ja tugeva mürgituse korral võib lihaga kokupuutel esile kutsuda põletisi.

Teissugune on ipriidi ja luisiidi tungimine tükkides lihasse. Ipriit, nagu tähendatud, jääb kauemaks püsima liha pinnale ja imbub umbes 4—5 mm sügavusse. Katsetega on kinnitatud, et vedela ipriidi tungimine sügavamale ei olene ei ipriidi mõjutamise ajast ega mürgi annusest. Pärast 6 kuni 24 tundi pole leitud ipriiti allpool 4—5 mm kihti. Ülearune ipriit on püsima jäänud liha pinnale. Kohtadel, mis moodustavad üksikute lihaste ühendusi või kus on olemas siduvkude ja rasv, ipriit tungib sügavamale ja seda võrdlemisi lühikese aja jooksul. Huvitav nähe ilmneb vedela ipriidiga mürgitatud liha pinnal. Alguses ipriidi tilk tungib liha koesse, vähenedes seejuures mahult. Pärast lühikest aega ipriit niiskuse mõjul hakkab reageerima lihavalgule, tilga

maht nagu uuesti suureneb ja tema sisu sogastub ja omandab želatiini iseloomu. Sellel vedelikul ei ole enam ipriidi füüsilisi omadusi. See on ipriidi lagunemise produkt — ühendus valguga — ja seda vedelikku võib kergesti ära pesta liha pinnalt. Üks osa ipriidi tilgast (umbes 32% mürgitamiseks tarvitatud ipriidist) tungib liha koesse. See osa ei alistu ülalkirjeldatud muutusele ja ei anna ennast kõrvaldada liha pinnalt.

Vorst ja pekk neelavad enesesse ipriiti kiiremini ja intensiivsemalt kui liha, arvatavasti suurema rasvasisaldavuse tõttu. Tavaline kest (looma soolikas) kaitseb vorsti teatava astmeni vedela ipriidi vastu, kuid vorst, millel see puudub, allub mürgitusele ühel alusel hakitud lihaga, s. o. mürgitub sügavamale kihini. Vorst kestab mürgitub samuti nagu harilik liha tükkides, s. o. sügavuseni kuni 5 mm.

Peki nahk ei moodusta mingit takistust ipriidile. Ipriit läbib selle niisama kiirelt kui peki ilma nahata. Pekis ipriit tungib sügavamale kui lihas (kuni 6 mm sügavuseni). Sellest järeldub, et pekid ja rasvad on mürgitamise korral ohtlikumad tarvitamiseks. Samuti sealihal on omadus neelata enesesse mürki kiiremini ja rohkem kui loomaliha.

Luisiit tungib märksa sügavamale lihasse. Luisiidi plekid lihal erinevad värvingult ipriidi omadest vähesel määral. Luisiit hüdrolüüsib kiiremini, andes lagunemisproduktina ka soolhapet. Soolhape mõjub lihale põletavalt, mille tagajärjel liha omab nagu kõrvetatud välimuse. Põletatud kohal tekib valge-tuhmikas vedelik, mille moodustab luisiidi ühendus lihavalguga. Luisiit tungib lihasse 1—3 tunni jooksul 5—6 mm sügavuseni, pärast 6 tundi — 10 mm-ni ja pärast 24 tundi 15 mm ja sügavamale.

Luisiit alistub väga kiiresti hüdrolüüsile, jättes järele kahjulikud lagunemisproduktid, millised teevad seesuguse liha tarvitamiseks kõlbmatuks. Keemilise analüüsiga võib avastada arseeni liha pinnapealses osas kui ka selle sisemuses.

Samasugust mõju avaldab lihale ka luisiidi udu, mille tilgad tungivad kiiresti liha sisemusse. Luisiidi udu tavaliselt ei muuda liha värvust. Samasuguselt teostub ka rasvade ja lihasaaduste mürgitamine luisiidiga. Need ained, samuti nagu ipriidi juures, mürgituvad kõige rohkem.

Ka luisiidi aurud on võimelised mürgitama liha ja selle saadusi nende tugeva absorbeerumise tõttu. Aurude mõju on kahjulikum kinnises ruumis. Keemilise analüüsi tulemused 100 g katsetatava aine juures, mis hoitud kinnises ruumis 24 tundi ja mille mürgitamiseks on tarvitatud 5 cm³ luisiiti 1 l õhu kohta, on järgmised: loomalihas — 0,026 g As, vorstis — 0,029 g As, pekis — 0,030 g As. Seega arseeni sisaldavus osutub kaunis suureks. Tuleb märkida, et luisiidi aurude kontsentratsioon on võetud liig tugev, mida tegelikus elus on raske saavutada. Samade ainete mürgitamist luisiidi aurudega on teostatud ka pikema aja jooksul. Tulemused samades tingimustes pärast 60 tundi: loomalihas 0,032 g As, vorstis 0,037 g As, pekis 0,053 g As. Viimane asjaolu kinnitab, et mürgi mõjutamise aeg etendab siin väga suurt osa ja et toiduained, mis sisaldavad rasva, ja rasvad ise mürgituvad tugevamini.

Luisiidi aurud mürgitavad liha ja lihasaadusi palju enam, kui seda teevad ipriidi aurud. Ipriidi aurud ei värvi liha pinda. Ipriidi aurud läbistavad lihas ainult väliskihi 2—3 mm sügavuses. Sügavamatesse kihtidesse ipriidi aurud ei tungi. Ipriidi aurud tungivad lõhedesse ja lihaste ühenduskohtadesse palju vähemal määral kui vedel ipriit. Vorsti kest (nahk) moodustab teatava takistuse ipriidi aurudele: pärast 24-tunnist mõjutamist analüüs ei ole avastanud ipriidi olemasolu vorstis.

Ipriidi aurud mürgitavad rasva ja pekki tugevamini kui teisi lihasaadusi.

2. Mürgitusastme kindlakstegemine ja talitamine mürgitatud lihaga.

Liha mürgitusastme kindlakstegemine vastavate avastajate abil on iseenesest raske ja tülikas toiming. Kindlakstegemiseks on palju meetodeid, kuid igähte neist ei saa kohandada lihale.

Liha või selle saaduste mürgitusastme kindlakstegemist võib teostada ka lihtsamini — nuusutamise teel. Seda katset tuleb läbi viia võimalust mööda vaba õhu käes, eemal igasugustest muudest lõhnadest. Katset teostab normaalse haistmisega inimene, kes ei kannata hingamisorganite rikete all. Ipriit ja luisiit omavad erilõhnad, milliseid on kerge avastada ja eristada. Ebatäpsusi võib esineda lõhna kindlaksmääramisel suurema arvu mürgitatud liha juures. Sel juhul haistmistunde liigse äraharjumise tõttu võib ette tulla üle- või alahindamise juhtumeid mürgitatud liha kõlblikkuse kohta.

Üldiselt liha, mis omab isesuguse lõhna, tuleb võtta kahtlasena ja eriteadlaste loata

seada ei tohi võtta tarvitusele. Küsimuse otsustamisel, kas asuda liha puhastamisele või lugeda see tarvitamiseks kõlblikuks, omab suurt tähtsust aeg, mis möödunud mürgitamise algusest. Ipriit püsib enam liha pinnal ja aja jooksul alistub hüdrolüüsile ja lagunemisele kahjutuiks produktideks. Sellist liha on kergem puhastada mürgist ja muuta söögikõlvuliseks. Luisiit seevastu tungib sügavamale; hoolimata allumisest hüdrolüüsile ja lagunemisele need lagunemisproduktid on niisama kahjulikud kui luisiit ise. Luisiidiga mürgitatud liha on seda kahjulikum, mida rohkem aega on möödunud mürgitamise algusest. Liha, mis on mürgitatud isegi ipriidi vedelikuga, on tarvitamiskõlblik pärast vastavat puhastamist; ainult suured annused ipriidi vedelikku (umbes 3 cm³ ipriiti 1 kg liha kohta) teevad liha tarvitamiskõlbmatuks. Selline mürgitamine võib esineda ipriidiga täidetud miini või pommi lõhkemisel liha otseses läheduses, kus liha pritsmetega üle külvatakse. Isegi sel määral mürgitatud liha võidakse mürgist puhastada, kuid pärast puhastamist ta omab ebameeldiva maitse ja on kõlblik söödaks ainult loomadele. Üksikute pritsmetega suurelatuslikul pinnal mürgitatud liha muutub tarvitamiskõlblikuks pärast puhastamist, samuti nagu liha, mis on mürgitatud ipriidi udu või aurudega. Kui ipriidiga on mürgitatud liha suurel arvul, siis on tarvis kõigepealt eraldada mürgitamata liha mürgitatust ja seejärel mürgitatud partii jagada kahte ossa: 1) mida on võimalik mürgist puhastada ja 2) mida ei saa puhastada. Liha, mida ei saa puhastada, hävitatakse jalamaid (mahatmise teel), kuna see osa, mida võib tarvitada söögiks pärast puhastamist, tuleb kohe ära puhastada. Lihasaadused alluvad ipriidi mõjule ühel alusel lihaga, sellepärast tuleb nendega talitada analoogiliselt.

Rasvad, neelates suuremal arvul ipriiti, kuuluvad hävitamisele juhul, kui on tege- mist mürgitamisega ipriidi vedelikuga. Seevastu rasvad, mis on mürgitatud ipriidi udu või aurudega, tulevad ära puhastada.

Luisiidiga, aga eriti luisiidi vedelikuga mürgitatud liha on ohtlikum. Juba vähemad luisiidi annused muudavad liha tarvituskõlbmatuks. Kui 1/3 liha pinnast on mürgitatud luisiidi vedelikuga, siis selline liha ei kõlba söögiks, isegi mitte pärast puhastamist. Umbes 1 cm³ luisiiti 1 kg liha kohta annab küllaldaselt suure annuse arseeni või tema ühendusi selleks, et mürgitada inimest või looma. Mürgitusastme kindlakstegemiseks käsitada samu näpunäiteid, mis ipriidi juures. Mida rohkem on möödunud

agea mürgitamise algusest, seda sügavamale on tunginud luisiit ja seda vähem kõlblik on liha. Luisiidi aurudega või isegi luisiidi uduga mürgitatud liha, kui ta ei anna liigi intensiivset lõhna, võib võtta tarvitusele ainult üks kord päevas liha normaalannuse piirides (200—250 g). Sel juhul arseeniühenduste hulk ei ületa inimese päevast raviannust ja seega ei kahjusta tervist. Lihasaadustega tuleb talitada samal viisil nagu lihaga.

Rasvad, mis on mürgitatud luisiidiga, kuuluvad hävitamisele; ainult üsna vähesel määral mürgitatud liha (luisiidi aurudega) rasva võib võtta tarvitusele, kasutades seda sulatatult supis, taignas jne.

3. Ipriidiga mürgitatud liha puhastamine.

Esimeseks toiminguks ipriidi vedelikuga mürgitatud liha puhastamisel on nähtavate plekkide väljalõikamine. Plekid, mis on avastatud nägemise ja haistmise teel, lõigatakse välja koos lihakihi umbes 0,5 cm sügavuseni. Seejärel võetakse ette liha loputamine jooksva veega. Liha, mis on mürgitatud ipriidi udu või aurudega, kuulub ainult loputamisele. Loputamist teostatakse seni, kuni ipriidi lõhn kas täielikult kaob või on veel märgatav üsna nõrgalt. Seda toimingut nagu eelmistki (mürgitatud koha väljalõikamine) tuleb teostada teatava ettevaatusega, et vältida käte kõrvetamist või mürgi ülekandmist mujale. Samuti tuleb hoolitseda, et ärajooksev vesi ei niisutaks jalatseid ega rõivaid. Kõige kohasem on varustada töölisi veekindla põllega ja kummist jalatšistega.

Kui loputamine on lõpetatud, siis asutakse liha puhastamisele selliselt, et ta ei kaotaks toiteväärtust.

Liha puhastamise toimingutest omab suurema tähtsuse liha keetmine. See viis on osutunud kõige kindlamaks, lihtsamaks ja kasulikumaks. Ipriidi vedelikuga isegi tugevasti mürgitatud liha on osutunud pärast läbikeetmist täiesti kõlblikuks söögiks, kuigi polnud teostatud väljalõikamisi ega loputamist.

Ipriidi aurud, väljudes liha keetmisel koos veeaurudega, säilitavad täielikult kõrvetamise omadused, seepärast suurel arvul mürgitatud liha keetmine peab toimuma lahtistes ruumides, eriti aga siis, kui mürgitatud liha pole enne seda hästi loputatud. Lahtise ruumi puudumisel võivad seda asendada hästi tihedad ja kindlad katlad. Kindlates kateldes ipriidi aurud alistuvad temperatuuri ja rõhumise mõjul hüdrolüüsile. Kõogi perso-

naal peab hoiduma kateldest väljuvate mürgiste aurude eest.

Enne keetmist tuleb liha normaalselt soolata ja keeta vähemate tükkidena. Keetmine peab kestma umbes 2—3 tundi, mis on normaalne kestus leeme keetmiseks.

Sel teel saadud leem on söögiks harilikult kõlblik. Ainult ülemäära mürgi sisaldavuse korral leem on ebamaitsev ja kuulub sel juhul hävitamisele koos lihaga. Leeme maitsetähistab, kas liha oli hästi ära puhastatud.

Liha, mis on mürgitatud ipriidi aurude või uduga, pärast põhjalikku loputamist (kuni ipriidi lõhn on täiesti kadunud) võidakse valmistada söögiks ka teisiti, nagu näiteks praadimise, hautamise jne. teel.

Vorstide ja teiste lihasaadustega, mis on mürgitatud ipriidiga, tuleb talitada samal viisil, s. o. keeta, kui on tegemist suurelatusliku mürgitamisega; vähema mürgitamisekorral (auruga, ipriidi uduga) võib lihasaadusi hautada, praadida jne., kuid enne seda peab neid põhjalikult loputama jooksva veega.

Rasvad, mis mürgitatud ipriidi udu või aurudega, tulevad üles sulatada vee lisandusega. Ka siin peab olema ettevaatlik mürgitatud aurude suhtes.

4. Luisiidiga mürgitatud liha puhastamine.

Liha, mis on mürgitatud luisiidiga, nõuab suurt ettevaatust käsitsemisel. Luisiidi vedelikuga mürgitatud liha kuulub hävitamisele. Kui liha on mürgitatud ainult pritsmetega üksikutel kohtadel, siis võib sellist liha tarvitusele võtta, välja lõigates need kohad nii sügavalt, et pole enam tunda mürkaine lõhna, ja liha seejärel hoolikalt üle loputada. Sellise liha valmistamise viisi pole erilist tähtsust, sest arseeni ei saa eemaldada ei keetmise teel ega kõrge temperatuuriga. Kui liha on tugevasti mürgitatud, siis ta kuulub igal juhul hävitamisele.

Luisiidi udu või aurudega mürgitatud liha on kõlblik söögiks ainult sel juhul, kui mürgitamis annus oli väike, s. o. kui luisiidi lõhna on vaevalt ära tunda. Sel juhul liha hästi üle loputada ja pärast seda võtta tarvitusele ainult üks kord päevas, päevase lihaannuse suuruses.

Kõige kõrgem, inimtervisele veel ohutu arseenhappe päevase annuse norm on 15 mg, seejuures ühekordne annus ei tohi ületada 5 mg.

5. Liha mürgitamise vältimine.

Et vältida liha mürgitamist gaasidega, tuleb pöörata erilist tähelepanu liha hoidmisele selleks kohandatud eriruumides.

Lugege

Revalsche Zeitung

Asutatud 1860

Suurim saksakeelne ajaleht Eestis

Valmisriieteäri

Firma

M. Josselow

asub nüüd

Tallinn, V. Karja 1.

Telefon 450-61.

*Soovitab hooajaks oma
suurest valikust äärmiselt
odavate hindadega
daamide ja härrade*

**Üliriideid ja
mööbliriideid,**

gobelääni ja damasti.

KIVITRÜKIKODA

J. Männik

Tallinn, Soo 23

Telefon 436-86.

Pa-Mu mitterasvatav juukse-fiksatiiv.

*Kui tarvitate Pa-Mu juukse-fiksatiivi, ei ole Teil
rasvast voodipesu ega määrinud peakatte-voodreid.*

*Sealjuures kinnitab Pa-Mu juukse-fiksatiiv Teie
juukseid niisama hästi kui pumat, jätmata rasvast läiget.*

A-S. „Ephag'i“ labor. Tallinn.

Suuremad lihakvantumid on tarvilik hoida külmutusruumides, milliseid tuleks ette näha ja kasutamisele võtta sõja puhuks. Neist ruumidest tuleks liha vedada gaasikindlates veokites kas lihaveokiteni või väljaandmispunktideni. Seesugused veokid tuleks valmistada juba rahuajal, kuna nad on hügieenilisemad olemasolevatest ja moodustavad teataval määral kaitse liha mürgitamise vastu. Lihaveokid tuleks varustada külmutusosaga (väikeste jäätükkidega), mis võimaldab neis veokites enam kui ühe päeva lihatagavara hoidmist.

Liha vedu väliloludes võiks toimuda veekindlates kottides või kastidega, mis seestpoolt vooderdatud veekindla paberiga. See viis on kohane lühemate vedude juures. Pikemaajaliste vedude juures sellist moodust kasutada ei saa, sest siin võib liha kergesti rikki minna.

Pikemate vedude juures ja juhul, kui puuduvad erisiseseadega lihaveokid, võiks liha transportida veokitel, mis seestpoolt üle löödud plekiga; liha katmine tervete ja puhtade presentidega loob teatava kaitse sõjagaaside pritsmete vastu. Sellist moodust võiks kasutada lihaveol ka tavalistel veokitel.

Pekki ja rasva on kohasem hoida plekktoosides nagu lihakonserve. Soolamata sea-liha ja suitsetatud ainete vedudel võiks kasutada sama moodust nagu liha juures (ümbritsemine pergamiinpaberiga, pakkimine veekindlatesse kottidesse jne.).

Mis puutub suitsetatud lihasaadustesse, millised varustatud kestadega (eriti vorstid), siis on katsetega kindlaks tehtud, et kunstlikud katted (pergamiinpaber, tselluloid jne.) ei ole läbistatavad sööbegaasidest, isegi mitte sel juhul, kui mürgitamine sünnib vedelal kujul. Lihasaaduste katmine selletaoliste kunstlikkude katetega annab küllaldase kindlustuse suitsetatud ainete kaitseks sööbegaaside vastu.

Eespoolkirjeldatud abinõusid oleks soovitatav tarvitusele võtta sõja korral ka kodus, ette nähes tiheduskindlaid ruume toiduainetele; ainete kojutoomine peaks sündima alati vastavas pakendis.

6. Sööbegaaside mõju tapaloomadele.

Sööbegaasid võivad mõjuda tapaloomadele vedeliku kujul (pritsmed), udu ja auru- de näol. Sageli võib ette tulla kaudseid mürgitusi nende vahenditega sel teel, et loomad puutuvad kokku mürgitatud loomade või esemetega (lakuvad mürgitatud kohti, söövad mürgitatud sööta jne.).

Ipriidilt ja luisiidilt esinevad kahjud või-

vad olla mitmesugused. Kõige sagedamini tuleb ette naha ja söögitoru kõrvetusi. Hingamiseliinid loomade juures satuvad kõrvetamisele vähemal määral kui inimeste juures. Aurude mõjutamist on võimalik vältida loomade väljaajamisega mürgitatud piirkonnast.

Naha kõrvetised ipriidi läbi avalduvad tapaloomade juures pärast teatavat aega, mõnikord alles päevade järel. Mürgituse esimesed tunnused on: tugev punetus (märgatav vähema karvaga kohtadel, eriti teravalt sigade juures), põletiskohal karv on läiketa ja nagu muljutud ning paistes, mis aeg-ajalt suureneb. Paistetanud koht valutab ja kiheleb, mistõttu loomad püüavad seda lakkuda, närida või hõõruda millegi vastu. Selline seisukord kestab umbes 2 päeva, mõnikord kauem. Hiljem hakkab mürgituskohast immitsema kollast-helerohekat vedelikku. Tuleb meeletada, et karv hoiab kinni ipriiti pikemat aega (umbes 5–7 päeva), mis võimaldab kõrvetisel laieneda. Kõrvetise kohal nahk kõvastub 2–3 päeva pärast, puudutamisel tundub tallanahana ja mõne aja pärast (umbes 7 päeva pärast esimeste tundemärkide avastumist) hakkab eralduma. Sel ajal on mürgitatud koht väga tundlik teiskordse nakkamise vastu. Pärast surnud nahakorra eraldumist kasvab koht kinni. Loomadel, välja arvatud sead, ei teki ville, nagu see esineb sellistel juhtudel inimeste juures.

Ipriidi aurud võivad esile kutsuda kõrvetisi, kuid need esinevad nõrgemal kujul kui vedeliku mõjul. Karv on sel juhul heaks kaitseks. Ainult vähemkarvastunud kohad loomade juures ja nahk sigade juures võivad kannatada nõrgalt kõrvetise läbi punetuse ja kihelemise näol, mis aga kaob iseenesest.

Naha niisked osad on kõrvetistele vastuvõtlikumad kui kuivad kohad.

Naha kõrvetiste äratundmine pärast tundemärkide ilmumist ei ole raske. Enne seda aitavad haistmine ja vastav avastaja.

Naha kõrvetised luisiidiga erinevad kõrvetistest ipriidiga seepoolest, et esimese tundemärgid avastuvad palju kiiremini — juba mõnekümne minuti pärast. Tuleb märkida, et luisiit kaob üsna kiiresti karvade pinnalt ja imbub ruttu nahasse. Kõrvetatud kohtadel tunneb loom tugevat valu ja muutub rahutuks. Suuremaulatuslike kõrvetiste puhul tekivad kanged valud ja loomad röögivad.

Nähted, nagu punetus, paistetud naha kõrvaks muutumine jne. ilmnevad samuti nagu kõrvetistel ipriidiga. Loomad muutuvad kurvaks ja heidavad maha, sigade juures tuleb ette oksendamisi.

Luisiidi kõrvetiste äratundmine on analoogiline ipriidi omaga.

Söögitoru mürgitamine sööbegaasidega võib ette tulla kas vahenditult või kõrvetatud kohtade lakkumise või närimise tagajärel. Vahenditu mürgitamine tekib mürgitatud sööda söömisel või mürgitatud karjamaal viibimisel.

Suukoopa kõrvetamise nähtena ilmneb kõigepealt tugev ilajooks. Ila väljub suukoopast veniva massi näol, mis muutub vahuks suunurkadel. Suukoopa ilanaha kelme punetub kiiresti ja tursub, keel paistetak; hiljem keel muutub kangeks ja mõnikord ripneb suust välja. Mokkade servadel ja põskedel tekivad paised, millised kaunis ruttu lõhkevad; ila on veripunane, söögiisu kadunud. Loomad otsivad ainult vett ja leides seda, hoiavad suu peagu vahetpidamata vees, kuid joovad vett üsna väikeste lonksudega.

Luisiidiga mürgitamisel suukoopa kõrvetamise nähted ilmnevad kiiremini kui mürgitamisel ipriidiga, ka valud on tugevamad. Loomad sirutavad kaelad välja ja avavad suud, tahtes sellega nagu jahutada paistes oleva ilanaha kelmel. Sigade juures ilmneb oksendamise.

Haiguse levimisel söögikõri kaudu loomad heidavad maha ja visklevad. Mäletsemine katkeb. Esialgsele kõhu kinniolekule järgneb kõhu lahtiolek; väljaheide on vedel, mõnikord segatud verega. Hingamine ja sudametegevus on märksa kiirendatud. Lõpuks ilmneb täielik nõrgenemine: loomad jäävad rahulikult lamama ja järgneb surm.

Kuna mürgitamisel ipriidiga need nähted ilmnevad aeglaselt ja kestavad 2—3 päeva, siis mürgitamisel luisiidiga nad avastuvad märksa rutem, sündmuste arenemine on kiire ja tagajärjed on palju ohtlikumad loomade elule.

Mürgitamisi sööbegaasidega hingetoru kaudu juhtub loomade juures harva. Seda võib ette tulla siis, kui loomade läheduses lõhkeb ipriidi või luisiidi gaasidega täidetud mürsk või kui loomad viibivad pikemat aega mürgitatud maa-alal. Sellised vigastused kuuluvad kergete liiki. Tunnustena esinevad: silmalaugude paistetus ühes valudega, silmaterade veristumine, kiirendatud hingamine, tatijooks ja kõha. Hingekõrile vajutamisel reageerib loom kõhaga, kusjuures hääl on kare. Sigadel peale selle on märgata naha punetust. Üldiselt loomad kaotavad söögiisu, neelamisel (isegi vee joomisel) on märgata raskusi. Haiguskäigu õnnelikul arenemisel selline seisukord möödub teisel või kolmandal päeval. Vastasel

korral tund tunni järele lämbumine suureneb, kõha kõveneb, temperatuur tõuseb (üle 40° C) ja lisanduvad kopsupõletiku nähted.

7. Talitusviis sööbegaasidega mürgitatud tapaloomadega.

Mürgitatud tapaloomadega talitatakse olenevalt mürgitusastmest ja liha vajadusest.

Tuleb võtta põhimõtteks, et luisiidi ja ipriidiga mürgitatud loomade liha on söögiks täiesti kõlblik. Mürgid on kiiresti detoksineeritavad ja eemaldatavad looma organismist vastavate elundite abil, pealegi on looma organismi püsima jäänud mürgi kvantum nii väike, et sellise liha tarvitamisel inimene ei või sellest mürgitatud saada. Seda on kinnitanud katsetega paljud teadlased.

Mürgitatud lomadega talitusviisi määrab ka vajadus liha järele. Suure vajaduse puhul tulevad mürgitatud loomad kohe ära tappa. Vastasel korral tulevad kergemalt mürgitatud loomad eraldada raskemalt mürgitatuist ja ainult viimased ära tappa, kuna teiste suhtes ette võtta ravi.

Luisiidiga mürgitatud loomade suhtes tuleb langetada otsus kiiremas korras. Luisiidiga mürgitatud loomad tulevad harilikult kohe ära tappa, eriti siis, kui looma tervislik seisukord nõrgeneb.

Loomade tapmist tuleb teostada eraldi ruumides, mida kerge on hiljem puhastada, kus on käepärast jooksev vesi ja abinõud loomade ülesriputamiseks. Välioludes võib tapmist teostada lahtisel kohal, kuid eemal tervete loomade tapmiskohast.

Naha kõrvetiste puhul luisiidi või ipriidiga tuleb eriti ettevaatlik olla naha nülgimisel loomadelt. Nülgimiseks loom riputatakse harilikult üles ja hoitakse kinni naha sisemiselt poolelt. Sel viisil on võimalik vältida käte põletamist ja liha mürgitamist. Hästi väljaõpetatud personaal ei vaja erilist kaitset peale tavalise gaasikindla põlle.

Töötamisel kinnises ruumis ja suurema arvu mürgitatud loomade tapmisel on vajalik varustada lihunikke gaasitorbikutega. Väljaõpetamata personaal peab töötama ipriidivastastes kinnastes. Võimaluse korral loomi enne tapmist pesta sooja vee ja seebiga. Nahad pärast mahavõtmist anda puhastamisele, kõige parem asetades nad selles kloorlubja vedelikku.

Pärast naha mahavõtmist loomadelt ja kõrvetamist sigade juures tuleb välja lõigata ja hävitada need lihaosad, mis on mürgitatud, muu liha on tarvitamiseks täiesti kõlblik. Loomade siseelundid hävitatakse

ainult siis, kui naha kõrvetis loomade juures on kestnud kauemat aega ja laiaulatuslikult.

Naha kõrvetiste puhul tuleb jälgida, et loomad ei mürgituks teiskordselt. Kõige otstarbekam on mürgitatud loomi kohe ära tappa.

Esimeses järjekorras tuleb otsustada, mis peale hakata nende loomadega, kes on mürgitatud söögitoru kaudu, eriti luisiidiga. Kergemad juhud annavad end ravida, kuid nende äratundmine nõuab vilumust ja kogemusi. Selliste loomade liha on pärast tapmist söögiks kõlblik ja ei vaja ettevaatusabinõude tarvituselevõtmist, kui nahk oli

mürgitamata. Nende loomade juures tuleb ära heita kõik siseelundid nii suukoopast kui magudest ühes südame, kopsude, maksa, neerude ning kogu sisikonnaga. Kui on kindlaks tehtud haigusnähted suukoopas, heita kõrvale kogu pea. Ülejäänud liha on söögiks kõlblik eriliste eeltoiminguteta. Hingetoru kaudu mürgitatud looma juures tuleb silmas pidada, et ei tekiks komplikatsioone kopsude poolt, mille tunnuseks on sisetemperatuuri tõus. Selliste loomade tapmine ei nõua erilisi eeltoiminguid ja nende liha on söögiks täiesti kõlblik, kuid süda ja kopsud kuuluvad hävitamisele.

Mõnda saksa väljasuurtükiväest.

Kapten A. Nõmm.

Alljärgnevalt on toodud ametlikkude eeskirjade, poolametlikkude käsiraamatute ja sõjakirjanduse andmetel lühike kokkuvõte saksa suurtükiväest, kusjuures erilist tähelepanu on pööratud hobu- ja mootorveoga patareid ja grüpi koosseisule.

1. Organisatsioonist. Saksa jalaväediviisi suurtükiväe kohta eeskirjades pole täpsaid andmeid, kuna vähemate ühikute kohta leidub üksikasjalikke koosseise. Kindel aga on, et diviisis on kerge suurtükiväerügement ja vaatlus- ehk mõõtegrupp. Peale selle on diviisis veel raskesuurtükiväe, vähemalt üks grupp või 2-grupiline rügement.

Kerge suurtükiväerügement on harilikult hobeveoga ja koosneb 3 grupist à 3 patareid. Moodsa materjalosaga rügemendis kõik patareid on varustatud 105 mm haubitsatega. Vaatamata sellele, et sakslased on otsustanud loobuda 77 mm kahurist ja kergesuurtükiväes tarvitada ainult 105 mm haubitsaid, leidub praegusajal ka kergekahuri patareisid. Seda nähtavasti põhjusel, et kõiki patareisid pole veel suudetud varustada uue materjalosaga. Vana orga-

nisatsiooni järgi kergegrupis oli 2 kahuri- ja 1 haubitsapatarei.

Raskes suurtükiväerügemendis on 2 gruppi, neist üks hobeveoga ja teine motoriseeritud, kusjuures kummaski grupis on 1 patarei 105 mm kahureid ja 2 patareid 150 mm haubitsaid. Nii kerge- kui raskepatareis on 4 suurtükki.

Motoriseeritud vaatlusgrupp koosneb staabist, side-, trükikoja- ja meteoroloogiarühmadest, topograafia-, helgimõõte- ja kõlamõõtepatareidest.

Korpuse- ja armeesuurtükiväe ühikud on motoriseeritud. Mootorveoga suurtükiväe ühikud on ka soomusdiviiside ja kergete osade (brigaadide) koosseisus.

2. Suurtükidest. Vanemat tüüpi suurtükide tähtsamad omadused on toodud tabelis. Poolametliku käsiraamatu andmetel koostatud tabelist nähtub, et need on üldiselt maailmasõja lõpu aegsed suurtükid. Suurem erinevus on vaid kergekahuri laskeulatuses, sest maailmasõja lõpul F. K. 16 laskeulatus oli 10,7 km, praegusajal aga — 12,8 km. See laskeulatuse suurenemine on arva-

Saksa vanemat tüüpi suurtükide tähtsamaid omadusi.

Nimetus ja sakslastelt tarvitata- v lühend	Kaliiber mm	Raua pikkus kal.	Laskeulatus m	Maks. alg- kiirus m/sek.	Lahingukaal kg	Mürsu kaal kg
Kergekahur — F. K. 16 . .	77	35	12 800	607	1400	5,85
Kergehaubits — I. F. H. 16 .	105	22	9 125	391	1475	15,6
Raskekahur — 10 cm K. 17/04	105,2	45	14 100	650	3250	16
Raskehaubits — I. s F. H. 13	149,7	17	8 800	371	2300	42
Raskekahur — 15 cm K. 16 .	149,3	43	22 100	757	10140	51,5
Mütsler — I. g. 21 cm Mrs. .	211	14,5	10 200	390	7550	120

tavasti saavutatud laskemoona moderniseerimisega.

Peale tabelis toodud suurtükide saksa suurtükivägi omab veel üliraskeid suurtükke ja ka moodsaid kerge- ja raskesuurtükke.

Moodsate suurtükide kohta on avaldatud vaid katkendilisi andmeid. Kõik nad omavad harulafeti, laia horisontaalse laskevälja ja mootorveoks kummirehvidega rattaid ja teljevedrusid. Üksikute tüüpide kohta võib öelda järgmist.

Moodsat kergehaubitsat sakslased nimetavad 1. F. H. 18. Ta kaliiber on 105 mm. Sakslased ütlevad, et ballistilistelt omadustelt ta sarnaneb 1916. a. kergehaubitsale. Tegelikult ta laskeulatus peaks olema aga 11—13 km, nagu teistel samakaliibrilistel moodsatel haubitsatel. Harulafeti tõttu moodsa haubitsa laskekiirus on suurem kui vana tüüpi haubitsal. Ta on võetud tarvitusele paljudes patareides ja arvatavasti kogu kergesuurtükivägi varustatakse selle haubitsaga. Oma konstruktsioonilt on ta nähtud ette nii hobu- kui ka mootorveoks. Haubitsa meeskond koosneb suurtükiülema, 5 numbrist ja 5 kastinumbrist.

Moodsa raskehaubitsa (s. F. H. 18) kaliiber on 150 mm. Saksa sõjakirjanduses väidetakse, et ta laskeulatus on märksa suurem kui lg. s. F. H 13 ja ta omab samu paremusi kui moodne kergehaubits. Tal on 8 laengut. Teiste riikide samakaliibriliste moodsate haubitsate laskeulatus on 12—15 km.

Moodsa raskekahuri (s. 10 cm K. 18) kaliiber on 105 mm. Tal on 3 laengut. Sakslased väidavad, et ta ballistilised omadused sarnanevad 1917. a. kahurile, kuid teiste riikide moodsate 105 mm kahurite laskeulatus on 16—20 km.

Moodne raskehaubits ja -kahur on üldiselt ühesuguse konstruktsiooniga, kusjuures kahur omab vaid pikema raua. Mõlemad nad on nähtud ette hobu- ja mootorveoks. Hobuveo kasutamisel suurtükk veetakse 2 osas, kusjuures suurtükiraud võetakse lafetilt ja veetakse erilisel veokil, kuna ilma rauata lafett moodustab teise veoki. Mõlema veoki vedamiseks on vaja 6-hobuse rakend. Mootorveo kasutamisel haubits ja kahur veetakse ühes tükis, kusjuures raud asetatakse tahapoole rännakuasendisse. Raskehaubitsa ja -kahuri meeskond koosneb suurtükiülema ja 8 numbrist, kuna laskemoonakastil või -autol on 3 numbrit.

3. Hobuveoga patarei koosseis. Patarei koosneb järgmistest osadest:

- lahinguosast (sakslased nimet. Gefechtsbatterie);

- toitlusvoorist (Verpflegungstross);

- kraamivoorist (Gepäcktröss).

Lahinguosa koosneb omakorda:

- juhtimisosast (Batterietrupp),

- sideosast (Nachrichtenstaffel), mille juures on ka arvutussalk (Rechen-trupp),

- tuleosast (Geschützstaffel),

- 1. laskemoonajaost (1. Munitionsstaffel),

- 2. laskemoonajaost,

- lahinguvoorist (Gefechtstross).

Hobuveoga patarei üksikasjalik koosseis on praegusajal järgmine.

Juhtimisosast koosseisus on:

- patareiülem;

- vaatlusohvitser;

- käärpikksilma-allohvitseri;

- 2 bussooli-allohvitseri;

- sidevanem;

- ratsa telefoniside-töökond koosseisus 3 ratsa telefonisti ja 1 kandehobune sidematerjali kandmiseks;

- ratsa raadioside-töökond koosseisus 2 ratsa radisti (raadiooperaatorit — Funker) ja 1 kandehobune raadiojaama kandmiseks;

- 2 ratsavirgatsit (Meldereiter), neist üks täidab gaasiluuraja kohuseid;

- 3 hobuhoidurit (Pferdehalter), neist üks telefonitöökonna juures.

Kõik juhtimisosast koosseisu kuulujad on ratsahobustel. Kokku on juhtimisosas 16 ratsa- ja 2 kandehobust. Mõnedel andmetel juhtimisosast koosseisus on ka 1 mootorrattur.

Juhtimisosast liigub 3 või 4 salgas, mis vaatluspunkti läheduses asuvad üksteisest umbes 50 m kaugusel vastase lennukite eest varjatult.

Sideosast sisaldab peale juhtimisosast juures sõitvate sidemeeste veel järgmist:

- vaatlusveok (Beobachtungswagen) ühes ratsa sõitva juhiga. 6 hobusega veetavale veokile on paigutatud 4 telefonisti, 2 radisti, 2 arvutajat ja järgmine varustus: 4 telefoniaparaati, 4 km kergekaablit (8 rulli), 7 km raskekaablit (7 rulli), 1 raadiojaam (Tornisterfunkgerät), 1 kompl. suuri signaliseerimislinaasid, 4 paari signaliseerimiskettaid ja arvutuspunkti varustus;

- kerge telefoniveok (Fernsprechwagen) ühes ratsajuhiga. Veok koosneb 2 osast ja veetakse 4 hobusega. Veokile on paigutatud 1 telefonist ja järgmine sidevarustus: 4 telefoniaparaati, 10 nr. kommutaator, 4 km kergekaablit ja 7 km raskekaablit. Sideosast on kokku 2 ratsa- ja 10 veohobust.

Seega patarei sidemeeskonna koosseisus on:

- sidevanem — ratsahobusel;
- 1 ratsa telefoniside-töökond, milles on töökonnavanem ja 3 telefonisti ratsa ühes 1 kandehobusega, kuna 1 telefonist sõidab sideveokil;
- 1 jala telefoniside-töökond, milles on töökonnavanem ratsa ja 4 telefonisti, kes sõidavad vaatlusveokil;
- 1 ratsa raadioside-töökond, milles on 2 ratsa radisti, 1 kandehobune ja 1 raadiojaam;
- 1 jala raadioside-töökond, milles on 2 radisti, kes istuvad ühes raadiojaamaga vaatlusveokil.

Seejuures vaja meenutada, et saksa suurtükiväes side on ülalt alla ning patarei sidemeeskond ei loo sidet grupiga ega naabripatareiga.

Vaatlusveok ja sideveok on ehitatud laskemoonakasti taoliselt nii, et eelik ja tagak saavad ka eraldi liikuda. Vaatlusveokil asuv raadiojaam jääb harilikult tulepositsioonile, kuna ratsa raadiojaam läheb vaatluspunkti.

- Tuleosa koosseisus on kergepatareis:
- patareiohvitser ühes ratsavirgatsiga;
 - 2 rühaülemat (ohvitseride puudusel veltveebliit), neist üks omab bussooli ja teine on ühtlasi õhuvaatleja (-luuraja);
 - 4 suurtükki, 4 allohvitseri, 12 sõitjat ja 20 numbrit; numbritest üks täidab gaasiluuraja ülesandeid ja teine on suurtükimeister;
 - veltveebel, kes on eelikut ülemaks, ja hobuserautaja. Kokku on tuleosas 10 ratsa- ja 24 suurtükihobust.

1. laskemoonaja o koosseisus on: jaoülem, ratsavirgats, 2 kergekuulipildujat, 2 lüli ja 1 vanem ja 26 hobusega veetaval

laskemoonakasti. Kergepatarei igal laskemoonakastil istub 5 numbrit, raskepatarei kastil — 3 numbrit. Raskepatarei laskemoonakast veetakse ka 6 hobusega.

2. laskemoonaja o koosseisus on kas 16-hobuseveoga laskemoonakasti või 64-hobuseveoga välivankrit, jaoülem ja -vanem, neist üks täidab g-luuraja ülesandeid.

Lahinguvööri koosseisus on 6 hobusega veetav tagavaraveok, 4 hobusega veetav väljaköök ja 8 tagavarahobust. Voorivanemaks on patarei sepp.

Toitlusvööri moodustab 6 hobusega veetav toitlusveok. Voorivanemaks on toitlusallohvitser.

Kraamivööri moodustab 1 keskmine veoauto. Voorivanemaks on arveallohvitser.

Kokku on kergepatareis: 1 kapten, 2 leitnanti, 4 veltveebliit (neist 2 täidavad suurtüki rühaülemate kohuseid), 10 allohvitseri, 30 kapralit, 1000 sõdurit, 135—140 hobust ja 1 veoauto.

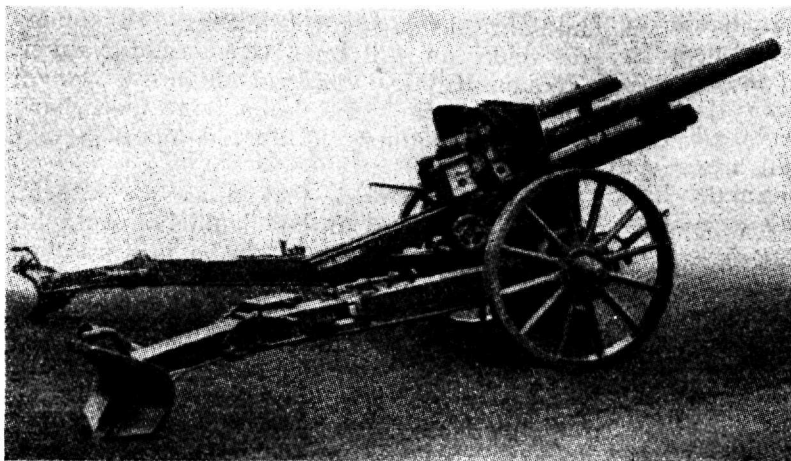
Raskepatarei erineb kergepatarei koosseisust ainult tuleosas, kusjuures on rohkem 4 sõitjat, 12 numbrit ja 8 suurtükihobust.

Tekib küsimus, mis on uut toodud koosseisus ning kuidas saksa patarei koosseis on arenenud pärast maailmasõda? Võrreldes patarei praegust koosseisu vanemates eeskirjades ja raamatutes toodud koosseisudega ja andmetega selgub järgmist.

Tähtsamaks uuenduseks on 2 raadio-töökonna võtmine patarei koosseisu 1934. a. ja ratsatelefonitöökonna koosseisu suurendamine. Raadiosidet kasutatakse telefoniside kõrval vaatluspunkti ja tulepositsiooni vahel, kusjuures kummaski kohas on raadiojaam, mille teenimiseks on vaja 2 meest. Vaatluspunkti raadiotöökond on ratsahobustel, mis aitab tagada side loomist ja

pidamist VP kiiretel ümberpaigutamistel. Juba 1921. a. oli VP ja tulepositsiooni vahelise telefoniside loomiseks patarei koosseisus 2 ratsatelefonisti. 1933. a. kevadel suurendati töökonna koosseisu 1 kandehobuse võrra sidevarustuse veoks. Alates 1934. a. töökonna koosseisus on 3 telefonisti ratsahobustel ühes 1 kandehobusega.

1921.—1926. a. ilmunud allikate andmetel patareis oli lennukiga sidepidamiseks raadiojaam, mille koosseisus oli üks ohvitser ja 2 sõdurit. See ohvitser juh-

Saksa moodne 105 mm haubits.

tis ka raadiosignaalsalatsi tööd. 1934. a. alates patarei koosseisus pole enam seda raadiojaama nähtavasti põhjusel, et koostööd lennuväega teeb grupp.

1933. a. alates patarei koosseisus on arvutussalk, kuhu kuulub juht ja 2 sõdurit. 1934. a. vähendati arvutussalga koosseisu 1 sõduri võrra arvatavasti arvutusmasinate tarvitusele võtmise tõttu. Arvutussalga ülesandeks on meteoroloogiliste ja ballistiliste paranduste arvutamine, planšeti- ja arvutustööde tegemine.

1934. a. patarei kraamivoori koosseisu võetud veoauto asendab 6 veokit, sest 1921. ja 1926. a. eeskirjade järgi kraamivooris oli: tagavaraveok (tõenäoliselt 6 hobusega veetav), pioneritööriistade-veok, töökojaveok, 2 kraamiveokit ja 1 väljavanker.

4. Hobuveoga suurtükiväegrupi juhatus. Grupi juhatuse moodustavad staap, siderühm, mõõtekomando (Artillerievermessungstrupp), lahingu-, toitlus-, kraami- ja laskemoonavoovid. Kerge- ja raskegrupi koosseisud on analoogilised.

Lahingurännakul ja lahingus grupi juhatus jaguneb järgmistesse osadesse:

— 1. salk: grupiülem, adjutant, ratsavirgats ja 2 hobuhoidurit, neist 1 grupi komandopunkti lipuga.

— 2. salk: 1. käsundusohvitser — ühtlasi yaatlusohvitser, siderühma ülem, jalaväe juurde saadetava sideosa ülem, mõõtekomando ülem, käärpikk-silma-allohvitser, kirjutaja, joonestaja, 4 hobuhoidurit ja 2 mootorratturit.

— 3. salk: 2. käsundusohvitser — ühtlasi laskemoonahvitser, siderühm ja mõõtejagu, millel on üks 2-hobuse veok.

— Lahinguvoo: voorivanemaks on kirjutaja, kelle juures on veel sepp ja sanitaarvõlker, 4 hobuse veoga tagavaraveok ja 2 hobuse veoga väljaköök. Lahinguvoo juures ratsutavad veel grupi sanitaararst, veterinaararst ja veterinaarohvitser (noorem arst). Lahinguvoo juures asub ka grupiülem sõiduauto.

— Toitlusvoor koosneb 2 osast. 1. osa koosseisus on voorivanem-toitlusallohvitser ja 4 hobuse veoga toitlusveok. Toitlusvoo juures ratsutavad: toitlusohvitser ja arveohvitser või -alloh-

vitser. Toitlusvoo 2. osa koosseisus on 2 veoautot.

— Kraamivoori moodustab 1 veoauto; voorivanemaks on g-allohvitser. — Motoriseeritud laskemoonavoo kohta puuduvad lähemad andmed.

Grupi siderühma koosseisus on:

— 1 suur telefoniside-töökond,

— 1 keskmine telefoniside-töökond tüüp a,

— 1 keskmine telefoniside-töökond tüüp b,

— 2 raadioside-töökonda,

— 2 ratsa raadioside-töökonda,

— 1 raadiovastuvõtja-töökond,

— 1 kompl. akumulaatori laadimisvarustust. Üksikasjalikud koosseisud on järgmised.

Suures telefoniside-töökonnas on töökonnavanem, 6 telefonisti, 1 ratsahobune, 6 hobusega veetav rasket tüüpi telefonivanker ühes hobustega ja 3 sadulas istuva sõitjaga, 10 km raskekaablit, 6 telefoniaparaati ja 10-nr. numbrikast. Normaalselt töökond töötab koos, kuid vajaduse korral teda saab tööle rakendada ka 2 osas.

Keskmisses a tüüpi telefoniside-töökonnas on töökonnavanem, 4 telefonisti, 1 ratsahobune, 4 hobusega veetav kergest tüüpi telefonivanker ühes hobustega ja 2 sõitjaga, 7 km raskekaablit, 4 km kergekaablit, 5 telefoniaparaati ja väike numbrikast.

Keskmisses b tüüpi telefoniside-töökonna koosseisus on töökonna vanem, 4 telefonisti, 1 ratsahobune, 6 hobusega veetav vaatlusvanker ühes hobustega ja 3 sõitjaga, 7 km raskekaablit, 4 km kergekaablit ja 4 telefoniaparaati.

Raadioside-töökonnas on töökonnavanem, 1 radist ja raadiojaam. Raadiovastuvõutöökond, koosseisus 2 meest ja raadiojaam on nähtud ette teiste raadiojaamade töökuulamiseks ja kontrollimiseks. Töökondade veoks on 4 hobuse veoga raadiovanker. Töökonna jalgsi tööerakendamisel vanem kannab raadiojaama, kuna teine mees kannab jaama juurde kuuluvaid kaste ja taskuid.

Ratsa raadioside-töökonnas on vanem, 2 radisti, neist 1 ühtlasi kandehobuse juht, 3 ratsahobust, 1 kandehobune ja 1 raadiojaam.

Kokku on grupi juhatuses 8—9 ohvitseri, 15—17 allohvitseri, 60—65 sõdurit, 63—65 hobust, 1 sõiduauto, 2 mootorratast ja 3 veoautot. (Järgneb.)

Bibliograafia.

Pimendamine ja passiivne õhukaitse Šveitsis.

(„La France Militaire“):

Šveits on kiirelt ja järjekindlalt asunud passiivse õhukaitse organiseerimisele. Abinõuna süütepommide hävitustöö vähendamiseks on ette võetud pööningute ja katusekambrite koristamine ja puhastamine üleliigsest kraamist. On välja töötatud eriline gaasimask ning pärast põhjalikku katsetamist ametlikkudes laboratooriumides lastud müügile. Tähtsamates kohtades ja paljudes keskustes on asutatud passiivse õhukaitse täielikud organid staabi ja meeskonnaga. Peale selle on viimasel ajal maksima pandud mitmesuguseid määrusi sel alal.

Viimaste hulgast tuleks esile tõsta terve riigi pimendamise ettevalmistamist. Passiivse õhukaitse amet on väljunud seisukohast, et Šveitsi territoorium on liiga piiratud lihtsa „tuledekustutamise“ organiseerimiseks. Riigi väikesest pindalast tingitult peab olema võimalik pommitusretkede puhul elanikkonda igal ajal kiirelt viia alalise alarmiseisukorda. Moodsate lennukite kiirus ei võimalda enam küllalt kiirelt häiresignaali edasiandmist lähedatel maadel. Sellepärast peab riik olema täiesti alarmivalmis juba esimesel üldmobilisatsiooni päeval. Sellest järeldus: võimaliku sõjalise konflikti korral on tarvis, et ka alalise õhuhäire sisukorras oleva riigi elu pimeduse tulekul jooksöks harilikku rada, vaatamata täielikule pimendamisele nii linnas kui maal.

Selline on väga täpselt läbi viidud üldise pimendamise eesmärk. Peab ära märkima, et šveitslased on sellel alal saavutanud tähelepanuväärivaid tagajärgi.

1937. aasta algul pöörduti elanikkonna poole nõudmisega, võtta tarvitusele abinõud, et valgustatud ruumidest ei pääseks välja ühtki valgusekiirt. Samasugusele kohustusele allutati ka kõik liiklemisvahendid, vabrikud, tehased, tänavate valgustamine jne. Anti välja vastavad seletus- ja eeskirjad. Vaatamata suurtele raskustele selle suurejoonelise kava teostamisel võib ütelda, et tänapäevaks on suudetud läbi viia ligi kolmveerand ettenähtust.

Avalik arvamine on leppinud sellega, et pimendamine ei ole radikaalne abinõu ja ei anna täielikku kaitset õiste pommitamise vastu, vaid on ainult üheks tähtsaks faktoriks õhukaitse tervikus. P i m e n d a -

m i s e t a on õhuvaatlusel vaba tegevusväli. P i m e n d a m i s e g a peab õhuvaatlus leppima umbkaudsete arvestuste ja oletustega. Seega pimendamise korral kaotab vaenlase lennukite suure osa oma kallalolev tungi täpsusest ja operatsiooni kindlusest; kindlaksmääratud märkide tabamine ei ole enam võimalik. Aasta jooksul on sel alal korraldatud hulk harjutusi kõigis Šveitsi linnades.

Passiivse õhukaitse õiste korralduste koordineerimise eesmärgil kogu maa-alal korraldati novembris kolm laiaulatuslikku regionaalset pimendamise üldharjutust, millised haarasid Ida-Šveitsi, Prantsuse-Šveitsi ning viimasena Kesk-Šveitsi. Need kodanlikud manöövrid peeti pärast sõjaväe manöövreid. Nad olid kogu rahvale enesedistsipliini katseks, nõudes painutamist mitmesuguste korralduste alla, mis käisid risti vastu igapäevastele harjumustele ja sundisid ettevaatusele.

Kõik kinnisvarade omanikud pidid kindlustama trepikodade pimendamise, võttes tarvitusele nõrgajõulised sinised elektripirnid ning varjates valguseallikad. Üürnikkude hooleks jäi korterite akende pimendamine. Kontrollijad meeskonnad toimetasid tarvituselevõetud vahendite ja saavutatud tagajärgede üle vaatust. Raudteed teostasid pimendamise eeskujulikult, nii et liiklemine võis jätkuda häirimata. Samuti oli ka trammidega. Lühidalt, võib öelda, et 4.—5. novembri ööl kella 1800 kuni 0700 Prantsuse-Šveits oli, näiteks, täielikult sukkeldunud pimedusse, kuid elu jätkus raskusteta.

Tänavliikumise pimendamisel tuli lahendada motoriseeritud liiklemise allhoidmise raske probleem. Igasugune tänavvalgustus nii maal kui linnas kustutati. Ainult tähtsamad risttänavad märgiti varjatud sinise tule abil, milline 50 m kaugusel on nähtamatu. Mootorsõidukitel osutus parimaks pimendamisvahendiks valgusallikas sinise filtriga, selle ette asetatud žalusiisarnane võre hajutab valgusevihu selliselt, et valgus on nähtav ainult horisontaalis. Tänav on sel moel valgustatud 30—40 m ulatusel. Pimendatud autolaterna nähtavus on 200 meetrit maksimaalselt ja ainult horisontaalis, mitte aga vertikaalis.

Georg Stude

Asutatud 1864. a.

Tallinn, Pikk 16

Telef. nr 442-76

E. Günther

Tallinn

Rohu- ja
värvikauplus

Kõigile tuntud kui

soodsaim ostukoht

Osakonnad:

Tartus, Viljandis, Pärnus

Riigi Ringhääling

Kokkuvõttes märgitakse tänavate pimendamisel kaht tähtsamat punkti, millised nõuavad erilist tähelepanu: esiteks, valguseallikas, milline peab olema täitsa nähtamatu, ja teiseks, peegeldumine — suurim pimendamise vaenlane, kuna vastupeegeldis on õhuvaatlusele tähtsaks orienteerumise vahendiks.

Ülalkirjeldatud pimendamise seadis autodele on Šveitsis ametlikult tunnustatud. Kahtlemata nõuab pimendatud sõidukite juhtimine äärmist tähelepanu. Kuid headel teedel maal on võimalik kiirus 40—50 km tunnis. See näitab, et isegi kõige karmimas öise pimendamise olukorras on liikumine võimalik.

Passiivse õhukaitse organiseerimise jätkamisele pannakse Šveitsis ka tulevikus suurt rõhku. Nii on 1938. a. ette nähtud uusi korraldusi tuletõrje alal. Mis puutub pimendamisse, siis võib Šveitsi tarbekorral juba täna saada permanentset pimendatud.

A. L.

Helgimõõtjad.

Inglise ajakirjas „The Journal of the Royal Artillery“ k. a. jaanuarikuu numbris ilmus säärase pealkirjaga kirjutis, mis sisaldab huvitavaid andmeid inglise helgimõõterühma kohta.

Helgimõõterühma koosseisus on juhatus, mida sageli nimetatakse lahenduspunktiks, ja rahuajal 4, sõjaajal aga 6 mõõte- ehk vaatluspunkti. Harilikult rühmaülemaks on kapten. Rühm kuulub mõõtekompani koosseisu.

Manöövrirõõja olukorras kiireks teotsemiseks helgimõõterühm peab omama mootorsõidukeid järgmisel arvul:

- 3 sõiduauto ja 2 mootorratast luure teostamiseks;
- igale mõõtepunktile 1 veo- või staabi-auto ja 1 telefoniliini loomise auto;
- 1 lahenduspunktiauto ja 1 veoauto lahenduspunktile.

Seega rühmale on vaja 13—17 auto ja 2 mootorratast, kusjuures enamik neist peavad olema maastikuaudod. Praegusajal mootorsõidukite küsimus ei olevat veel täies ulatuses rahuldavalt lahendatud.

Mõõtepunktid paigutatakse harilikult 8—10 km laiusele rindele ja ühendatakse lahenduspunktiga telefoniliiniga. Kui mõõtepunktide rinne on 8 km, siis liinide pikkus on umbes 25 km. Sideliinide loomisest sõltub kõige rohkem mõõterühma lahinguval-

misseadmise aeg, kuna liinide korrashoid tekitab sõjaajal palju tööd ja vaeva.

Hargnemiseks ja tegevusse astumiseks rühmal kulub 4—8 tundi, olenevalt peamiselt mõõtepunktide ning lahenduspunktide kaugusest ja kasutada olevast triangulatsioonivõrgust või mõõteandmetest. Mõõtjad jõuavad vaatluspunktesse juba varem ja hakkavad kohe vaatlusvälja uurima, sälkima ning andmeid koguma, kuid teateid saab edasi anda alles pärast telefoniside valmistaamist. Helgimõõterühm on korpuse staabiga otseühenduse sides, sest ta on korpuse „silmadeks“.

Mõõtepunktides kasutatakse binokulaarset mõõteriista, mis omab 9-kordse suurenduse, umbes 6 kraadi suuruse vaatlusvälja ja võimaldab suunaseadeid lugeda 2-minutilise täpsusega. Mõõteabinõu omab valgustusseadise õiseks töötamiseks.

Kõikide mõõtepunktide liinid on ühendatud lahenduspunktis asuva signaalseadise seadisega, mis töötab järgmisel põhimõttel. Seadis võimaldab telefoniühenduse harilikul viisil. Ühtlasi ta on konstrueeritud nii, et kui mõõtepunktis asuv telefonist või mõõtja vajutab kontaktile, ta tekitab summerisignaali ja lahenduspunktis hakkab põlema väike elektrilamp. Iga mõõtepunktis jaoks lahenduspunktis on oma lamp, mis on märgitud vastava punkti nimetusega A, B jne. Signaalseadise lülitaja töötab nii, et ühes mõõtepunktis tekitatud summerisignaale võib kuulda vastavalt vajadusele ja soovile kas ühe, mitme või kõikide mõõtepunktide peatelefonides. Helgimõõterühma töös see seadis omab suure tähtsuse, sest ta aitab tagada, et kõik mõõtepunktid sälgivad üht ja sama helki.

Lahenduspunkti planšetil on iga mõõtepunkti jaoks äärejaotis ja niit, mille otsa kinnitatakse väike tinaraskus selleks, et niit jääks pandud seade kohale pingule.

Helgimõõterühma ülesandeks on:

- vastase patareide tulepositsioonide kindlaksmääramine sälkimisega päeval, eriti aga öösi;
- üldise luure ja vaatluse toimetamine eesmärgil selgitada kõik, mis teostub rindel;
- vastase piirkonnas asetsevate märkide kindlaksmääramine;
- oma patareide abistamine eellaskmise ja suurtükkide kalibreerimise teostamisel.

Kuidas teostub vastase patareide tulepositsiooni koordinaatide määramine helgimõõte abil?

Oletame, et vastase suurtükk laskis ja selle helki nägi B mõõtepunkt, kes samal ajal

vajutas signaliseerimiseadise kontaktile ning tekitas summerisignaali ja lahenduspunktis ta lamp hakkas põlema. Lahenduspunktis juht ütles kõikidele mõõtepunktidele, et B hakkab vastase patarei sälkimist juhtima ja käsib B ütelda oma mõõteriista seade. B teatab lahenduspunkti oma nurgamõõtja seade, mis näitab vastase suurtüki umbkaudset suunda, sest esimese vaatluse järgi pole võimalik seada täpsat seadet. Lahenduspunkti planšetile pannakse B seade, ta niit tõmmatakse pingule ja teiste mõõtepunktide niidid asetatakse nii, et nad lõikuvad B niiti mitmes kohas. Pärast seda lahenduspunkt annab igale mõõtepunktile (v. a. B) seade, mis sugusesse rajooni ta peab vaatlema.

Vastase suurtükk tulistas jälle. Nüüd B saab sälkimisel juba täpsama seade ja mõõtepunkt, kes oli suunatud suurtüki rajooni, võib saada umbkaudse seade. Nähes helki B vajutab kontaktile, ta lamp hakkab põlema ning lahenduspunkt ja kõik teised mõõtepunktid kuulevad ta summerisignaali. Kui mingisugune teine mõõtepunkt (oletame D) näeb samal ajal helki, kui ta kuuleb B summerisignaali, siis ta võib arvata, et nähtud helk on selle suurtüki oma, mille sälkimist juhib B. Pärast seda D vaatleb juba hoolikamalt seda rajooni.

Vastase suurtükk laskis kolmanda lasu, mille helki nägid B ja D. Mõlemad nad vajutavad kontaktile ja nende lambid hakkavad lahenduspunktis üheaegselt põlema. Nad teatavad oma nurgamõõtjaseaded lahenduspunkti ja nende niitide lõikepunkt annab planšetil suurtüki umbkaudse asukoha. Lahenduspunkt suunab sinna ka mõõtepunktid A ja C.

Vastase suurtükk laskis neljanda lasu. Kõik mõõtepunktid näevad helki, vajutavad kontaktidele ja kõik lambid hakkavad üheaegselt põlema. Lampide üheaegsest põlema hakkamisest lahenduspunkt järeldab, et kõik mõõtepunktid sälkisid üht ja sama helki. Kõik niidid peavad lõikuma ühes punktis või moodustama väikese kolmnurga. Planšetilt loetakse niitide lõikepunkti ning vastase suurtüki või patarei asukoha koordinaadid.

Heal juhul ja side korralikul töötamisel helgimõõterühm lõpetab vastase patarei sälkimise juba siis, kui ta laskis umbes 4. või 5. lasu. Vastase patarei koordinaadid jõuavad mõne minuti pärast suurtükiväevastast võitlust teostaja juhi kätte.

Missuguseid abinõusid vastase patareid peaksid kasutama selleks, et takistada või raskendada meie helgimõõtmist? Helgi-

mõõtetöid saab kõige rohkem raskendada, kui kasutada järgmisi võtteid:

— niipalju kui võimalik hoiduda tulistamisest pikaldase ja ühtlase tulekiirusega, eriti kui tulepositsioon ei oma küllaldast katet laskmisel tekkiva helgi varjamiseks;

— tulistada üksiku suurtükiga lühikeste ebakorrapäraste vaheaegade järgi, mitte aga patareiga ühtlaste laskude ja järjekordade vaheaegadega;

— tulistada üheaegselt võimalikult rohkema arvu suurtükkidega ja patareidega.

— m.

POOLA.

„Bellona“, mai-august 1937. a.

1. Modernse piirikatte ja vägede esialgse koondamise küsimusi Major dipl. J. Rzepecki. Sõja algul vastane võib raskendada teise sõdiva poole piirikatte osade tegevust ja vägede koondamist: a) salaluuurega, mille ülesandeks on selgitada tema vägede koondamisrajoone ja koondamiste teostamist; b) vähemate relvastatud salkadega, kes tungivad piiriäärsele maa-alale, et terroriseerida siin elanikkonda ning levitada kabhirmu, sel viisil halvates mobilisatsiooni korrapärast teostamist; c) rahutuste tekitamisega sisemaal mitmesu-

ERA

gustelt riigivaenulistelt elementidelt — ülesandega takistada vägede sõjajalale seadmist ja nende saatmist piirile; d) tugevamate ratsaväeosadega, kes võivad tungida sügavamale piiriäärsesse ribasse, et takistada mobilisatsiooni- ja koondamisvedusid; d) motomehhaniseeritud väekoondistega — kellele ülesanded oleksid analoogilised ratsaväe omadega, selle tähtsama erinevusega, et nad omavad viimastega võrreldes suurema liikumiskiiruse ning tegevusraadiuse ja seetõttu ka nende mõju on efektiivsem; g) oma vägede koondamise kiiremalt läbiviimisega ning tungimisega üle piiri vastase territooriumile; h) lennuväega, kes saab ülesandeks pommitada vastaspoole liiklemise- ja juhtimisekeskusi, paralüseerida nende tegevust ja lasta maha dessante kaugemale tagalasse — sama ülesandega. Eelpool näidatud viisil teostatavate kallaletungide vastu on — autori arvates — kaitsjal rida tõhusaid vastuabinõusid. Vastase salaluuret saab paralüseerida riigipiiri tiheda sulgemisega, millise ülesande täitmiseks on kõige sobivam kasutada mitmesuguseid kohalikke riigikaitse eesmärke taotlemaid seltskondlikke organisatsioone, eeskätt aga piirivalvet. Sellised piiri kaitse osad oleksid relvastatud püsside ja püstolitega, teostades valvet mitte ainult piirijoonel, vaid ka kaugemal tagapool. Võitluseks vähemate relvastatud salkadega võib kasutada mitmesuguseid abiorganisatsioone (organizacje pomočnice) nagu: piirivalvet, metsaametnikke, politseid, reservlasi jne., millised selleks otstarbeks on grupeeritud piiriäärsesse ribasse, rinnetpidi ja sügavusse, ja oleksid relvastatud k.-kuulip., sõjapüssidega ja käsigranaatidega. Sisemaal rahutuste sünnitamist ja vägede transporteerimise takistamist koondamiskohtadesse, piirile saab kõige tõhusamalt vältida sõjaliselt ettevalmistatud ja organiseeritud raudteeametnikkudega, neid relvastades sõjapüssidega, püstolitega ja käsigranaatidega, ja neid tarbekorral kõvendades kohalikkude seltskondlikkude organisatsioonidega. Tugevamate ratsaväeosade vastu peab tegevusse panema piirikatte teostavaid regulaarväeosi või -väekoondisi ja tähtsamates suundades ka lennuväge, võttes ühtlasi kaitse alla ka koondamisrajoonidesse, piirile viivad raudteed. Selle viimase ülesande täitmisele on kasulik rakendada sõjaliselt ettevalmistatud ja organiseeritud raudteelasi, toetades neid soomusrongidega ja kõvendades tarbekorral kohalikkude or-

ganisatsioonidega. Relvastuseks — püssid, püstolid ja käsigranaadid. Raudtee kaitsevõime suurendamiseks on soovitatav ehitada tähtsamatesse kohtadesse blokhause ja muid betoneeritud ehitisi. Motomehhaniseeritud osade vastu tuleb samuti võidelda regulaarsete väeosade või väekoondistega, kõvendatud soomusjõududega, tt-vahenditega ja lennuväega. Peale selle peab maa-alal, kuhu võib ulatuda vastase m.-mehh. osade tegevus, looma neile takistusi mitmesuguste purustamistöödega ja teiste kunstlikkude tõketegega, kasutades nendeks töödeks pioneere, abistatud tarbekorral kohalikkude elanikkudega. Üle piiri tunginud vastase peajõudude edasitungi saab muidugi pidurdada ainult tugevamate katterosadega, mis koosneksid eeskätt jala- ja ratsaväe koondistest. Vastase lennuväe kallaletungile paralüseerimiseks autor loeb tarvilikuks: 1) organiseerida raadio luuret piiriäärses ribas ja õhuvaatluse ning alarmeerimispostide võrk kogu riigi maa-alal, mis oleks valmis tegevusse astuma, kui poliitilised vahekorrad muutuvad pinevaks, ja oleks komplekteeritud mitmesugustelt seltsk. organisatsioonidelt; 2. kasutada oma hävituslennuväge; 3. omada õhukaitse suurtükiväge, kusjuures mitmesuguste tööstuslikkude, tsiviillennuväljade tähtsamate raudteesõlmede jne. kaitseks väljapandud relvad muretsetakse vastavalt omanikkudelt — tarbekorral riigi toetusel, ja teenitakse tsiviilpersonaalilt; 4. moodustada õhudessantide vastaseid üksusi sõjaväe- ja tsiviillennuväljade, riigi- ja eratööstuslikkude ettevõtete jne. kaitseks sõjaväelastest ja eraisikutest — neid varustades jalaväerelvadega; 5. täpsalt organiseerida elu ja tegevust tähtsamates administratiivkeskustes ja inimeste koonduskohdades. Neid eespool toodud vaateid tänapäeva piirikatte osade ülesannete ja tegevuse kohta artikli autor avaldab vaidluskorras. Kuid sealjuures ta näikse pidavat tõsiasjaks, et: a) moodsa piirikatte tegevusalaks on kogu riigi territoorium (hädahoht õhust); b) piiriäärset katteriba tuleb teha senisega võrreldes tublisti sügavamaks (motomehhan. jõudude oht); c) katterganite võrk kogu riigi maa-alal tuleb välja kujundada juba rahuajal, et ta võiks viivitamata tegevusse astuda, kui on märgata sõjaeelset poliitilist pinevust; d) moodne piirikatte nõuab nii suurt elav- ja materjalset jõudu, et seda ei suuda välja panna sõjavägi üksi, vaid piirikatte tööle tuleb rakendada ka seltskondlikke organisatsioone; e) piirikatte juhtimine tuleb

tsentraliseerida juba rahuajal selleks ettevalmistatud juhi kätte; g) üleriiklikku piirivalve võrku kuuluvad organid (sõjav. ja tsiviil) tulevad rahuajal ette valmistada sõjakorras, harjutades neid: kiiresti sulgema riigipiiri, täitma purustamistöid, ehitama barrikaade, gaasitama maa-alasid, võitlema õhuhundide ja motomeh. osade vastu jne.

2. **Moodne sõjadoktriin.** Kol.-ltn. dipl. T. Zakrzewski. Kas vajame üldse sõjadoktriini kui sellist? Mõned arvavad, et ei, põhjendades seda järgmiselt: 1) sõjadoktriin — niipalju kui see väljendub avalikkudes eeskirjades ja juhendites — saab kergesti teatavaks vastasele ning kergendab temale võitlust meie vastu. Napoleon, Miltiades, Epaminondas, Hannibal jt. olid võidukad, sest nad tundsid vastase sõdimisviise; 2) sõjadoktriin, taotledes sõjalist ettevalmistamist teatavate õigeks peetud põhimõtete järgi rahuajal, hävitab juhtides individualismi, mida läheb tarvis selleks, et talitada õieti alati teisenevates ning uutes olukordades sõjaajal. Teatava doktriini alusel kasvatatud juht kaldub tihtigi jäljendama Maratoni, Leuktra, Mantinea, Kanna jt. lahingute geomeetrilisi vorme ja manöövrit või laseb ennast juhtida uute võitlusvahendite kasutamise ning tuleviku sõja hüpoteesist, unustades sealjuures, et lahinguid võidetakse mitte geomeetria abil, vaid jõudude otstarbekohaseima rakendusega; 3) rahuajal ka eeskujulikult väljakujundatud ja viimase sõja kogemustest tuletatud sõjadoktriin võib osutada hoopis kõlbmatuks uue sõja tingimustes. Autor arvab siiski, et sõjadoktriin on tarvilik. Iga riigi majanduslikud, poliitilised, geograafilised ja maastikulised tingimused ütlevad juba iseendast, millistel põhimõtetel see riik võiks kõige edukamalt sõda pidada ning lahinguid lüüa. Relvastatud jõudude organiseerimine, varustamine ja väl-

jaõpetamine vastavalt nendele eritingimustele ei saa sündida ilma ühegi juhtiva printsipiita, eriti just kaasajal, kus sõjaväe ridadesse kutsutakse seninägemata inimhulki ja on võetud tarvitusele mitmesuguseid uusi võitlusvahendeid, milliste rakendamine tööle peab sündima kavakindlalt. Siin ei saa läbi ilma doktriinita, sest vastasel korral oleks sõjaväe organism määratud lagunemisele, nagu mõni hiiglasuur ehitis, mis on püstitatud ilma kindla vundamendi ja plaanita. Kuid — arvab autor — moodne sõjadoktriin peab omandama uue, senisest otstarbekohasema kuju. Iga järgmine sõda teostub uutes tingimustes ja homme tuleb pidada lahingut hoopis teistes oludes, kui see võis sündida täna või eile; oleks seepärast mõttetu kirjutada ette mingeid lahingupidamise vorme või viise; seevastu doktriin peaks õpetama loogiliselt mõtlema, nii et iga juht, ükskõik missuguses olukorras, võiks õigele otsusele tulla, kuidas ta antud juhul peab toimima, et kõige otstarbekohasemalt ära kasutada tema korralduses olevat elav- ja tehnilist jõudu oma ülesande täitmiseks. Kokkuvõtlikult: doktriin peab juhutama, kuidas kiiresti ja sügavalt analüüsida ja analüüsitus loogilisi järeldusi teha. Kõik muu on kurjast. Selle põhimõtte kohaselt autor seab tuleviku eeskirjadele ette järgmised nõudmised: 1) eeskiri peab õpetama juhti töötama intellektuaalselt, tegema järeldusi ja võtma otsuseid: eeskirjadest tuleb jätta välja kõik sellised asjad nagu näiteks, rännaku julgestamise kord (eelvägi, eelsalk, patrull, piilkond, piilurid jne.), vaid igal üksikul juhul juht peab ise otsustama, kuidas antud olukorras korraldada julgestamist, et vältida ootamatust; 2) eeskiri peab näitama kätte ja õpetama kõikidele muutmatuid ning igavesi sõjapidamise põhiseadusi, milliste rikkumine harva möödub ilma karistuseta; 3) eeskiri peab

MASINAEHITUSVABRIK

A.-S. FRANZ KRULL

TALLINN, KOPLI 68, TEL. 415-35

tooma sobivaid näiteid möödunud sõdadest, et selgitada, kuidas võideldi ja milliseid võitlusviise kasutati minevikus; need näited on juhib kriteeriumiks operatsioonide ning lahingute plaanitsemisel; 4) eeskiri peab õpetama tehniliselt kasutama võitlusvahendeid. Vastavalt sellele ka eeskirjade välimus oleks teissugune kui tänäni, kusjuures, näiteks, p. 1 toodud andmed peaksid jääma salajasteks ja teatavaks ainult piiratud arvule ohvitseridele. Seda tehtavatki juba mõnedes riikides.

3. Suurtükivägi moodsas lahingus.

Kol.-lt. J. Cialowicz. Tänapäeval olevat veel neid, kes loevad õigeaks suurtükiväe tule masseerimise lahingus Napoleoni tuntud põhimõtete järgi. Kas suure keisri vari ehk ei takista neile surutükitule masseerimise pooldajatele pilku heita tänapäeva lahinguväljadele ja näha asju nii, nagu nad on tegelikult, küsib autor sel puhul. Kaasaja kohtamislahingu iseloom ei soodusta, näiteks, üldtegevuse suurtükiväe väljaeraldamist ja üldine tulejuhtimine div. suurtükiväe ülemalt võiks sündida ainult erikordadel, kui div. riba on kitsas ja maastik hästi vaadeldav. Kui arvesse võtta, et pealetungil div. riba on 3—4 km, ja ühe suurt. divisjoni rinne ei tohiks ületada 1000 m (kindl. pos. rünnakul 600—700 m), siis nähtub, et ka siin pole häid võimalusi üldtegevuse suurtükiväe moodustamiseks, kusjuures peale selle suurt. kasutamise mõttes pealetungil on sisult maksivad ka kohtamislahingu tarvis esiletõudud tingimused. Kaitset olevat suurt. tulede koondamine eelmisest suuremal määral võimalik, kuid ikkagi mitte Napoleonilt praktiseeritud ulatuses; $\frac{1}{3}$ suurt. üldtegevuseks, see on autori arvates ka maksimum. Ülejäänud osa peab teenima jalaväge, kes senisest veelgi suuremal määral vajab suurtükiväe otsest toetust. Seoses sellega on isegi hakatud jalaväeosade organisatsiooni viima suurtükiväeosi. Seda toetavat ka niisugused autoriteetid sõjaasjanduse alal nagu kindralid Debency ja Allehaut, sakslastest — kindr. v. Seeckt, kindr. Botzheimert jt. Itaallased lähevad selles asjas veelgi kaugemale, kuna nad soovivad moodustada jal. rü. IV pataljoni, mis koosneks 4 suurt. patareist ja oleks määratud lahutamatu kaasa töötama jalaväega. N. Venes selliseid patareid jal. rü. juba eksisteerib. Seda kõike arvesse võttes leiab autor, et suurt. tule masseerimisest Napoleoni retsepti järgi tuleviku sõjas ei taha saada asja, kuigi see teeks suurtükitule tõhusamaks.

4. **Ettekatsetud kaitsest.** Kol. dipl. A. Praglovski. Kaaludes kaitse organiseerimise küsimust tänapäeva oludes avaldab autor muuseas arvamist, et kui kallaletungijal on kasutada küllaldaselt soomusosi, siis kaitse peab tõsiselt seda arvestama, et tema vastupanupositsiooni eelserv läbi murtaks. Niisugusel juhul kandub lahing positsiooni sügavusse. Et siin tugevamalt sissemurdunud vastasele vastu panna, selleks soovib autor moodustada positsioonis nn. tt punkte, milliste ülesandeks oleks ka vastase jõudude kanaliseerimine ja nende hävitamine risttulega. Sellisteks tt punktideks oleksid metsasalud, majad, väiksemad asulad, maa-alad mitmesuguste tangikindlate tõkete taga jne. okupeeritud jalaväeosadelt ühes autom.- ja tt-relvadega. Tt punktid moodustaksid kaitsepositsiooni kondikava ja nende olemasolu, nende osav valik, otstarbekohane korraldamine kaitseks ja küllaldane tt relvadega varustatud garnison tagavad suurel määral edu lahingus kallaletungiva vastasega.

Kk.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ Nr. 27—1937. a.,
28 ja 29 — 1938. a.

1. „Viimased 300 meetrit“ ja selle mõju väljaõppele. Alates maailmasõjast seisab sõjateadus lahendamata probleemi ees: „kuidas teha kahjutuks kuulipildujate tõkestusvõimet?“ Juba korduvalt oldi veendunud tõhusa lahenduse leidmises, kuid hiljem — tegelikus elus need lahendused osutusid ebaelulisteks. Kõigepealt püüti kuulipildujate läbistamatut tõketelede süsteemi purustada massilise suurtkitulega. Tekkisid maailmasõjaaegsed „materjalilahingud“, kus ülisuured suurtükimassid pidid „vallutama“ ning jalavägi „okupeerima“. Kuid vaatamata nädalaid kestnud suurtükiväelisele ettevalmistusele kohtas pealetungija siiski üksikuid terveksjäänud kuulipildujad, mis tegid talle võimatuks vajaliku edu arendamise. Pealetungiv pool, vaatamata oma materjalsele ja arvulisele ülekaalule, pääses edasi vaid mõningad kilomeetrid, suutmata murda läbi vastase rindest.

See oli positsioonisõja oludes, kus pealetungija käsutuses oli suuri suurtükiväemasse ja laskemoonatagavarasid. Tulevikusõja algperioodil, kus on näha ette liikvusõja olusid, ükski riiki ei suuda tege- vusse rakendada selliseid suuri suurtükiväemasse, mis pärast väljavaated vastase

jalaväe tulesüsteemi lämmatamiseks suur-
tükiväe abil jäävad veelgi väiksemaks ning
pealetungiv jalavägi peab omal jõul üle-
tama võrdlemisi tugevat vastase automaat-
relvade tulesüsteemi. Kuid ka juhtumil,
kui surtükiväel õnnestukski neutraliseerida
teatud lõigus täielikult vastase tulepesad,
siis ikkagi vahetult enne rünnakut peab
suurtükivägi üle kandma oma tuled ning
jalavägi jääb ainuüksi enda saatuse mäa-
rajaks...

Tangid? Ka see abinõu ei suuda paku-
da jalaväele küllaldaselt tõhusat kaitset
viimase 300 meetri ületamisel. Tankide
toetus on küsitav seepärast, et moodsalt
relvastatud sõjavägede ülitugev tt-relvas-
tus võimaldab lühikese aja jooksul orga-
niseerida positsioone, millele tankide kal-
laletung ei tööta suuri tulemusi. Kuid ka
kõige õnnestunumgi tangimassi kallaletung
ei suuda teha kahjutuks suurt osa vastase
kuulipildujaid, sest moodsate tankide vaat-
lustingimused on väga piiratud ning tuli
ebatõhus. Järelikult ka siin jääb suure
osa vastase kuulipildujate mahasurumine
ainuüksi jalaväe hooleks ning viimane pää-
seb välja sellest ummikust vaid siis, kui ta
suurendab oma pealetungirelvade võimsust
vähemalt võrdsele kõrgusele enda peamise-
te kaitserelvadega (— kuulipildujatega).

EESTI LAENU PANK

AKTSIASELTS

TALLINN, S. KARJA TÄN. 18

*Võtab raha hoiule ja toime-
tab kõiki pangaoperatsioone*

TELEFONID:

446-82, 446-84, 433-56

Selleks peab autori arvates olema jalaväe
käsutuses: laskuritel — poolautomaatpüss,
igas jaos — 1 püstolkuulipilduja ja 1 püs-
sigranaadipildur, igas 1. rühmas — 1 ker-
ge granaadipilduja, igas 1. rühmas — 2
rasket granaadipildujat ja igas rk. kom-
panis 4 suurekaliibrilist r.-kuulipildujat
(viimane võitluseks tankidega ja lennuki-
tega). Ainult loeteldud relvade tule toe-
tusel suudab jalavägi võidelda edukalt
kaasaja lahingu otsustavamas järgus — lä-
hivõitluses.

Mis puutub vastavasse väljaõppesse,
siis autori arvates siin patustatavat väga
palju. Tavaliselt iga jalaväe pealetungi-
õppus lõppevat šabloonilise rünnakuga, kus
pealetungi teostav üksus ründab vastava
käsu peale võrdvõimelist vastast — ilma
mingi tuletoetuseta ning sageli väga eba-
soodsal maastikul. Selliste lähivõitluste pa-
rodeerimisega maalitakse õpilastele vale
pilte rünnaku tõelikkusest ning tegelikus
lahingus ei suuda selliselt väljaõpetatud
üksused saavutada soovitud tulemusi.

Rünnakuõppus, nii kui iga teinegi tak-
tikalise väljaõppe allosa peab baseeruma
üksikvõitleja väljaõppel, kus olukorda
peab juhtima nii, et õpilane suudaks teot-
seda *täiesti iseseisvalt — ilma vastavate*
käsklustega — antud ülesande piirides.
Neil õppustel tuleb pöörda tõsiselt tähele-
panu õpilase toetusrelvade tule maksimaal-
sele ärakasutamisele. Ka soodsa mastiku
valikule ning öö kasutamisele vastase lõp-
likuks löömiseks tuleb pöörda tõsisemat
tähelepanu. Ainult sel teel suudame kas-
vatada teadlikke, olukorda taipavaid ning
selle muutustele kiirelt reageerivaid üksik-
võitlejaid.

2. **Moraalseid mõjutusi sõjas.** Pole
inimest, kes hädaohus ei tun-
neks hirmu, ning pole sõdurit,
kes ei kardaks surma. Karistuse äh-
vardusega ei saa sundida sõdurit hirmu-
tunde mahasurumisele ning oma kohaste
eeskujulikule täitmisele. Seda suudetakse
saavutada vaid vastava kasvatusena — ko-
putades sõduri autundele. „Ära tee mi-
dagi, mille üle sa hiljem pead
häbi tundma, teotse nii, et sa
võid oma tegude peale olla uh-
ke“. Sõduri peamine moraalne mõjutaja
lahingus on juht. Kui viimane suudab säi-
litada rahu kriitilisel silmapilgul, siis suu-
davad seda ka käsualused. Siin hädaohu
momendil hooletu sigareti süütamine, või
mingi muu, pealtnäha tähtsusetu toiminguga
rahulik teostamine on paljudel kordadel
hoidnud alluvaid paanikasse sattumast.

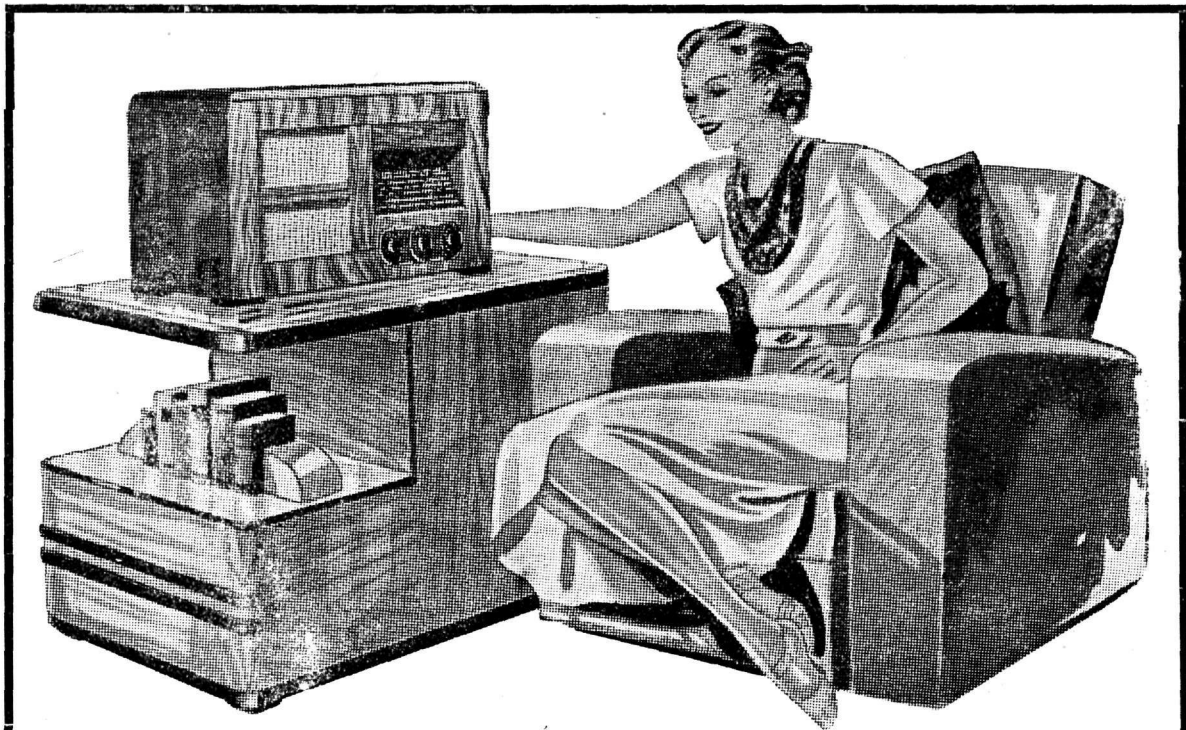
Hirmutunde mahasurumine kaitseolukorras on palju raskemini teostatav kui pealetungil. Midagi pole sõjas vastikumat, kui lamamine tegevuseta vastase tule all. Seepärast passiivses olukorras tuleb rakendada võitlejaid võimalikult rohkem tegevusse — ükskõik millisel alal; tähtis on vaid see, et ei oleks logelemist.

Mis puutub rahuaegse väljaõppe mõjuse hirmutunde mahasurumisel, siis siin suuremaid tagajärgi võib saavutada vastava drilliga. Drill on saavutanud oma eesmärgi siis, kui sõdur suudab täita üksikuid võtteid relva käsitlemisel, liiklemisel, varjumisel jne. — automaatselt. Ka aitab palju hirmutunde mahasurumisel harjumus. Sõjas kardetakse kõige rohkem vastase tiibamisi ja haaramisi. Tuntakse palju juhtumeid, kus näiteks arusaamatuse tõttu lendu lastud hüüe — „vastase ratsavägi tiival“ on kutsunud välja tõsise paanika. Selliste paanikate vältimiseks tuleb sõdureid harjutada lakkamatult rahu ajal, luues neile vastavatel taktikalistel õppustel

senisest rohkem olukordi, kus vastane ründab ootamatult, teotseb tagalas, haarab tiibu jne. Siis sõdurid harjuvad vaatlema sellistele nähetele kui tavalistele, ning vastavad hirmuhüüded ei suuda tekitada nii sageli paanikat.

3. Rumeenia sõjaväe taktika. Vastavate ametlikkude vaadete kohaselt tugineb Rumeenia taktika vaatele, mis nõuab vastase hävitamist võimalikult igas olukorras. Et Rumeenia tõenäolisi vastaseid on arvuliselt ja tehniliselt suures ülekaalus, siis nende hävitamist ei taotelda niivõrd pealetungilahinguga, kui sügavusse järgustatud aktiivse kaitsega. Selle aktiivse kaitse juures kaugemale vastupanupositsiooni ette nihutatud eelosad peavad aeglustama ja nõrgestama vastase edasitungi ning kiskuma teda enda järele vastupanupositsiooni sisemusse. Seal tõkestavad väekoondise tugevad varud vastase edasitungi ja hävitavad ta jõuliste vastukallaletungidega tiibadele.

V—r.

Suprema - Raadio — *Teie parim sõber*

Tallinna Manufaktuur ja Kaubanduse Aktsiaselts

R A A D I O L A D U

Raekoja plats, Teenri tänav nr. 1, telefon 426-56, postkast 231

Ametlik osa.

RIIGIHOIDJA

KÄSKKIRJADEGA SÕJAVÄGEDELE

on kõrgendatud arvates 24. veebruarist s. a.

Kindral-majorid — kindral-leitnantideks:

1. Paul Lill VR I/2 ja 2. Nikolai Reek VR I/2, II/2 ja 3.

Kolonel-leitnandid — kolonelideks:

1. Valentin Semionoff-Vasiljev, 2. Ants Lõhmus VR I/3, II/3, 3. Eduard-Ervin Liibus VR II/3, 4. Johannes-Richard Kajak VR I/3, 5. Frits Oja, 6. Nigul Ermaste, 7. Konstantin Kanep VR II/3, 8. Friedrich Olbrei VR I/3, 9. Eduard Ahman VR I/3, 10. Hans Vanaveski VR I/3, 11. Ernst-Friedrich Leithammel, 12. Mihkel Kattai, 13. Artur-Bernhard Normak, 14. Richard Maasing VR I/3, 15. Karl-Friedrich Haas VR I/3, 16. Eduard Putmaker, 17. Hans Matsalo VR II/3, 18. August Ratiste VR II/3, 19. Jaan Kurvits VR II/3.

Sanitaar kolonel-leitnandid — sanitaar kolonelideks:

1. Heinrich-Eduard Multer VR I/3, 2. Anton Stamm VR I/3.

Majorid — kolonel-leitnantideks:

1. Oskar Luppe, 2. Hans-Karl Ainson VR I/3, 3. Johann Mahlapuu, 4. Gerhard (Gerd)-Karl-Gustav Samson-Himmelstjerna, 5. August Jõgi, 6. Teodor Kalberg VR I/3, 7. Johan Ostrat VR I/3, 8. Friedrich-Johannes Kuhlberg VR II/3, 9. Jaan Lepp VR II/2 ja 3, 10. Jaan Org VR I/3, 11. Rein Tomback VR I/3, 12. Jaan Pinding, 13. Kaarel-Ruudolf Tammekand VR II/3, 14. Artur Tenno VR I/3, 15. Johann Jõgevest VR I/3, II/3, 16. Gustav-Arnold Kasemets, 17. Juhan Toomsar VR II/3, 18. Arnold Sinka VR II/3, 19. Eduard Metstak, 20. Karla-Evald Liivola, 21. Jaan Lugus VR I/3, 22. Kristjan Saar, 23. Johannes Raudmäe VR II/3, 24. Aado Lütis VR II/3, 25. Johannes-Eduard Tamm VR II/3, 26. Paul-Aleksander Villemi VR II/3, 27. Paul Hinno VR I/3.

Kapten-majorid — kapten-leitnantideks:

1. Johannes Plaks VR I/3, 2. Joosep Pruun VR I/3, 3. Andrei Erikson VR II/3.

Sanitaar major — sanitaar kolonel-leitnantideks:

1. Karl-Aleksander Niggol.

Veterinaar major — veterinaar kolonel-leitnantideks:

1. Ludvig Teder.

Kaptenid — majoriteks:

1. Aleksander Raudsepp, 2. Karla Lind, 3. Robert-Aleksander Kald, 4. Jakob Saidlo, 5. August Evert, 6. Hanno Ellam, 7. Osvald Hansen VR II/3, 8. Jaan Pärn VR II/3, 9. Karl Parving VR II/3, 10. Bernhard Haltrik, 11. Paul Vent VR II/3, 12. Jaan Aksel, 13. Aleksander Reinhold, 14. Aleksander Ilves, 15. Aleksander Kude-

vita, 16. Juhan Lootsar, 17. Villiam Nortman, 18. Otto Treufeldt VR II/3, 19. Ottomar-Raimund Hindpere (end. Hindper), 20. August Siller, 21. Aleksander Zeemann, 22. Jaan Pöder, 23. Paul Rudi, 24. Feliks Jänes VR II/3, 25. Hans Hirvelaan VR II/3, 26. Aksel Kristian, 27. Ernst Miil, 28. Ain Mere, 29. Karl Abel, 30. Kusta Vesilo, 31. Aadu Kaive, 32. Eduard Läte, 33. Jakob Sepp, 34. Aleksander Braun, 35. Roman Kuul VR II/3.

Vanem-leitnandid — kapten-majoriteks:

1. Bruno-Aleksander Linneberg VR II/3, 2. Johannes Santpank VR II/3, 3. Ferdinand Schmiedehelm, 4. Albert Lukas VR II/3, 5. Kurt-Arved Linneberg, 6. Alfred Pontak VR II/3, 7. Mihkel Piigert, 8. Joann Veizenberg, 9. Nikolai Valge VR II/3, 10. Johannes Roden VR II/3, 11. Jaan Klaar VR I/3, II/2 ja 3.

Sanitaar kapten — sanitaar majoriks:

1. Theodor-Gustav Jürgenson.

Leitnandid — kapteniteks:

1. Peeter-Paul Raudsep, 2. Rudolf-Elmar Lenzius, 3. Paul Tobre, 4. Juhan Vint, 5. August Ots, 6. Martin Kurvi, 7. Otto Pork, 8. Juhan Tali, 9. Valentin Kanits, 10. Albert Alber, 11. Johannes Lest, 12. Oskar Reemet, 13. Hugo Liiv, 14. Rudolf-Johannes Rünk VR II/3, 15. Juhan Kalmet, 16. Elmar Miil, 17. Feliks Tarm. 18. Peeter Kull, 19. Magnus Kask, 20. Jaan Ennuse, 21. Elmar Lepp, 22. Roman Uudelep, 23. Eduard-Ferdinand Hints, 24. Kristjan Metsoja, 25. Edmund Vimson, 26. Juhan Lahes, 27. Alfred-Emil Tasso, 28. Karl-Adolf Kriisk, 29. Jaan Adel, 30. Peeter Animägi, 31. Ants Koik, 32. Eduard Karjel, 33. Roman Kitt, 34. Karla Saimre, 35. Johannes Saar, 36. Mart Piirsalu, 37. Olev Rembla, 38. Kristjan Juhanson, 39. Nigul Maanemaa, 40. Julius Eder, 41. Leonhard Teder, 42. Olev Kivioja, 43. Riho Piirsalu, 44. Andres Kalmus, 45. Leo Rannit (end. Raudberg), 46. Voldemar Issako, 47. Eduard-Friedrich Stamm, 48. Harald Künnap, 49. Nikolai Lell VR II/3, 50. Alo Tarjo, 51. Jaan Oksenberg, 52. Evald Green, 53. Boris Hein.

Leitnandid — vanem-leitnantideks:

1. Rudolf Rosimannus, 2. Peeter Kaseoru.

Sanitaar leitnandid — sanitaar kapteniteks:

1. Tõnis Leisner, 2. Leonhard-Otto Mardna, 3. Jaan Seimar, 4. Helmar-Balduin Tõnurist.

Veterinaar leitnandid — veterinaar kapteniteks:

1. Evald Nõmm, 2. Jaak Kukk.

Farmatseut leitnandid — farmatseut kapteniteks:

1. Johannes Kansvei, 2. Richard-Voldemar Viire.

Noorem-leitnandid — leitnantideks:

1. Peeter Sisask VR I/3, 2. Hendrik Kärner, 3. Eduard Raia, 4. Juhan Koplik, 5. Peeter Auksi (end. Auksmann), 6. Voldemar Kilits, 7. Hans Mulgi, 8. Mihkel Saarma, 9. Karl-Bernhard Öngo (Oengo), 10. Evald Tart, 11. Alfred-August Kull, 12. Ants Kalda, 13. Mart Päärson, 14. Mihkel Trimann, 15. Jaan Uritam, 16. Ar-

nold **Õunapuu**, 17. **Hugo Bergmann**, 18. **Elmar Ip**, 19. **Eduard Kaula**, 20. **August Liivik**, 21. **Karl Puusaar**, 22. **Juhan Pärlin**, 23. **Elmar Toomingas**, 24. **Rudolf Ernesaks**.

Sanitaar noorem-leitnant — sanitaar leitnandiks:

1. **Arnold Juhans**.

Lipnikud — noorem-leitnantideks:

1. **Evald-Johann Pirnimäe**, 2. **Arnold Pesti**, 3. **August Mae**, 4. **Karl-Friedrich Kildmaa**, 5. **Oskar Makke**, 6. **Juhan Tammistu** (end. Stammberg), 7. **Eero Saag**, 8. **Otto Tamm**, 9. **Aleksander Bürger**, 10. **Arseni Palu**, 11. **Artur-Johannes Tammaru** (end. Eichenbaum), 12. **Arvid-Johannes Johanson**, 13. **Harald Riipalu**, 14. **Martin Terts**, 15. **Erich Palk**, 16. **Julius Väljataga**, 17. **Aksel-Nikolai Ohaka**, 18. **Eduard-Aleksander Lepp**, 19. **Jaan Parts**, 20. **Alo Tael**, 21. **Johannes-Friedrich Laul**, 22. **Arnold Laansoo**, 23. **August Peil**, 24. **Eduard Kuuskne**, 25. **Johannes Malm**, 26. **Albert Vaher**, 27. **Viktor Piir**, 28. **Alfred Kaarsoo**, 29. **Elmar-Adolf Veske**, 30. **Ferdinand-Johannes Erik**, 31. **Sander (Aleksander) Klaar**, 32. **Karl-Joann Kristal**, 33. **Boris-Alksander Kangro**, 34. **Ilmar Rand**, 35. **Rein Talve**, 36. **Voldemar Nõmm**, 37. **Vilhelm Rehe**, 38. **Juhan Alakivi**, 39. **Valentin Vainola**, 40. **Kaarel Aru**, 41. **Vladimir Kukkk**, 42. **Georg Laani**, 43. **August Luig-Luigas**, 44. **Voldemar Metski**, 45. **Julius Mölder**, 46. **Aarne Raudkivi**, 47. **Reinhold Tasuja**, 48. **Johann Voll**, 49. **Arnold Värtnõu**, 50. **Hans Jams**, 51. **Toivo Kaldroo**, 52. **Siegfried Laks**, 53. **Jaan-Osvald Lõoke**, 54. **Rudolph Avekukkk**, 55. **Robert Karunga**, 56. **Friedrich Kask**, 57. **Heinrich Koop**, 58. **Theodor-Jakob Kraut**, 59. **Elmar Orav**, 60. **Julius Parts**, 61. **Sergei Pärl**, 62. **Henn Rebane**, 63. **Hans Tenter**, 64. **Viktor Võsu**, 65. **Nikolai Mirt**, 66. **August Aho**, 67. **Arthur-Elmar Saaliste**, 68. **Eerik Peebus**, 69. **Vassili Sakala**, 70. **Heinrich Pehka**, 71. **Handu Kari**, 72. **Gustav Lauk**, 73. **Hans Pipar**, 74. **Arnold Silla**, 75. **Johannes Randrüüt**, 76. **Peeter Luide**, 77. **Otto-Karl Nolk**, 78. **Robert Leemann**, 79. **Otto Rebane**, 80. **Raimund Isok**, 81. **Paul Võrendik**.

SPORT SÕJAVÄES.

Poksi meistrivõistlused Tall. Garnisonis.

5/6. veebruaril s. a. korraldas garnisoni spordikomisjon „Sõd. Kodus“ poksivõistlused garn. meistri nimele. Võistlustest osavõtjaid oli ligemale 30. Tuntud nimedest võistles seekord sulgkaalu vanameister Gutman ja kergekeskkaallane Alfred Rööding. Mõlemad omandasid omakaalu meistri nime suurema vaevata. Teistes kaaludes oli võistlus tasavägisem, kus kohti jagati visa heitlusega.

Kergekaalu võitis rms. Meite. Keskkalu meistrinime omandas teenitult rms. Papp. Poolraskekaalu võitjaks jäi rms. Nõmm ja raskekaalu võitjaks II j. m. Liinar.

Võistlused toimusid kõigiti ladusasti. Kohtadele tulnuile anti mälestusesemeid.

Meistrivõistlused olid ühtlasi ka eelvõistlusteks garnisoni poksi-meeskonna koostamiseks. Teatavasti on märtsikuul garnisoni meeskonnal kohtamine H.-Malevaga, mis kõigi eelduste järgi töötab pakuda tugevat matši.

Võistluste tulemused olid:

Sulgkaal. 1. rms. H. Gutmann; 2. rms. E. Rempelgas; 3. asp. J. Rähni.

Kergekaal. 1. rms. O. Meite; 2. rms. L. Paju; 3. kpr. A. Laanisto.

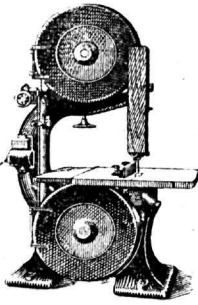
Kergekeskkaal. 1. rms. A. Rööding; 2. rms. O. Käärik.

Keskkaal. 1. rms. E. Paap; 2. kpr. R. Traks.

Poolraskekaal. 1. rms. V. Nõmm; 2. II. j. m. S. Laidna; 3. asp. J. Tartland.

Raskekaal. 1. II j. m. H. Liinar; 2. asp. O. Tannenthal; 3. rms. V. Kivimäe.

— li —

R.-M.
Valter Kordes

Tallinn:
Sakala tänav nr. 22

Tartu:
Riia tänav nr. 34

Siidnööriööstus

V. KUUTTANEN

Tallinn, Rataskaevu 9-5
Telefon: number 471-48

Juriidilisi küsimusi.

Toim. kol.-ltn. E. LEITHAMMEL.

1. Küsimus: Kas Sõjakooli ohvitserideklassi lõpetanud ning väeosadesse juhtimispraktikale läkitatud, samuti ka tähendatud klassi lõpetamisel Sõjakoolist väeosadesse teenistusse üle viidud ohvitserid on õigustatud saama enne nooremleitnandiks ülendamist kaadriohvitseri õigustega Sõjaväe kraamivarustise tabeli nr. 6 (RT 1936, 34) märkus 3 ettenähtud täiendavat isikulist kraamivarustist ning hiljem nooremleitnandiks ülendamisel sama tabeli märkus 2. ettenähtud täiendavat isikulist kraamivarustist?

Vastus: Sõjaväe kraamigavarustamise seadluse (RT 1931, 44) § 66 järgi ohvitserid varustatakse nende esimesel teenistusaastal tabelis nr. 6 näidatud asjadega täielikult, kuna varustamine edaspidi teenistuse kestusel toimub üksikute asjade kandetähtaegade kohaselt. Sama seadluse juurde kuuluva Sõjaväe kraamivarustise tabeli nr. 6 (RT 1936, 34) märkus 2 järgi sõjaväelastele kaadriohvitseriks ülendamise puhul peale tähendatud tabelis ettenähtud varustise antakse samas märkuses loetletud täiendav kraamivarustis. Sama tabeli märkus 3 järgi kõigile ohvitseridele, välja arvatud sama tabeli märkus 2. nimetatud ohvitserid, ja sõjaväeametnikkudele peale mainitud tabelis ettenähtud varustise antakse iga kolme aasta peale samas märkuses tähendatud täiendav isikuline kraamivarustis.

Sõjakooli ohvitserideklasside ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilaste varustamise seadluse (RT 1936, 78) § 4 järgi Sõjakooli ohvitserideklasside ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilased ei saa koolis viibimise ajal Sõjaväe kraamivarustise tabelis nr. 6 (RT 1936, 34) ettenähtud magadisriideid ega sama tabeli märkus 3 tähendatud varustist. Sama seadluse § 7 järgi Sõjakooli ohvitserideklassi lõpetanud ning väeosadesse juhtimispraktikale läkitatud ohvitserid, samuti Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ning vastavatesse tööstustesse või töökodadesse tööpraktikale läkitatud ohvitserid saavad juhtimis- ja tööpraktika kestel palka auastme järgi ning muid tasusid ja varustist ühistel alustel teiste tegelikus sõjaväeteenistuses olevate ohvitseridega.

Sõjaväe kraamivarustamise seadluse § 64 järgi ohvitseride varustis (Kraamivarustuse tabeli nr. 6 järgi) antakse välja väeosa korraldusel üks kord aastas — aprilli

maikuu jooksul või juhul, kui ohvitser astus teenistusse eelarveaasta kestusel, ühe kuu jooksul, arvates teenistusse astumise päevast, kusjuures varustise kandetähtaegade alguseks loetakse igal juhul väljaandmise aasta 1. aprill.

Eespoolnimetatud tabeli märkustes kui ka Sõjaväe kraamigavarustamise seadluse üheski paragrahvis ei ole otseselt kindlaks määratud, missugusest momendist tuleb hakata lugema Sõjakooli ohvitserideklassi või Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitseridele pärast kooli lõpetamist Sõjaväe kraamivarustise tabeli nr. 6 märkuste 2 või 3 järgi väljaandmisele kuuluva täiendava isikulise kraamivarustise kandetähtaja algust. Kuna ei saa oletada, et seadlusandja oleks tahtnud asetada tegelikus sõjaväeteenistuses olevaid ohvitseride (nagu seda on Sõjakooli ohvitserideklassi või Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud ohvitserid) halvemasse seisukorda tegelikku sõjaväeteenistusse astuvatest ohvitseridest, tuleb arvata, et Sõjaväe kraamigavarustamise seadluse § 64 eeskiri, eelarveaasta kestusel teenistusse astunud ohvitseridele väljaantava isikulise kraamivarustise kandetähtaja alguse lugemise kohta, on kohaldatav nii tegelikku sõjaväeteenistusse astuvate kui ka tegelikus sõjaväeteenistuses olevate ohvitseride kohta, kes teatud juhul eelarveaasta kestel omavad täiendava isikulise kraamivarustise saamise õiguse, käesoleval juhul Sõjakooli ohvitserideklassi või Sõjaväe Tehnikakooli lõpetanud, kuid kaadriohvitseriks ülendamata ohvitseride kohta.

Seega Sõjaväe kraamigavarustamise seadluse § 64 ja sama seadluse juurde kuuluva Sõjaväe kraamivarustise tabeli nr. 6 märkuse 3 ning Sõjakooli ohvitserideklasside ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilaste varustamise seadluse § 4 sõnastuse kohaselt ei oma eelmainitud tabeli märkus 3 loetletud kolme aasta peale antava täiendava isikulise kraamivarustise saamise õigust Sõjakooli ohvitserideklasside ja Sõjaväe Tehnikakooli õpilased koolis viibimise ajal ning kaadriohvitseriks ülendiratud sõjaväelased sel eelarveaastal, millal toimus nende ülendamine.

Eeltoodust järeldub, et kui Sõjakooli ohvitserideklassi lõpetamine ja kaadriohvitseriks ülendamine ei teostu ühel ja samal eelarveaastal, on Sõjakooli ohvitserideklassi lõpetanud ohvitserid õi-

gustatud saama tähendatud kooli lõpetamisel väeosadesse juhtimispraktikale läkitamisel või väeosadesse teenistusse üleviimisel Sõjaväe kraamivarustise tabel nr. 6 märkus 3 loetletud täiendavat isikulist kraamivarustist ja lisaks sellele veel kaadriohvitseriks ülendamisel sama tabeli märkus 2 loetletud täiendavat isikulist kraamivarustist.

—lu.

2. Küsimus: Kas süüteos kohtulikult õigeks mõistetud vaimuhaiget võis jaoskonnakohtunik, kui ta tunnistas säärase isiku erivalveta jätmise hädaohtlikuks, paigutada vangimajja, kas saab selle üle kaebust avaldada ja kellele?

Vastus: Kriminaalseadustiku § 39 esimese lõike põhjal süüdimatuse tõttu õigeks mõistmine ja sama paragrahvi teises lõikes ettenähtud tagajärgi võib kohaldada ainult neis asjus, milles üldises asja arutamise korras on tõendatud, et süütegu on tõeliselt aset leidnud ja korda saadetud kohtualuse poolt. Kui aga kohtulikult asja arutamisel selgub, et süüdistuse aluseks olev tegu ei sisalda üldse süüteo tunnuseid või et tegu ei ole korda saadetud kohtualuse poolt, siis tuleb kohtualune õigeks mõista süüteo tunnuste puudumise või süütõenduste puudumise või puudulikkuse tõttu ja neil motiividel õigeksmõistetud kohtualuse suhtes Kr. S. § 39 teise lõike eeskirju kriminaalkohus enam kohaldada ei või, olgugi et kohtualune oma vaimse seisukorra tõttu kohtu arvates võib hädaohtlik olla ümbruskonnale.

Eeltoodust järeldub, et jaoskonnakohtunikul ei ole alust küsimuses tähendatud kohtualust paigutada vangimajja. Kui see on juhtunud, siis selle kohtu tegevuse peale on õigus edasi kaebada erikaebe korras ringkonnakohtule.

3. Küsimus: Kas kohtu poolt mõistetud kartseri arest tuleb ajateenijal täielikult järele teenida või tuleb järele teenida ainult see osa, mis on üle 7 päeva?

Vastus: Sõjaväeteenistuse seaduse (RT 1937, 15, 116) § 20 p. 2 ja 3 järgi ajateenistusena ei võeta arvesse aega, mille kestusel ajateenija on: 1) vahi all viibinud kohtuotsuse põhjal ja 2) distsiplinaarkaristusena kartseriarestis viibinud kogusummas üle seitsme ööpäeva teenistusaja kestusel.

Tsiteeritud seaduse mõtte järgi on viimase punkti all mõeldud kõiki ülemuse poolt distsiplinaarkorras määratud kartseriaresti karistusi, mis sõjaväelase teenistusaja kestel ületavad seitse ööpäeva. Esimese punkti järgi on vaid tähtis, et ajateenija on vahi all viibinud kohtuotsuse põhjal.

Kui ajateenija on teenistusaja kestusel ükskõik kui kaua viibinud vahi all, ka kartseri-arestis, kuid kohtuotsuse põhjal, siis eeltoodust tuleb järeldada, et ajateenijal tuleb see aeg täielikult järele teenida.

4. Küsimus: Kas mitte-rivi ametikohal teenivat veltveebliit on õigus: 1) väiksemates asutistes (üksustes), kus ohvitseride koosseis ei võimalda korrapidaja ohvitseri määramist, määrata korrapidajaks allohvitseriks ja 2) määrata väeosa sisemise vahtkonna ülemaks?

Vastus: Sisemäärustiku § 512 järgi väiksemates asutistes (üksustes), kus ohvitseride koosseis ei võimalda korrapidaja ohvitseri määramist, määratakse asutise (väeosa) ülema korraldusel korrapidaja allohvitser, kes täidab kõik korrapidaja ohvitseri kohused eraldatud osa kohta.

Tsiteeritud eeskirjas ei nõuta, et korrapidaja allohvitser peab riviallohvitser olema, kuid SM § 513 on nõue, et korrapidajaks allohvitseriks võib määrata üksnes rivi veltveebleid ja üleajateenijaid rühmavanemaid.

Järelikult kui korrapidajaks allohvitseriks võib määrata rivi veltveebleid ja üleajateenijaid rühmavanemaid, siis loogiliselt peaks korrapidajaks allohvitseriks, kes ühtlasi täidab korrapidaja ohvitseri kohuseid ja kelle ülesanded on märksa vastutusrikkamad, määratama üksnes rivi allohvitseri. Pealegi jääb korrapidaja ohvitseri kohuseid täitev korrapidaja allohvitser eeskätt ikkagi korrapidaja allohvitseriks ja seepärast peaks tema vastama SM § 513 korrapidaja allohvitseri kohta ettenähtud tingimustele. Seepärast tuleb eeltoodust järeldada, et rivitutel ametikohtadel teenivad veltveebleid ega üleajateenijaid rühmavanemaid ei saa määrata korrapidajaks allohvitseriks.

Mis puutub aga küsimuses tähendatud sõjaväelaste määramisse väeosa sisemise vahtkonna ülemaks, siis kehtivad eeskirjad ei tee selleks kitsendusi.

—ri.

5. Küsimus: Kas üleajateenija on õigustatud abikaasa ema surma puhul erakorralist puhkust saama, kui viimane elab üleajateenija juures ja saab temalt ülalpidamist?

Vastus eitav. Üleajateenijate teenistusseadluse (RT 1928, 19, 97) § 20 järgi antakse puhkust üleajateenijatele samadel alustel ja korras, nagu ohvitseridele. Ohvitseride teenistuskäigu seadluse (RT 1931, 85, 644) § 182 p. 1 lit. b põhjal võib lubada ohvitseri erakorralisele puhkusele ühes teenistustasu edasisaamise õigusega kuni kaheks nädalaks perekonnaliik-

me või esimese või teise astme sugulase raske haiguse või surma puhul.

BES järgi kuuluvad perekonda isa, ema ja nende lihased, legitimeeritud ja adopteeritud lapsed seni kui nad on veel vanemate võimu all või kui nad pärast vanemate surma jätkavad ühist elamist (§ 262). Seega üleajateenija perekonnaliikmeks osutub küll tema enda ema, kes tema juures elab, kuid mitte abikaasa ema, kes on hõimlane.

Neist kaalutlustest tuleb järeldada, et üleajateenijal puudub seaduslik alus tema juures ja ülalpidamisel elava abikaasa ema surma puhul erakorralise puhkuse saamiseks.

6. Küsimus: Kas riigikaitse kasvatuse ja õpetuse instruktoril reservohvitseril on õigus kanda sõjaväevormi ilma erilise loata?

Vastus eitav. Tegelikult sõjaväeteenistusest vabastatud sõjaväelaste vormikandmise seadluse (RT 1936, 93, 811) § 2 p. 2 põhjal on õigus kanda sõjaväevormi vastavalt reserv- või erusõjaväelaste tunnustega oma viimase auastme, ametikoha, ametiala või kutseliigi järgi — koolides

riigikaitse õppuse instruktorite ametikohtadel teenivatel tagavaraväe arvel olevatel sõjaväelastel ainult Sõjainistri loal.

7. Küsimus: Kas ohvitseril, kelle abikaasa 1937. a. märtsikuus oli ravimisel Sv. Tervishoiuvalitsusega lepingu vahekorras oleva haigla II klassis, kus teda opereeriti ja mille eest ohvitser maksis tasu 45 krooni, on õigus ka eespoolnimetatud kulus vastav protsent riigilt tagasi saada?

Vastus eitav. Valitsusasutistes töötavate ametnikkude ja tööliste haiguskindlustamise kodukorra määruse (RT 1920, 26/27) § 7 järgi valitsusasutistes töötavate ametnikkude, tööliste ja nende perekonnaliikmete arstimisasutiste kulud tasutakse III klassi normide alusel, kusjuures ravi-asutistes ravimise eest ei võeta eritasu ravimite, operatsioonide, eriuurimuste jne. eest, kuna aga ravimisel haigla II klassis kuuluvad ravivahendid ja operatsioonid eranditult eritasu alla ja sellega seoses olevad kulud jäävad täielikult ravitarvitaja enda kanda. Praegu kehtiva Sv. haiguskindl. seaduse (RT 1937, 69, 577) eeskirjad ei ole kohaldatavad 1937. a. märtsis tehtud ravikulude suhtes. —re.

ÜHISTEGELIK KINDLUSTUSSELTS

»EESTI«

ASUT, 1907. A.

Suurim ühistegelik kindlustusettevõtte kodumaal.

Põhikapital Kr. 135.000.—

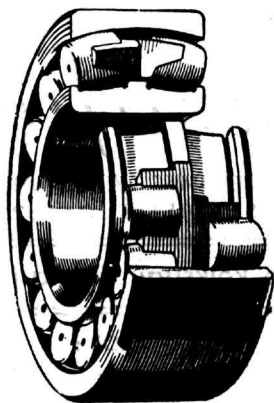
Tasutud kahjusid üle Kr. 3.000.000.—

Kindlustusvõtjailt ei nõuta sundvastutust.

VALITSUS: Tartus, Suurturg 8.

Vastutavtoimetaja major **A. Luts**. Tegevtoimetaja kapten **E. Saidra**.

A/S. „Ühisetu“ trükk, Tallinn. 1938.

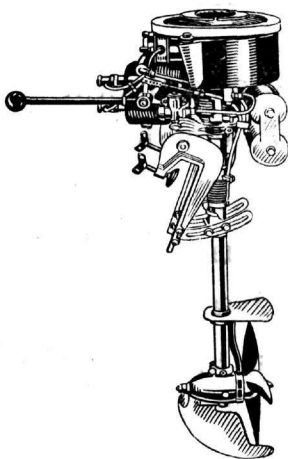
SKF

kuul- ja
rull-laagrid

TOTAL

universaal
tulekustutaja

PENTA

päramootorid

Peaesindus ja ladu:

LINKE & MARTINSON

Tallinnas, Vene t.11, tel. 432-86, 432-58

Tsementi tarvitatakse

tähtsaima ehitusmaterjalina
nii **kaitse** kui ka igasugus-
tes **muis ehitistes**, sest
tsementist võib ehitada

**põliselt, tugevalt,
tulekindlalt ja odavalt**

Tsementbetoon- esemetele
ja konstruktsioonidele võib
anda kõige mitmekesisemat
kuju, soovikohast

**tugevust, soojapidavust
ja veekindlust**

Juhatusi betoontööde otstarbekohas-
eks teostamiseks annab

**A.-S. „TSEMENDIVABRIK
PORT - KUNDA“**

müügikontori juures asuv

NÕUANDE BÜROO

Tallinn, Valli tän. 4-6, tel. 450-17

P. KUNERTH

TALLINN

Kõnet. 319-14 Narva m. 10 Postk. 186

Esindaja Eestis:

Continental-Caoutchouc-Export — A. G. Hannover
igasugused tehnilised kummi-kaubad, kummi-rihmad ja
kummi-transport-lindid

Deutsche Kabelwerke A. G. Berlin O. 112
igasugu isoleeritud vasktraat ja kaablid, tinakaablid
ja abinõud, isoleer-paelad

Heliowattwerke, Elektrizität — A. G. Charlottenburg
igasugused elektri voolulugejad ja lülituskellad

Nora-Radio — G. m. b. H. Charlottenburg Raadio aparaadid
Celluloid-Verkaufsgesellschaft m. b. H. Berlin W. 9.
Tselluloid ja Tsellon (D. R. M.) tahvites, torudes,
kangides igasuguseks otstarbeks.

A.-S.

«Eestifiid»

KETRAMISE JA KUDUMISE VABRIK.
SEADISTATUD 1932 AASTAL.

Valmistab kõiksugu riideid ja lõngu.

VABRIKU LAOD:

Tallinn, Viru tänav 5, telefon 447-87

Tallinn, Viru tänav 14, telefon 443-97

Tallinn, Laadaplats 129

Tartu, Poe tänav 2, telefon 10-17

Narva, Peetri plats 1

Viljandi, Tartu tänav 1, telefon 30

Petseri, Turuplats 17, telefon 1-19

Tõrva, Tartu tänav 2

Rakvere, Tallinna tänav 25

Nõmme, Pärnu mnt. 90/92

Eritellimiste vastuvõtmine. Restide müük.

Sõjaväelased

Tellige oma vormiriided ja saapad

Vigastatud Sõjameeste

Ühingu Tallinna

Osakonna

rätsepa- ja kingsepatöökojast

Nunne tän. 7, tel. 470-59

Tellimised täidetakse kiirelt ja korralikult

PIIMAÜHINGUTE KESKLIIT

„VÕIEKSPORT“

TALLINN

S. KARJA 23

- Moodsaid uudisriideid: puuvillast, siidist, villast.
- Suures mustrite valikus trükkriideid: puuvillal, siidil.
- Kõrgeväärtuslikke Cotton-sukki: „Libelle“, „Luksus“, „Lady“.
- Interlokk-trikoo pesu.

Soovitab tuntud headuses

^A/s. Oskar Kilgas

Sõjaväe Majandusühisus

Tallinn, Pikk 11, tel. 452-07 • Vene 5, tel. 429-42
Kopli 21, tel. 466-58 • Liivalaia 64, tel. 450-18

Osakonnad:

Tartu, Võidu 3, tel. 11-16

Võru, Jüri 24, tel. 129

Rakvere, Lai 17, tel. 79

Pärnu, Kalevi 27, tel. 297

Narva, Malmi 1, tel. 143

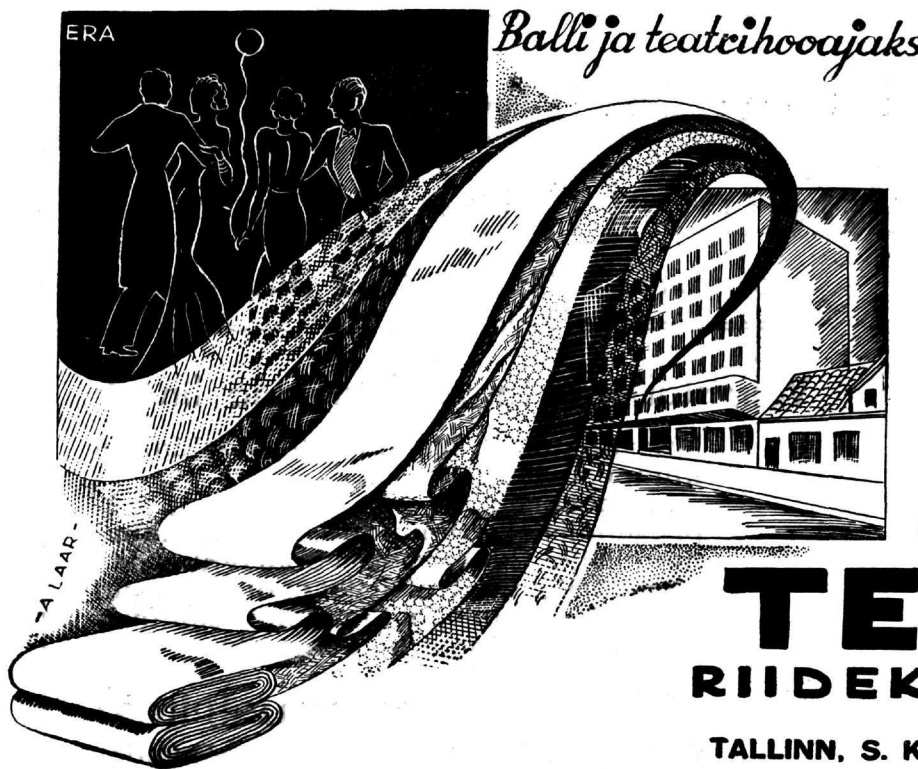
Viljandi, Tartu 6, tel. 160

Rätsepatöökoda – Kuninga 2-4, Tallinn

Kingsepatöökoda – Vene 5

Kaitseliidu tarbed

Peakaupluse juures avatud oma **pesuõmbluse-töökoda** võimaldab pakkuda kaitseväelaste khaki, valgeid j. t. särke ning muud pesu parimas kvaliteedis. Eritellimised täidetakse võimalikult veel samal päeval.

Balli ja teatrihooajaks

A.-S.

TEKLA
RIIDEKAUPLUSED

TALLINN, S. KARJA 15 • PÄRNU 6

HAAPSALU, KUESSAARE, MUSTVEE, NARVA,
PETSERI, PÄRNU, RAKVERE, VALGA,
VILJANDI, VÕRU

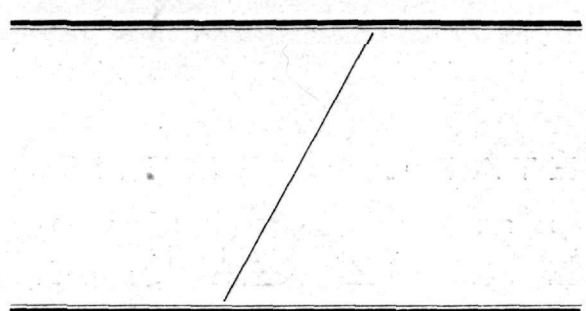
Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri Osäühisus

Asutatud 1857. a.

Vabrikud Kreenholmis Narva lähedal

J u h a t u s:

Tallinnas, Pikk tän. 68. Telefon 426-63

Müügikoht:

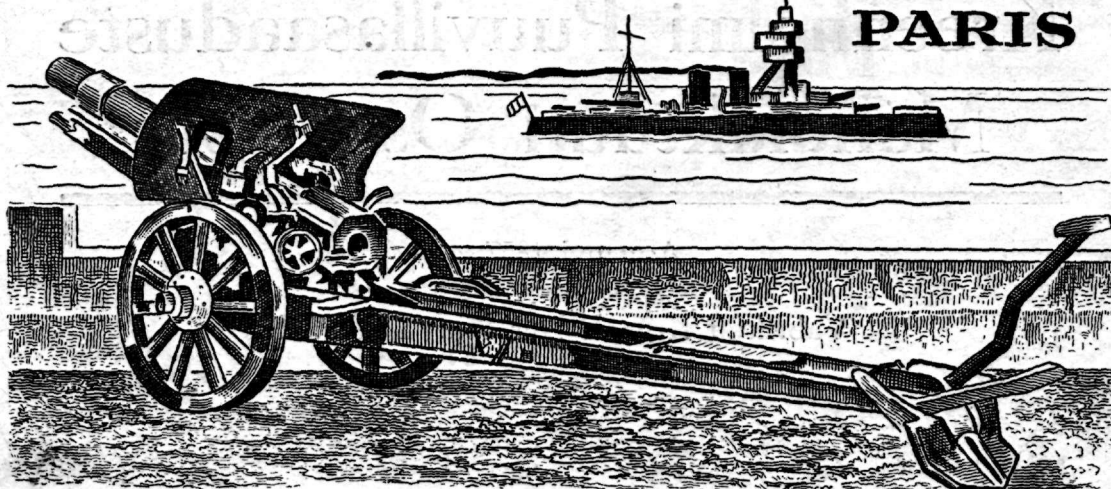
Kaubandus-Tööstuse Aktsiaselts

„KREENBALT”

Tallinn, S. Karja 13. Telefon 425-14

Müük ainult suurel arvul

E^{TS}. A. KLAGUINE PARIS

MUNITIONS-ARMES-METAUX-CONSTRUCTIONS-AVIATION-NAVIRES

POMPES D'INJECTION (13 REVETS PUURMAN) DE 0 à 2000 KLGR.

GRAND PRIX ET MÉDAILLES D'OR : EXPOSITIONS
INTERNATIONALES DE LIÈGE 1926 ET ROME 1927

ÉTABLISSEMENTS

A. KLAGUINE

S. A. R. L. CAPITAL 1.000 000 DE FR.S.

37, AVENUE MONTAIGNE PARIS 8^c

TÉLÉPHONE ELYÉES 57-80 ADR. TELEGR. KLAGUINE-PARIS

R. C. SEINE 208. 406

ATELIERS ET ENTREPOT
16, RUE DE SLUSE, LIÈGE

CHANTIER ET DÉPOT
A BIZERTE

AGENCES EN
ESTONIE, FINLANDE, LETTONIE,
POLOGNE, LITHUANIE, ROUMAINE,
YOUGOSLAVIE, TURQUIE, PERSE,
BRÉSIL, URUGUAY ET U. S. A.

ESINDAJA EESTIS

DIPL. INS. VL. GUBIN

TALLINN, TOOM-KUNINGA 20-a, TEL. 432-05